

Ergenlerde, Akran İlişkileri ve Bağlanma Stilleri ile Alkol Sigara Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Mağusa Örneği)

Elife Kılbaş Dolu

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Eylül 2023
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Canan Zeki
Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Dr. Fatma Burçin Hocaoğlu
Eş-Tez Danışmanı

Doç. Dr. Sertan Kağan
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Doç. Dr. Yeliz Akıntuğ

2. Doç. Dr. Sertan Kağan

3. Doç. Dr. Könül Mammadova

4. Yrd. Doç. Dr. İpek Alkan

5. Dr. Fatma Burçin Hocaoğlu

ÖZ

Bu araştırma; ergenlerin akran ilişkileri ve bağlanma stilleri ile alkol-sigara kullanımı değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacı taşımaktadır. Bu çalışmada; değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlayan ilişkisel tarama desenine göre yapılmıştır. Araştırmanın evreni 2022-2023 eğitim öğretim döneminde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (K.K.T.C.) devlet okullarından olan ve Mağusa il merkezinde bulunan Namık Kemal Lisesinde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Bu araştırmaya 446 öğrenci dahil edilmiştir. Veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, Akran İlişkileri Ölçeği, Bağlanma Stilleri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin alkol-sigara gibi bağımlılık yapıcı maddeleri kullanımını ve değişkenlerle arasında ilişki olup olmadığı regresyon analizi ile incelenirken; demografik değişkenlerden (sınıf düzeyi, cinsiyet, alkol-sigara kullanıyor mu ve nedeni, kullanma yaşı, anne-baba eğitim durumu, gelir düzeyi ve aile tipi) gibi değişkenlerin alkol-sigara kullanımı arasında fark olup olmadığı ise ki kare testi ile incelenmiştir. Bağımsız değişkenlerden olan Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının alkol-sigara kullanımına göre karşılaştırmalarında t-testi ve daha fazla kategorilerde olan değişkenler de Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) dan yararlanılmıştır. Tezin bulgularına göre aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin alkol kullanım düzeyinin daha yüksek olduğu, alkol kullanma durumlarına göre akran ilişki düzeylerinin farklılaştığı ve alkol kullanan öğrencilerin birliktelik, yakınlık, koruma, yardım düzeylerinin kullanmayanlara göre yüksek olduğu, bağlanma stillerinin alt boyutlarından olan güvenli bağlanma düzeyinin sigara ve alkol kullanımını önemli şekilde negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Özetle alkol ve sigara gibi bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımının

ergenlik dönemiyle yakından ilişkili olduğu düşünüldüğünde, bu dönemdeki akran ilişkilerinin ve aile ile güvenli bağlanmanın öneminin uygulayıcılar tarafından dikkate alınmasının gerekli olduğu öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Akran İlişkileri, Bağlanma Stilleri, Alkol Sigara

ABSTRACT

This research aims to examine the relationship between peer relationships and attachment styles of high school adolescents and alcohol-cigarette use variables. In this study, it was conducted according to the relational screening design, which aims to explain the relationship between the variables. The universe of the research consists of students studying at Namık Kemal High School located in the city center of Famagusta and from the Turkish Republic of Northern Cyprus (K.K.T.C.) public schools in the 2022-2023 academic year. 446 students were included in this study. Personal Information Form, Peer Relationship Scale, Attachment Styles Scale were used as data collection tools. While examining the use of addictive substances such as alcohol and cigarettes by the students participating in the research and whether there is a relationship between the variables, by regression analysis; The chi-square test was used to determine whether there was a difference between alcohol and cigarette use in demographic variables (class level, gender, using alcohol-cigarette or not and why, age of use, education level of parents, income level and family type). The t-test was used to compare the independent variables, the Three-Dimensional Attachment Styles (MCS) and Peer Relationships (PIS) scale scores, according to alcohol-cigarette use, and the One-Way Analysis of Variance (ANOVA) for variables in more categories. According to the findings of the thesis, it was determined that the level of alcohol use was higher in students with a high family income, their peer relationship levels differed according to their alcohol use status, and the levels of togetherness, closeness, protection and help of students who used alcohol were higher than those who did not use alcohol. It was found that the level of secure attachment, which is one of the sub-dimensions of attachment styles, significantly negatively predicted smoking and

alcohol use. In summary, considering that the use of addictive substances such as alcohol and cigarettes is closely related to the adolescence period, it is anticipated that the importance of peer relations and secure attachment with the family in this period should be taken into account by practitioners.

Keywords: Adolescent, Peer Relationships, Attachment Styles, Alcohol, Smoking

TEŞEKKÜR

Başta beni destekleriyle motive eden ve yanımda olan sevgili aileme, lisans eğitimimde ve yüksek lisans eğitimi boyunca bıkmadan usanmadan beni destekleyen, cesaret veren sevgili yeğenim Burcu CIRIK ve arkadaşım Merve İDER'e ve bu süreçte birlikte yol aldığım dostum Elhamiye TANKI'ya çok çok teşekkür ediyorum.

Tez çalışmalarımda ve uygulama sürecinde yardımlarını esirgemeyen Namık Kemal Lisesi müdürüne ve öğretmenlerine teşekkür ediyorum.

Tez süreci boyunca bilgisi ve tecrübesi ile rehberlik eden ve desteğini esirgemeyen değerli tez danışman hocam Öğr. Üyesi Doç. Dr. Sertan KAĞAN başta olmak üzere eş tez danışman hocam Dr. Fatma Burçin HOCAOĞLU'na teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
KISALTMALAR	xiv
TABLO LİSTESİ	xv
1 GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	8
1.3 Araştırmanın Önemi	8
1.4 Araştırmanın Alt Amaçları	10
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	11
1.6 Tanımlar.....	12
1.6.1 Ergenlik.....	12
1.6.2 Akran ilişkileri	12
1.6.3 Bağlanma.....	12
1.6.4 Alkol.....	12
1.6.5 Sigara	12
2 KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	13
2.1 Ergenlik Dönemi.....	13
2.1.1 Ergenliğin Evreleri	17
2.1.1.1 Erken Ergenlik Dönemi (11-14 yaş).....	17
2.1.1.2 Orta Ergenlik Dönemi (15-17 yaş)	18
2.1.1.3 Geç Ergenlik Dönemi (18-21 yaş).....	19

2.1.2 Ergenlik Dönemi ile İlgili Kuramlar	19
2.1.2.1 Özünü Yenileme Kuramı	19
2.1.2.2 Psikanalitik Kuram	20
2.1.2.3 Psikososyal Kuram	24
2.1.2.4 Bireysel Farklılıklar Kuramı	27
2.1.2.5 Öğrenme Kuramları	27
2.1.2.6 Antropoloji Kuramı	29
2.1.2.7 L. D. Elkind “Benmerkezlilik”	30
2.2 Ergenlerde Alkol ve Sigara Kullanımı	32
2.2.1 Ergenlerde Alkol Kullanımı	32
2.2.2 Ergenlerde Sigara Kullanımı	37
2.3 Madde Bağımlılığında Alkol Sigara Bağımlılığı Özellikleri	41
2.4 Ergenlik Dönemi Alkol ve Sigara Kullanımı İlgili Ulusal Literatürde Yapılan Araştırmalar	44
2.5 Ergenlik Dönemi Alkol ve Sigara Kullanımı İlgili Uluslararası Literatürde Yapılan Araştırmalar	47
2.6 Ergenlerde Madde (Alkol-Sigara) Kullanımına İlişkin Kuramlar	50
2.6.1 Ekolojik Yaklaşım Göre Madde Kullanımı	51
2.6.2 Sosyal Öğrenme Kuramı	52
2.6.3 Bilişsel Davranışçı Kuram	54
2.7 Bağlanma	55
2.7.1 Bağlanma Kavramı	55
2.7.2 Ergenlik Döneminde Bağlanma	57
2.7.3 Bağlanma ve Alkol Sigara Kullanımı	60
2.7.4 Bowlby’nin Bağlanma Kuramı	62

2.7.5 Bağlanma ve Nesne İlişkileri Yaklaşımı.....	67
2.7.5.1 Melena Klein.....	69
2.7.6 İçsel Çalışan Modeller.....	71
2.7.7 Ainsworth' Bağlanma İlişkisine Katkıları	73
2.7.8 Dörtlü Bağlanma Modeli Bartholomew ve Horowitz (DBM)	74
2.8 Ergenlik Dönemi Bağlanma ve Bağımlılık ile İlgili Yapılmış Olan Ulusal Çalışmalar	76
2.9 Ergenlik Dönemi Bağlanma ve Bağımlılık ile İlgili Yapılmış Olan Uluslararası Literatürde Yapılan Araştırmalar	77
2.10 Akran İlişkileri	80
2.10.1 Ergenlikte Akran İlişkisi	81
2.10.2 Akran İlişkileri ile İlgili Kuramlar	86
2.10.2.1 Erik Erikson ve Harry Stack Sullivan'ın Ergenlik Döneminde Kurulan Yakın İlişkiler Üzerindeki Görüşleri	86
2.10.2.2 Erik Erikson'un Psikososyal Kişilik Kuramı.....	88
2.10.2.3 Arkadaşlıkta İletişimsel Yaklaşım	88
2.10.2.4 Jean Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı	89
2.10.2.5 Youaniss ve İlişkilendirme Kuramı	90
2.10.2.6 Bandura ve Sosyal Öğrenme Yaklaşımı	90
2.10.2.7 Ekolojik Sistem Yaklaşım (Urie Bronfenbrenner)	91
2.10.3 Akran İlişkileri ve Alkol- Sigara Kullanımı Arasındaki İlişki.....	92
2.10.4 Ergenlik Dönemi Akran İlişkileri ve Alkol Sigara Kullanımı ile İlgili Olan Ulusal Literatürde Yapılan Araştırmalar.....	96
2.10.5 Ergenlik Dönemi Akran İlişkileri ve Alkol Sigara Kullanımı ile İlgili Olan Uluslararası Literatürde Yapılan Araştırmalar.....	97

3 YÖNTEM.....	101
3.1 Araştırmanın Modeli.....	101
3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi	102
3.3 Veri Toplama Araçları	103
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	103
3.3.2 Akran İlişkileri Ölçeği.....	103
3.3.3 Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği	106
3.4 Veri Toplama Süreci.....	107
3.5 Verilerin Analizi	108
3.5.1 Bağımsız t- testi	109
3.5.2 Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi	109
3.5.3 Ki-Kare.....	109
3.5.4 Regrasyon analizi ve Araştırma sorularına (Hipotezlerine) İlişkin Analizler	109
4 BULGULAR	110
4.1 Betimsel İstatistikler	111
4.2 Öğrencilerin Sınıfına Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenlerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	115
4.3 Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenleri Arasında Fark Var mıdır?	116
4.4 Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenleri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular	118
4.5 Öğrencilerin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenleri Arasında Fark Var mıdır?	119

4.6 Lise Öğrencilerin Aile Tipine Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenleri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular	120
4.7 Lise Öğrencilerin Ailelerin Gelir Düzeyine Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenleri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	121
4.8 Lise Öğrencilerin Sigara Kullanımına Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenlerine Göre Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular	122
4.9 Öğrencilerin Alkollü İçecek Kullanımına Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular	123
4.10 Öğrencilerin Sigara Kullanım Düzeyleri ile Sosyodemografik Özellikleri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular	125
4.11 Öğrencilerin Alkol Kullanım Oranları Düzeyleri ile Sosyodemografik Özellikleri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	126
4.12 Öğrencilerin Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Sigara Kullanma Durumlarını Yordayıp Yordamadığına Dair Bulgular	128
4.13 Öğrencilerin Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Alkol Kullanma Durumlarını Yordayıp Yordamadığına Dair Bulgular	129
5 TARTIŞMA	131
6 SONUÇ VE ÖNERİLER	141
6.1 Sonuç	141
6.2 Öneriler	145
6.2.1 Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	145
6.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	147
KAYNAKLAR.....	148
EKLER.....	183
Ek 1: Etik Kurul Kararı.....	184

Ek 2: Millî Eğitim Bakanlığı Onayı.....	185
Ek 3: Veli Onay Formu.....	186
Ek 4: Kullanılan Ölçekler	187

KISALTMALAR

AİÖ	Akran İlişkileri
ESPAD	European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs
GSHS	Küresel Okul Temelli Öğrenci Sağlığı Araştırmasına
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LMIC	Farklı Kıtalaradaki Düşük ve Orta Gelirli Ülkelerde
NKL	Namık Kemal Lisesi
ÜBSÖ	Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Namık Kemal Lisesi Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri	102
Tablo 2: Namık Kemal Lisesi Öğrencilerinin Sigara Kullanım Durumlarına Göre Tanıtıcı (Sosyo-Demografik) Özellikleri (Frekans (Sayı) ve Yüzdelikleri) (N=446)	111
Tablo 3: Namık Kemal Lisesi Öğrencilerinin Alkol Kullanım Durumlarına Göre Tanıtıcı (Sosyo-Demografik) Özellikleri (Frekans (Sayı) ve Yüzdelikleri) (N=446)	112
Tablo 4: Namık Kemal Lisesi Öğrencilerinin Sigara ve Alkol Hakkında Eğitim Alma Durumları Göre Tanıtıcı (Sosyo-Demografik) Özellikleri (Frekans (Sayı) ve Yüzdelikleri) (N=446).....	113
Tablo 5: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanları	114
Tablo 6: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Sınıflara Göre Karşılaştırmaları	115
Tablo 7: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Cinsiyetlere Göre Karşılaştırmaları.....	116
Tablo 8: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Annelerin Eğitimine Göre Karşılaştırmaları	118
Tablo 9: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Babaların Eğitimine Göre Karşılaştırmaları.....	119
Tablo 10: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Ailenin Tipine Göre Karşılaştırmaları.....	120

Tablo 11: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Ailelerin Gelirine Göre Karşılaştırmaları	121
Tablo 12: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Sigara Kullanım Durumlarına Göre Karşılaştırmaları	122
Tablo 13: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Alkollü İçecek Kullanımına Göre Karşılaştırmaları.....	123
Tablo 14: Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Sigara Kullanma Durumlarının Karşılaştırılması.....	125
Tablo 15: Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Alkol Kullanma Durumlarının Karşılaştırılması.....	126
Tablo 16: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Sigara Kullanma Durumlarını Yordayıcılığı	128
Tablo 17: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Alkol Kullanma Durumlarını Yordayıcılığı	129

Bölüm 1

GİRİŞ

Bölüm bir de araştırmanın konusu olan problem durumular üzerinde açıklamalar yapılmıştır. Konu ile ilgili oluşturulan hipotezlere yer verilerek, araştırmanın amacı ve önemi üzerinde duruldu ve sınırlılıklarına değinilmiştir. Ayrıca araştırmaya konu olan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1 Problem Durumu

İnsan hayata gözlerini açtığı andan itibaren yaşamla ölüm arasındaki süreçte birçok aşamalardan geçmektedir. Her birey bu aşamalardan geçerken bebeklik ten başlayıp çocukluk ve ergenliği de içine alan yıllara ve dönemlere ayrılarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte kazanılan yaşantılar bunlar aile içi ilişkiler, çevre, arkadaş ilişkileri gibi yaşantı ve deneyimler bireyi etkilemekte ve gelecekteki yaşantısı üzerinde etkili olabilmektedir. Aynı zamanda ergenlik döneminde olan bireyin ailesi ile olan paylaşımları azalırken, arkadaş ilişkileri ve paylaşımları çoğaltmaya ve kendine yeni bir çevre oluşturmaya başlamaktadır. Oluşturduğu bu yeni çevre ve akranları ile kurmuş olduğu bu ilişkiler olumlu, paylaşımcı, güvenli olabileceği gibi bunun tam tersi de olabilmektedir. Bu öngörüye göre bireyin kendi akranları ile kurduğu ilişkiler ergen ve yaşantısı için önemlidir diye düşünülebilir. Bu bağlamda insanoğlu doğası gereği yeni olan şeylere karşı oluşan merak duygusu ile bir deneme, bir değerine uyma ve bir an önce büyüüp özgür olma düşünce ve çaba içine girebilmektedirler. Bu duyguların en üst seviyede yaşandığı dönem ise ergenlik olarak adlandırılan döneme denk gelmektedir.

Ergenlik dönemi bireyin yaşam sürecinde ve aynı zamanda ergenliğin gelişim dönemleri içinde gelgitlerin ve çılgınca düşüncelerin yaşandığı en önemli ve en riske girme davranışına açık bir dönem olduğu bağlamında değerlendirilebilir. Bu dönem ergenlerde riskli davranışlarda fazlaca görülmekte ve yaşanmaktadır (Şeker & Yılmaz Irmak, 2020). Ergenlik döneminde bahse konu bu riskli davranışlar artmakta ve bu dönemde ergen bir risk alma yanında heyecan arama isteği ve arzu duyulan davranışlar gösterme eğilimindedirler. Bu durum ergeni bağımlılık yapıcı olan alkol, sigara gibi maddeleri kullanmaya yatin olma durumunu artırabilmektedir (Savcı & Aysan, 2016). Aynı zamanda bu dönem de ergen kendini ispat etme büyüdüğünü kanıtlamak için daha bağımsız olma ve hür davranma bilme adına davranışlarda bulunma ve kendisini arkadaş ortamı içinde denemeye ve geliştirme çabası içine girebilmektedir (Başkurt, 2003). Alkol ve sigara gibi maddelerin kullanımını bir büyüme göstergesi olarak algılayıp kullanabilme davranışı gösterecekleri düşünülmektedir. Bu durum kendinden ziyade başkalarının, akran grupları, ailesinin ve diğerlerinin gözünde zihninde büyüme ile ilgili oluşturmaya çalıştığı imajının bir göstergesi olduğu yönünde inancını destekleme çabasında olabilecekleri öngörülebilir.

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi bizim ülkemizde de yaşanan riskli davranış ve alışkanlıklardan olan ve bağımlılık yapıcı özellikteki alkol, sigara gibi maddelerin kullanım yaşının günden güne düştüğü ve kullanım sıklığının arttığı ortaya konmuştur (Çakıcı, Ergün, Çakıcı, & Onur, 2017). Alkol ve sigara kullanıma başlama zamanının çoğunlukla ergenlik dönemine tekabül ettiği bildirilmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında ergenlik dönemi ve alkol-sigara kullanımı arasında önemli bir ilişki olduğu öngörülmektedir. Bağımlılık yapan ilgili maddelerin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde kullanılmaya başlanması ve artarak çoğalması tüm toplumlarda olduğu gibi bizim toplumumuzda da kanayan bir yara olarak karşımıza çıkmaktadır. Alkol,

ergenler arasında zevk alma amaçlı en sık kullanılan madde olarak bulunmakla beraber sigara kullanımı da yasal oluşu ve dolayısıyla ulaşımının da kolay olması yanında bir geçiş maddesi olarak görülen en sık içilen ve en önemli madde bağımlılığı olarak görülmektedir (Akkuş, Karaca, Konuk Şener, & Ankaralı, 2017).

Ergenlik döneminde risk içeren davranışlar ve bağımlılık yapıcı madde kullanımı gibi edinilen alışkanlıklar tüm yaşam sürecinde etkili olabileceği için bu durumların belirlenip değerlendirilmesi son derece önem kazanmaktadır (Ozakar Akca & Selen, 2016). Aynı zamanda ergenlerde alkol sigara (madde) kullanımı ileriki yıllarda bağımlılığa neden olmakta ve bireyin hayatında bir tehdit oluşturmaktadır (Bülbül & Odacı, 2018). Alkol ve sigara kullanımının kişinin hayatına birçok açıdan olumsuz etkisinin olduğu birçok kez ortaya konmuştur. Bu kullanım gerek sağlık gerek yasal gerekse sosyal olarak birçok alanda problem yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu tehlikeli ve zararlı durumun bağımlılık noktasında tedavisi çok zor ve uğraştırıcı olduğu bilinmektedir (Ögel, 2010). Bu noktada önleyici stratejilerin önemi daha da artmaktadır. Önleyici stratejilerin net bir şekilde ortaya konabilmesi için de alkol ve sigara kullanımı ile ilişkili olabilecek değişkenlerin araştırılmasının gerekli olduğu öngörülmektedir.

Ergenlikle alkol ve sigara kullanımı ile ilgili birçok farklı risk faktörü bulunmaktadır. Bu dönemde Akran ilişkileri ve akran etkisinin bu bağlamda oldukça önemli bir rolü vardır (Yıldız, 2009). Ergenlikte birey bireysel olarak bağımsız olma ve yeni statüler kazanma çabası içinde olduğu için aileden duygusal bağlamda uzaklaşmaya ve kendilerine yeni ve farklı olan ortamlar arama çabasındadırlar (Bülbül & Odacı, 2018).

Aynı zamanda ergen bu süreçte yeni yaşantısına ve yeni deneyimlerine bağlı kendine yeni bir kimlik oluşturmaya başlamaktadır. Bu bağlamda yeni yaşantısına

uyum sağlama sürecinde olumlu olan ilişkiler ve davranışlar kazanabileceği gibi, uyum sağlamada problemler yaşayarak olumsuz davranışlar ve kötü alışkanlık olarak nitelendirilen alkol sigara gibi bağımlılık yapan maddelerin kullanımı yanında riskli davranışlara da yönelebilmektedir. Bahse konu olan ergenlik döneminde arkadaş seçimi oldukça önem arz etmektedir. Çünkü ergenler için arkadaşlık ilişkileri bu dönemdeki yaşantıların en önemli belirleyicisi olabilmektedir. Yerine getirilmesi önemli olan ve aynı zamanda bir görev niteliği taşıyan derin ve anlamlı olan ilişkilerin kurulmasında önemli ve gerekli bir dönem olduğu da söylenebilir (Bülbül & Odacı, 2018).

Ergen bir grubun üyesi olmak ve kendi akran grup tarafından kabul edilme çabası içerisine girmektedir. Çünkü akran grubu içerisinde kendini daha iyi hissetmekte ve daha iyi anlaşıldığını görmesi ile kendini daha iyi ifade ettiğini düşünmektedir (Demir, 2019). Bu düşünceler ışığında akran grubu ergenin davranışları yanında tavırları üzerinde de etkili olarak ailenin yerini almaya başlayacaktır. Aynı zamanda bir ergen için arkadaşının kendisi hakkında ne düşündüğünün önemi çok büyüktür (Satan, 2011). Bu dönemde akranlarla kurulan ilişkiler ergenin kurmuş olduğu diğer ilişkilerden çok daha önemli olmaktadır (Savcı & Aysan, 2016). Çünkü ergenlik döneminde arkadaş ve arkadaş grubundan sağlanan desteğin ve ortak ilgi alanlarının arttığı, kurulan olumlu arkadaşlık ilişkileri ile ortak paylaşımların çoğaldığı ve aileden sağlanan destek ise giderek azalmaktadır. Aynı zamanda bu dönemde kurulan arkadaşlıklar sosyal yeterliliklerin, duygusal uyumun ve normların gelişimini sağlamaktadır (Ennett, 2008).

Ergenlikte duygusal gelişim dönemin önemli özelliklerinden biridir. Duygusal gelişim ve değişim ile davranışlardaki değişiklikler önemli ölçüde akranlarını model olarak biçimlenmektedir (Demir, 2019). Bu bağlamda akran ilişkileri aynı zamanda

önemli bir gereksinim olurken çok önemli bir sosyal destek kaynağı da olmaktadır (Tunç Omar, 2019). Aynı zamanda akranlarla kurulan ilişkiler ergen için bir mutluluk sebebi oluşturabileceği gibi tam bir stres kaynağı da olabilmektedir (Bülbül & Odacı, 2018). Çünkü bireyin kendisi için önemli gördüğü kişilere yönelik olarak hissettikleri ve güçlü duygusal bir his olarak tanımlanan bağlanma ilişkisi önem verilen kişilerle geçirilen zamandan haz alırken zorluk anında ise rahatlatıcı ve duygusal olarak rahatlık veren bir his oluşturmaktadır (Yazıcı Çelebi & Çelebi, 2020). Buradan hareketle bağlanmada ilişkisinde oluşan yetersizlik ve yoksunluk bireyin gelecekteki kişiliğinin oluşumunda ve kuracağı ilişkilerde, birçok sorunların belirleyicisi olarak görülebilmektedir (Cömert & Ögel, 2014). Bu durum birey açısından bakıldığında, ergenlikte ergenler bağlanma davranışı yanında ilgilerini de ailelerinden çok akranlarına doğru yönlendirdikleri için bağlanma kavramı bir değişime uğramaktadır. Bu değişimle birey akranlarına yönelirken, bozuk ve olumsuz olan akran ilişkisi ulaşımı kolay olan alkol ve sigara gibi madde kullanmaya yönelebilmektedirler (Cömert & Ögel, 2014). Tüm bunlar birlikte ele alındığında akran ilişkilerinin bireyin alkol sigara kullanımında etkili olduğu düşünülmektedir.

Ergenler için alkol sigara kullanımını etkileyen bir diğer faktörün ise bireyin geleceğinin temellerini oluşturan ve yaşamına yön veren bağlanma ilişkisinin olduğu düşünülmektedir (Cömert & Ögel, 2014). Bu bağlamda çocukluk yıllarında ve döneminde kurulan bağlanma biçimlerinin gelecekteki yıllarda madde kullanımında bir belirleyici olabileceği ileri sürülmektedir (Aydoğdu & Olcay Çam, 2013).

İnsanın sosyal bir varlık olduğundan yola çıkarak her zaman diğer insanlarla etkileşim de olma ve anlamlı ilişkiler kurma ihtiyacı içindedirler (Bülbül & Odacı, 2018). Ergenlikte ve yetişkinlikte diğerleri ile kurulacak ilişkilerin temelinde, yaşam süreci içinde kişinin gelişme sürecinde kritik bir öneme sahip olan dönemlerden biride

bebeklik dönemi ile çocukluk yıllarını içine alan ilk beş yıllık dönemde yaşanan bağlanma ilişkisi kritik dönemlerden biri olmaktadır. Bağlanma, başlangıçta bir öneri olarak sunulan ve ardından John Bowlby tarafından geliştirilen bağlanma kuramına göre kişiler arası ilişkilerin normal ve anormal olması erken çocukluk döneminde bakım verenle kurulan ilişki çocukluktan itibaren insanlar arası ilişkilerini belirleyicisi olmaktadır (Nakhoul, ve diğerleri, 2020). Bu bağlamda güvenli bir ortamda yetişen ebeveynleri tarafında sevgi ve güven içinde ilişkiler kurarak büyüyen birey yetişkinlikte öğrendiği güvenli ilişkileri kurabilmelerini destekleyici örneklerden yararlanırlar. Aynı zamanda bakım verenle çocuk arasında kurulan ilişki niteliği kişiler arası ilişkilerinde bir temel oluşturmakta ve bu durum hayat boyu devam etmektedir (Bülbül & Odacı, 2018). Bu dönemde bakım verenle kazanılan olumsuz yaşantılar; sevgisiz bir ortamda büyüme, yetersiz beslenme gibi çeşitli yoksunluklarla büyüyen bireyde telafisi olmayan ve kalıcı olan hasarlar bırakabilmektedir.

Yaşamın ilk yıllarında oluşan bağlanma bebeğin bakım verene arasında kurduğu duygusal bir bağıdır (Kayhan, 2019). Bowlby sorunlu çocuk olmanın nedeni ekonomik, beslenme veya tıbbi yoksunluktan çok psikolojik yoksunluk olduğunu savunuyor. Anne ve bebek arasındaki etkileşimler, belirli davranış biçimlerine yol açar. Olumsuz duygu ve özellikle kaygıyı ve öfkeyi önlemede savunma stratejilerinin yanında duyguların düzenlenmesi çocuğun karakteri üzerinde gelişeceği temeli oluşturur (Coates, 2016). Bowlby ve Ainsworth çocuğun gelişim sürecinin ilk dönemlerinde anne ve babalar bağlanma konusunda bir figür olmaktadır. Bu süreçte tekrarlanan davranışlar ve davranış örüntüleri çocukların bağlanma biçimlerini belirleyen şemaları oluşturmakta ve bu şemalar çocuğu yaşam boyu etkilemektedir (Kayhan, 2019). Bağlanmada ve etkilerinin ortaya çıkmasında bakım verenlerin davranışları anahtar bir role sahip olduğu söylenebilir (Karabacak & Demir, 2017).

Yaşamanın ilk yıllarında bakım verenle sıcak, yardım eden ve ulaşılabilen bir aileden yoksun olarak büyüyen birey güvensiz bağlanma stili geliştirerek işlevsel olmayan yaşantılar gösterebilmektedir. Bu bağlamda güvensiz bağlanma stilinin genellikle madde kullanımı ile ilişkili olduğu yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur (Aydoğdu & Olcay Çam, 2013). Ayrıca konuyla ilişkili olan ebeveyn bağlanma ilişkisinin zayıf olması o birey için ulaşılması kolay olan alkol, sigara kullanımının yanında diğer bağımlılık yapıcı maddelerinde kullanımında risk oluşturabilmektedir (Cömert & Ögel, 2014).

Gelişim sürecinde riskli dönem olarak görülen ergenlikte genellikle riskli davranışlardan olan ve bağımlılık yapan maddelerin kullanımında akranlarla kurulan ve olumsuz olarak nitelendirilen ilişkiler (Talu & Gümüş, 2020), yanında doğumun ilk yılından başlayan ve çocukluk döneminde etkilerinin görülmeye başlandığı bağlanma davranışı gelecek yıllarda zararlı alışkanlıklardan olan madde kullanımına etken faktörlerden sadece birkaçını oluşturan unsurlardan olabilmektedir (Küçüker, 2022). Alkol ve sigara kullanımının, daha başlamadan önlenmesi ve tedbirlerin alınıp ilgili müdahalelerin uygulanabilmesi mümkündür. Bu bağlamda ergenlerin sigara ve alkol kullanımı ile ilgili risk faktörlerinin belirlenip araştırılmasının gerek ülkemizi gerekse tüm dünyayı etkileyen bu sorun ile baş etmede önemli bir noktada olduğu öngörülmektedir. Sonuç olarak bakıldığında ergenin gelişimi üzerinde ebeveyn ve akranlarla kurulan ilişkinin ergen gelişimi üzerinde yadsınamayacak kadar önemli bir etkisi olduğu karşımıza çıkmaktadır (Demir, 2019).

Buradan yola çıkarak araştırmaya konu olan ergenlerde alkol sigara kullanımı gibi olumsuz alışkanlıkların üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak nitelendirilmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Lise 9, 10, 11 ve 12. Sınıfa devam eden ergenlerin akran ilişkileri ve bağlanma stilleri ile alkol/sigara kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ergenlikte madde kullanımına etken olabilecek risk faktörlerini belirlemek ve madde kullanımını engellenmesi doğrultusunda koruyucu faktörleri belirlenme yanında bu yönde yapılacak olan önleme çalışmalarına ve modellerine detaylı ampirik veri sağlanması amaçlanmıştır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Alkol ve sigara kullanımı gibi kişinin hayatını birçok alanda olumsuz etkileyen davranışın tehlikeli grup olarak adlandırılan ergenlerde araştırılmasının ilgili alana önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle alkol ve sigara kullanımının diğer bağımlılık yapıcı ve yasal olmayan maddelerin kullanımında aynı zamanda bir geçiş için basamak olacağı ihtimali her zaman var olabilmektedir (Öz & Alkeveli, 2018). Bu bağlamda alkol ve sigara kolay ulaşılabilen yasal düzenlemeleri olan ve bağımlılık yapıcılığı yüksek olan, rahat ve yaygın olarak kullanılabilen maddelerdir (Bülbül, 2016). Ergenler akran grupları içerisinde bu maddeleri ilk anda deneme amaçlı başlayabilir. Burada bireyde bir merak duygusu, bir kereden bir şey olmaz gibi düşünceleri ve ayrıca özentisi yanında zevk alma gibi faktörler etkili olabilmektedir. Bu gibi düşüncelerle başlanarak ve devam edilen alkol ve sigara kullanımıyla beraber gelen bağımlılığın tedavisinin zor ve masraflı bir süreç olduğu defalarca ortaya konmuştur (Bülbül, 2016). Bu bağlamda bağımlılığı önleme stratejilerinin önemini daha da arttığı öngörülmektedir.

Önleme stratejilerinde koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu sebeple alkol ve sigara kullanımı ile ilişkisi olan değişkenlerin tespitinin önem taşıdığı öngörülmektedir. Aynı zamanda ergenlik okul dönemini içine

aldığı ve zamanlarının büyük bir kısmını okulda geçirdiklerini düşünürsek bu araştırmada elde edilen sonuçlar okullarda bilgilendirme ve önleme çalışmalarının planlanmasına ve sunulmasına ışık tutacağı düşünülmektedir. Ergenlik döneminde kişi akranlarıyla ilişkilerini artırır ve akranlarıyla ilişki hayatında önemli bir yerde bulunur (Atik vd., 2014). Aynı zamanda madde bağımlılığı bireyselleşme yönünde bir çaba içinde olan ergenlerin maruz kalabilecekleri başta gelen önemli bir sorun olarak karşısına çıkabilmektedir (Bülbül, 2016). Ergen için bir diğer önemli faktör ise ailedir. Çocukluk dönemi yaşantıları ve çocukların aile ile olan ilişkileri ile yaşadıkları doyum farklı olabilmektedir. Ergenlik döneminde yaşanan birçok sorunun ve davranışın temeline bakıldığında bakım veren ile çocuklukta kurulan ilişkinin niteliği önem arz etmektedir (Ermiş, 2019). Bu bağlamda aileyi bağlanma stilleri kapsamında ele aldığımızda, ergenin birçok özelliği ile yakından ilişkili olduğu görülmüştür (Kayhan, 2019). Bu araştırmanın, ergenler için önemli olan iki kavramın alkol ve sigara kullanımı ile ilişkisinin incelenmesinin literatüre ve ilgili alana önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bilgilerin gerek grupla psikolojik danışma programlarına gerek aileleri bilgilendirme aşamalarına gerekse ergenlerin kullanımına etken olan faktörlerin anlaşılacak ilgili danışmanlık süreçlerine entegre edilmesinin alan için önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin lise öncesi eğitim süreçlerinde bireysel özellikleri eğitim ortamında davranış ve tutumları, ailesel özellikleri ile aile ilişkileri dikkate alınarak ergenliği de içine alan lise yıllarında oluşabilecek olumsuz davranış ve alışkanlıkların önlenmesine yönelik koruyucu ve önleyici müdahale programları planlanmasında belirleyici olacağı düşünülmektedir (Akkuş, Karaca, Konuk Şener, & Ankaralı, 2017). Aynı zamanda madde bağımlılığı açısından önem teşkil eden risk faktörlerinin incelenmesi madde bağımlılığını önleme

ve koruma amaçlı çalışmalarda öncelikli olarak hangi yapıların üzerinde daha fazla durulması ve müdahale edilmesi gerektiği konusunda bir yol haritasının oluşturulmasında destekleyici ve yol gösterici olacağı düşünülmektedir (Savcı & Aysan, 2016).

Bu araştırma da elde edilecek sonuçların alkol sigara kullanımı ile oluşacak olan bağımlılıktan korunmaya yönelik bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımına etken olabilecek bazı risk faktörlerinin belirlenmesine ışık tutacağı öngörülmektedir. Ergenlikte akran ilişkileri ile bağlanma stilleri gibi değişkenlerin madde kullanımı ile ilişkili olup olmadığı yönünde bir belirleyici olacağı düşünülmektedir. Riskli grup olarak nitelendirilen ergenlik döneminde madde kullanımında en önemli belirleyicilerden biri olan akran ilişkilerinin etkisinin bağımlılık konusunda önleyici çalışmalara katkı sağlayacağı ve aynı zamanda bireyin yaşamının temelini oluşturan ve tüm hayatında etkili olduğu bağlanma ilişkisine bağlı risk grubunda olan ergenler de aynı şekilde aileyi de içine katarak önleme çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda bu alanda hizmet sunan uzmanlara, eğitimciler ile ebeveynlere yol gösterebilmek için bu çalışmanın sonuçları ile önleyici çalışmalarda bir yol gösterici olacağı öngörülmektedir.

Ülkemizde alkol ve sigara kullanımı ile ilgili değişkenlerin araştırıldığı çalışma sayısının azlığı bu alandaki eksikliği ortaya koymuştur. Bu eksiklikle beraber ilgili çalışmanın öneminin arttığı öngörülmektedir.

1.4 Araştırmanın Alt Amaçları

1. Ergenlerde alkol sigara kullanımı (cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim durumu, aile tipi ve aile gelir durumu) özelliklere göre farklılaşmakta mıdır?
2. Ergenlerde akran ilişkileri, (cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim durumu, aile tipi ve aile gelir durumu) özelliklere göre farklılaşmakta mıdır?

3. Ergenlerin bağlanma stilleri, (cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim durumu, aile tipi ve aile gelir durumu) özelliklere göre farklılaşmakta mıdır?
4. Ergenlerin akran ilişkileri alt ölçekleri ile alkol ve sigara kullanımı arasında ilişki var mıdır?
5. Ergenlerde bağlanma stilleri alt ölçekleri ile alkol ve sigara kullanımı arasında ilişki var mıdır?
6. Ergenlerinin bağlanma stilleri alkol ve sigara kullanımının önemli bir yordayısı mıdır?
7. Ergenlerinin akran ilişkileri alkol ve sigara kullanımının önemli bir yordayısı mıdır?

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmadan elde edilen verilerin sonuçları 2022-2023 eğitim ve öğretim yılı ile çalışmanın yapıldığı örneklem ile sınırlıdır.

Araştırma K.K.T.C. Mağusa bölgesinde bulunan Namık Kemal Lisesi ile sınırlıdır.

Araştırma ve veriler Namık Kemal Lisesi 9. 10. 11 ve 12. Sınıf düzeylerinde öğrenim gören ergen bireylerle sınırlıdır.

Ayrıca bu araştırmanın verileri Akran İlişkileri Ölçeği, Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri ölçeğinin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Ayrıca alkol, sigara gibi madde kullanım düzeyleri belirlenmesi (cinsiyet, yaş, alkol sigara kullanım durumu, anne-baba eğitim durumu, aile tipi ve aile gelir durumu) gibi sosyo-demografik değişkenlerle sınırlıdır.

1.6 Tanımlar

1.6.1 Ergenlik

Fiziksel bir değişim yanında duygusal olarak da değişikliklerin ve değişimlerin yoğun yaşandığı, çocuklukla yetişkinlik arasında yaşanan bir geçiş dönemidir (Murtezaoglu & Çıkrıkçı, 2022).

1.6.2 Akran ilişkileri

Bireyin kimlik kazanımını destekleyen, kurulan ilişkiler ve karşılıklı faaliyetlerle sosyalleşme ve yeni deneyimlerin kazanılmasına yardımcı olan, birlikte zaman geçirme ve iletişimsel uyumluluğun olması ile kişinin sosyal becerilerini ve esnekliğini artırmanın yanında aynı zamanda kendini tanıma ve ifade etme yönünde aracıdır (Harput & Stevens, 1997).

1.6.3 Bağlanma

Bebeklik döneminde ve erken yaşlarda oluşan ve çocuğun birincil bakım verenle arasında bir etkileşim sonucu oluşan zihinsel modellerdir (Porter, Davis, & Keefe, 2007). Yaşamın ilk yıllarında kritik bir öneme sahip olan bağlanma yaşam sürecinde ve yetişkinlikte bir diğeri ile ilişkinin kurulması ve sürdürülmesinde temel oluşturmaktadır (Mikulincer & Shaver, 2003).

1.6.4 Alkol

Alkolün birçok çeşidi vardır. Ancak etanol içeren türü içki niteliği taşımaktadır. Ancak genel olarak bakıldığında keyif verici ve sarhoşluk yapıcı olan ve alkol içeren tüm içecekler alkol adı altında kullanılmaktadır (Kılı., 2019).

1.6.5 Sigara

Ufalanmış olan tütünün özel bir kâğıda sarılarak içilen ve kullanımı ve ulaşımı en kolay ve yaygın olan bir üründür. Bu ürün filtreli olarak kullanılmasının yanında filtresiz olarak da kullanılmaktadır (Kara, 2019).

Bölüm 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Ergenlik dönemi ve bu dönemle ilgili olan tanımlar incelendiğinde genel olarak ergenlik kavramı bir süreç olarak ele alındığı ve bir sürecin tanımlandığı görülmektedir. Bu bölümde ergenliğin oluşumu ile ilgili bilgi ve tanımlar yanında ergenlik kuramlarına yer verilmiştir.

2.1 Ergenlik Dönemi

Birey, doğumla başlayan ve ölüme kadar devam eden yaşam süreci içerisinde çeşitli dönemlerden geçmekte ve bu süreçte iniş çıkışlar yaşayabilmektedir. Bireyin yaşamını, geleceğini etkileyen, hayatına yön veren ve bunun yanında toplumsal etkileri de olan önemli dönemlerden biri de ergenlik dönemi olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda ergenlik dönemi yaşam süreci içerisinde gelgitlerin yaşandığı kritik bir dönem olarak nitelendirilebilir.

Ergenlik dönemi ve bu dönemle ilgili tanımlamaların temeli antik çağa kadar dayanmıştır. Bu çağın düşünürlerinden biri olan Aristoteles, ergenliği tanımlarken, mantık dışı dürtülerin ergende kontrol edilemediğinden dolayı hırsına ve tutkularına yenilen, eleştirilere tahammülü olmayan fakat cesurluk yanında iyimserliğin yüksek olarak yaşandığı bir dönem diye tanımlama yapmıştır. O dönemin bir diğer düşünürü Sokrates ergenliği, bu dönemdeki bireylerin kötü alışkanlıklarının olduğu ve otoriteye karşı gelen zevkine düşkün olan bireyler olarak tanımlamıştır. Platon ergenliği tanımlaması bir ruhsal sarhoşluk olarak tanımlamıştır. Orta çağda ise ergenlik göz ardı edilerek dikkate değer görülmemiştir ve çocuğa yetişkin bireyin bir benzeri bir

minyatürü olarak bakılmıştır (Kayhan, 2019). Sonraki dönemlerde, “ergenlik” kavramı ilk kez 15. Yüzyıl da şöyle kullanılmıştır. Latince olan “adolescere” büyüme olgunlaşma anlamına gelmektedir ergen kavramı bu kelimedenden ortaya çıkarılmıştır (Yazıcı Çelebi & Çelebi, 2020). Bu bağlamda günümüzde “bireyde gözlenebilen sürekli ve hızlı bir gelişme evresi” olduğu şekli ile tanımlanmaktadır (Kavun, 2016).

Birçok araştırmaların konu olarak işlediği ergenliğin kavram olarak psikolojiye girmesini sağlayan ve aynı zamanda ergenlik araştırmalarının babası olarak bilinen Stanley Hall’dur (Kulaksızoğlu, 2022). Hall, ergenliği bağımsız bir birey olma yolunda gelişimin ve değişimin yaşandığı bir dönem olarak nitelendirerek ergenlik dönemine önemli bir katkı sağlamıştır. Bu bağlamda bu dönemin “fırtınalı ve stresli” geçebileceğini vurgulamıştır (Nisha, 2017)

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ergenliği, 10 ile 19 yaş aralığında çocukluktan yetişkinlik arasında yaşanan ve bu dönemi büyüme, gelişme olarak tanımlarken ergen, ergenlik döneminde olan birey olarak bilinir (Gültekin, 2019). Unesco’ya göre ise ergenlik, ekonomik bağımsızlığını kazanmamış, medeni durumu ise bekâr olan ve öğrenim durumu devam eden birey olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma kapsayan yaş aralığı ise 15 ile 25 yaşları kapsarken, Birleşmiş Milletler ’in tanımına göre bu yaş Aralığını 12-25 yaşları kapsayacak şekilde değerlendirilmiştir (Göktepe, 2015). Millî Eğitim Bakanlığının tanımlamasına göre ergenlik bir buluş çağıdır ve bununla beraber çocukluktan çıkıp toplumsal yaşama katılması ile sorumlulukların başladığı genç yetişkin dönemidir. Bu tanıma göre yaş Aralığı 12 – 24 arası olarak tanımlanmaktadır (Göktepe, 2015). Türk Dil Kurumu (2019) ergenliği tanımlarken “Cinsel organların fizyolojik gelişmesiyle başlayan, buluşa ermişlikle yetişkinlik arasındaki dönem, yeni yetmelik, ergenlik çağı” olduğu şeklinde tanımlamıştır (Akt., Kayhan, 2019).

Talat Parman, ergenliği tam olarak tanımlamak zor olmakla birlikte; ergenlik bir büyüme, bir değişim ve bir başkalaşımın yanında bir dönüşüm olarak ifade etmektedir. Aynı zamanda Parman ergenliği toplumlara göre değişebileceğinin yanında hukuki ve biyolojik olarak ölçümlerin net olmaması ile ergenliği sınırlarının net olmadığı görüşünü ifade etmektedir. Ayrıca bu dönemin bölümlere ayrılmasının yanında insan yaşamının en karmaşık dönemi olduğunun bir göstergesi denilebilir. Bu bağlamda ergenliğin başlama sınırları kuramsal çerçevelerle belirlenebilir (Parman, 2022).

Talu ve Gümüş, (2020) göre; ergenliği dönem olarak insanın gelişim sürecinde yaşanan bir geçiş dönemi olduğunu ve bu dönemde çatışmaların ve karmaşaların yüksek düzeyde yaşanmakta olduğu yönünü tanımlamışlardır. Öte yandan, Küçükşen, Bölükbaş, Gökaya, Yılmaz, ve Toros, (2017) ergenliği; kişinin gelişimini tamamladığı ve gelecekteki yıllarda da bireyin yaşamında etkili olacak bir süreç olmakla birlikte değerler, inançlar ve tutumların temellerinin de atıldığı önemli bir dönem olarak tanımlanmışlardır.

Kulaksızoğlu, (1989) ergenliği geçiş dönemi olan çocukluktan yetişkinliğe doğru bir geçiş bir büyüme dönemi olarak tanımlarken, bu durumun içinde bulunduğu çağın önemli özelliklerinden olduğunu vurgulamıştır. Bu dönemde meydana gelen gelişme ile olgunlaşma belirleyicilerinden olmuştur. Aynı zamanda döneme özgü olan fiziksel, hormonal değişimin yanında cinsel açıdan da değişimler yaşanmaktadır. Yaşanan bu değişimler ergenlerde hem duygusal hem de sosyal yönden değişimlere neden olmaktadır (Özcan, Küçük Öztürk, Özdi, & Şermet Kaya, 2016). Ergenlik hızlı ve biyolojik olarak bir olgunlaşma ile beraber psiko-sosyal değişimlerin meydana geldiğı ve bu döneme bağılı gelişimsel krizlerin yaşanmaya başlandığı bir dönem olduğu şeklinde tanımlamışlardır. Bu dönemde ergenlerin aynı zamanda bir kimlik

oluşturma sürecinde olmasından dolayı içsel çatışmaları daha yoğun yaşadıklarını ve bu bağlamda daha fazla sağlık sorunlarının olduğunu ve bu dönemin yüksek risk içermesinden dolayı daha çok yardıma ihtiyaç duydukları ifade edilmiştir. Tremblay ve Frigon, (2005) ergenliği uzun bir süreyi kapsayan ve çok çeşitli morfolojik, fizyolojik ve davranışsal değişiklikleri yaşandığı bir dönem olarak tanımlamışlardır.

avdar, ve diğerleri, (2016) ergenliği tanımlarken, fiziksel ve bilişsel gelişimin yanında bu dönemde psikolojik olarak ve sosyal açıdan da birçok değişimin birbirine bağlı olarak yaşandığını ve bu sürecin birey ile çevresi açısından sıkıntılı olmakla birlikte çalkantılı geçen bir dönem olarak tanımlamaktadırlar.

Bir başka tanıma göre, hızlı bir büyümenin olması, cinsel istek ve arzuların yaşanmaya başlanması, kimlik oluşumunun henüz tamamlanmaması, toplumsal rollerin ve yerinin henüz netleşmemesi ve aileye bağlılığın devam etmesi gibi nedenlere bağlı sorunların olduğu stresli ve dalgalı bir dönemdir. Bu aralıkta erken çocuklukta yaşanan çatışmalar, ödipal hisler, yasak olan sevgi, arzuların tekrarı gibi duygular yaşamakta olan ergen kaygı yaşayarak iniş ıkışlar yaşayabilir. Bir taraftan bağımsız hareket etmeye ve aileden kopmaya çabalayan ergen aynı zamanda onlara bağımlı yaşamanın etkisindedir. Ergende bu abalamaların derecesi, bundan önceki dönemlerini nasıl geçirdiğinin yanında, aile tutumları, toplum ve biyolojik yapıya göre farklılık gösterebilmektedir (Gürçay, 2008).

Tüm bu tanımlar göz önünde bulundurulursa bu dönemde ergenin gelişimine bağlı olarak psikolojik problemler yaşanabilmekte ve bunu normal olarak değerlendirenler ile bu süreçte bir ergenlik sorunu yaşamayan, çevresi ile ve ailesi ile hiçbir problemi olmayan ve sorun yaşamayan ergenlerin bu durumunun anormal olduğu savunulmaktadır (Dinçel, 2006).

Literatür incelendiğinde genel olarak temellendirme aynı olsa da ergenlik ile ilgili yapılan tanımlar çokça bulunmaktadır ve yapılan bu tanımlar çok eski zamanlardan günümüze kadar gelmektedir. Ancak bazı çalışmalarda ergenliğin net bir yaş aralığı olmadığı ve buna etken olarak ırksal değişkenler, iklim koşulları ve beslenme gibi çeşitli faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir (bkz.,Göktepe, 2015; Gültekin, 2019; Koç, 2004; Dinçel, 2006).

Bir başka çalışmada, ergenliğin başlama zamanı, yani yaş aralıklarının kişiye göre, cinsiyete göre değişebileceğini belirtmiştir. Bu duruma ekonomik koşullar, sağlıklı beslenme ve yetiştiği bölgenin iklim koşullarının da etkili olmasının yanında cinsiyete göre de farklılık olduğunu ve ergenliğe geçişi etkilediğini belirtilmektedirler. Bu bağlamda kızlar erkeklere göre daha erken olgunlaşmakta ve ergenliği daha önce yaşamaya başlamaktadırlar. Iliman iklimde yetişen bireylerde olgunlaşma daha erken yaşlarda başlamaktadır. Bu durumda ergenliği; “10-11 yaşlarında başlayıp 21-22 yaşlarına kadar devam eden, yaşamın yaklaşık 10-11 yıl devam eden uzun bir dönem” olduğu düşünülebilir. (Kavun, 2016)

2.1.1 Ergenliğin Evreleri

Ergenlik dönemi, farkı biyolojik, psikolojik özellikler yanında sosyal özellikleri kapsayan ve kendine has tanımları içeren “Erken Ergenlik”, “Orta Ergenlik” ile “Geç Ergenlik” olmak üzere üç bölüme ayrılarak incelenmiştir. Aynı zamanda kızların ergenlik dönemine girmesi erkeklere göre birkaç yıl daha erken olmaktadır. Buna durumda ergenlerde yaş sınırlaması cinsiyete göre farklılaşmaktadır (Kayhan, 2019).

2.1.1.1 Erken Ergenlik Dönemi (11-14 yaş)

11-14 yaş aralığı erken ergenlik olarak tanımlanır. Bu yaş aralığında fiziksel, hormonal ve davranışsal değişiklikler ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde ergenler

daha çok bedenleri ile uğraşmaya ve kendisini toplum içinde çocukluktan çıkmış cinsiyeti ön planda olan bir kız ya da erkek olarak kendi kimlik algısını oluşturmaya başlar (Derman, 2008). Aynı zamanda bu dönem aralığında ergen kimlik oluşumu yanında değişime uyum sağlamakta zorlanabilmekte ve ebeveynleri ile çatışma yaşamakla birlikte arkadaş ilişkilerinin de önemi artmaktadır. Bu yaşlarda olan birey daha çok aynı cinsten olanlarla arkadaşlık kurulmaktadır. Aynı zamanda bu yaş grubu bireyler utanma duygusu sergilerken bir gösterme duygusu da yaşayabilmektedir. Bu duygular içerisinde olan ergen beden değişimleri ile birlikte kendilerini tanımaya ve denemeler yapmaya başlarlar. Bu denemelerden biride akran ve akran grupları alkol-sigara gibi maddelerin kullanımı olabilmektedir (Kayhan, 2019).

2.1.1.2 Orta Ergenlik Dönemi (15-17 yaş)

Ergen, orta ergenliğe girmeden önce yaşadığı fiziksel, hormonal değişikliklere ve yeni görünümüne alışmaya ve uyum sağlamaya başlamıştır. Bu dönemde ergen bağımsız olma isteği ile ebeveynlerinden uzaklaşma, akran ilişkileri ve karşı cinse olan ilginin artması ve buna bağlı olarak da daha bağımsız olma, daha bağımsız hareket etme çabası içindedirler (Şahin & Özçelik, 2016). Aynı zamanda bu dönemde karşı cinsle kurulan romantik ilişkiler ergen için ayrı bir önem taşımaktadır. Erken ergenlik ve orta ergenlikte ki yaşantılar ergenin kimlik oluşturmada önem arz etmektedir (Zimmer-Gembeck, Siebenbruner, & Collins, 2001). Ayrıca bu dönemlerde riskli davranışları incelerken, erkekler orta ergenlik döneminde kızlardan daha riskli davranışlar sergilemektedirler (Kıran Esen, 2003). Bu dönem lise yıllarına denk gelmektedir ve bu yaşlar aynı zamanda yeni bir iş, yeni bir mesleğe girme ve bir üst okula geçme konusunda ciddi kararların verildiği yaş dönemleridir ve bu dönemlerde de riskli davranışlar artarken, akran gruplarının etkisinin de arttığı görülmektedir (Kavun, 2016).

2.1.1.3 Geç Ergenlik Dönemi (18-21 yaş)

Geç ergenliğe geçişle birlikte geleceğe dair planlar yapılmakta ve hedefler konarak kararların alınması ile ilgili fikir ve tutumlar netleşmektedir. Bu evrede aynı zamanda toplumsal roller ön plana çıkarken, ergenliğin en temel ve en önemli özelliklerinden olan kimlik kazanımı bu dönemde gerçekleştirilmiş olur. Kimlik oluşumu bireyde kaygı yaratabilir, ruhsal sorunların yaşanmasına neden olabilir. Aynı zamanda bu dönemde birey fizyolojik olarak gelişimini tamamlamıştır ve sorunlarını çözebilen, kendi duygularının farkında olup kontrol edebilen bir birey olmuştur. Bir gencin geleceğine yönelik olarak amaçları doğrultusunda ilerlerken arkadaş çevresinin eski değerinin kaybolmasıyla birlikte, ebeveynlerle olan görüş farklılıkları azalma eğilimindedir (Kayhan, 2019).

2.1.2 Ergenlik Dönemi ile İlgili Kuramlar

Ergenlik birçok kuramsal yaklaşımlarla ele alınmakla beraber ergenliğin farklı yönleri üzerinde durularak tanımlamalar yapılmıştır. Bu kuramlar ergenlik döneminin özelliklerini, meydana geliş şeklini ve ilerleme sürecini incelemekte ve ortaya koymaktadır.

2.1.2.1 Özünü Yenileme Kuramı

Gutov Stanley Hall (1844-1924) modern psikolojinin kurucusu ve çocuk ve ergen psikolojisinin babası olarak bilinmektedir (Aldridge, Kilgo, Bruton, & Jepkemboi, 2014). Hall, Charles Darwin'in fikirlerini benimsemiş ve aynı zamanda evrim teorisinden etkilenerek Darwin'in bu konudaki görüşlerini çocuk ve ergen gelişimi dönemleri üzerine yaptığı çalışmalarına aktararak (Kulaksızoğlu, 2022), özünü yenileme adı altında kuramını geliştirmiştir (Dinçel, 2006).

Hall'un kuramına göre, yaşam süreci içerisinde gelişen her insan kendi türünün evrim döngüsü içinde bir devamıdır, bu durum ergenlikte de geçerli olmaktadır. Hall,

insanın yaşam döngüsü içinde ergenliğin önemine değinmiş ve önemli bir dönem olduğunu vurgulamıştır. Ona göre, her insan hayvanlar alemine ait ve hayvanlar aleminin bir üyesi olarak dünyaya gelir. Çünkü onlarında hayatta kalmak için kaygıları, güdüler, bencilce olan ihtiyaçları vardır. Ergenliğin yaşandığı dönemde ise başkaları için duyulan endişe, kendi hakları sosyal olan sorumlulukları ile medeni bir ırka ait olarak “yeniden doğar”. Medeni ve uygar insan, adalet ve başkasını düşünme yanında sosyal refah ve idealleri ile kendini düşünmeyi engellerken kendi içinde çatışmalar yaşayarak kendi çıkarları ile sosyal iyilik arasında bir içsel mücadele neticesinde fırtına ve strese neden olur (Dinçel, 2006).

Hall’a göre ergenlik; gelecekteki yaşamında etkili olacak, yönünü ve akışını değiştirebilecek önemli olan bir dönemdir ve bu dönem değerlerin oluştuğu, toplum içinde rollerin belirlendiği, bilinçli, daha olumlu ve olgun kişiler arası ilişkiler kurulmaya başlandığı bir dönemdir (Cloutier, 1994). Bu dönem içindeki birey eğitilebilir ve bir şekilde sokulabilir, toplum değerlerinin, bilimin ve sanatla birlikte dini inanç ve değerinin farkındalığını anlayarak düşünebilir ve kendi fikirlerini beyan edebilir böylece içinde bulunduğu toplumun bir ferdi, bir üyesi durumunda olabilir.

Hall’ın ergenlik üzerine yaptığı çalışmaların ergenlik dönemine ilişkin birçok katkısı olmuştur (Dinçel, 2006). Bunların en önemlisi, ergenliği bireysel olma evresi olarak görmesi ve bu dönemde ergenlerin yaşadığı inişler çıkışlar, sıkıntılar ve çalkantıların bireyin gelişmesini ve bireyselleşmesini desteklediğini belirtmiştir (Dalkılıç, 2006).

2.1.2.2 Psikanalitik Kuram

Psikanalitik teori, ergenliği arka plana itmiştir, çünkü ergenliğin çocukluk dönemine göre önemli ve ayrıcalıklı olmadığı düşünülmektedir (Kulaksızoğlu, 2022).

Sigmund Freud'un görüşüne göre ergenlikte görülen tutarsız davranışlar ve çatışmalar çocukluk döneminde yaşananların yansımasıdır (Kulaksızoğlu, 1989).

Hall'un ergenlikle ilgili görüşleri psikanalitik bazı çevreler ve özellikle Anna Freud tarafından benimsenmiş ve kabul görmüştür (Dalkılıç, 2006). İlk olarak Anna Freud'un önerdiği psikanalitik görüşe göre, çocuklukla ilgili tüm geçmiş çatışmalar ergenlik döneminde yeniden doğar (Türkön, 2019). Bu durum ergenin çocukluk dönemindeki huzurlu yaşantısının büyüme ile değiştiği ve huzurunun bozulduğu bir dönem olarak değerlendirmekte ve bu süreçte yaşananların bir ergenlik bunalımı ve normal bir durum olduğunu kabul etmektedir. (Dalkılıç, 2006).

Bu bunalım ve kararsızlıkların yaşandığı dönemde ergen bir boşluğa düşebilmekte ve yeni ilişkiler kurma çabası içine girebilmektedir. Bu durum aynı zamanda ergenin içinde bulunduğu dönemin de etkisiyle arkadaşlık ilişkilerinde bir tutarsızlık yaratacağından, ilişkileri sık sık değişebilmektedir (Sarı, 2016). Bu yaklaşıma göre ergenlik aynı zamanda belli bir zaman sonra sona erecek olan bir kararsızlık ve denge bozukluğu dönemi olmasından dolayı, ergen bir rol karmaşası içine girdiği, düşüncelerde gelgitler yaşadığı ve yeni değerler ideallerini oluşturmak adına denemelerin yapıldığı inişli çıkışlı bir dönem olarak kabul edilmiştir. Çünkü ergenin yaşadığı bu çalkantılı dönem kendi iç dünyasında yaşadığı bu kargaşa ve çelişkilerin bir dışa vurumu olarak görülmektedir. Psikanalitik görüş aynı zamanda bu dönemde en önemli ve çözülmesi en zor olarak görülen sorunun kimlik sorunu olduğunu ifade etmiştir (Gürçay, 2008).

Psikanalitik yaklaşımın bir bölümünü de Freud'un psikoseksüel gelişim kuramı oluşturmaktadır (Çetin Doğan, 2019). Literatürde fazlaca yer alan ve cinsellik üzerinde geniş bir yer tutan "Psiko-seksüel Gelişim" adlı yaklaşım da neo-natal dönemden sonra geldiğini ve bireylerin farklı aşamalardan geçerek ile bireyin kişilik gelişimini

tamamladığını belirtmiştir. Ayrıca bu dönem ile yetişkinlik dönemine kadar olan aradaki süreçte bireyin edindiği yaşantıların önemli olduğu ve bireyin gelecek yılları üzerinde belirleyici yönde etkisi olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda Psiko-seksüel gelişim, dönemlere ayrılırken libidinal enerjinin bedende biriktiği bölge temel olarak alınmış ve bu bölgelere göre aşamalar adlandırılmıştır. Bu aşamalar beş döneme ayrılmış ve oral dönem, anal dönem, fallik dönem, latent ve genital dönem olarak isimlendirilmiştir (Celiloğlu, 2022).

Oral dönem (0-1yaş): Bu dönemde olan bebeğin cinsiyet göre kız erkek ayırımını fark etmedikleri dönemdir (Çetin Doğan, 2019). Bu dönemdeki bebeğin haz aldığı bölge ağız bölgesidir ve haz noktası ise dudak ve dilidir. Bu dönemi bebek sağlıklı bir şekilde geçirebilmesi için yeterli düzeyde ağız yolu ile uyarılma ihtiyacı duymaktadır. Bu yolla besleyen kişi ile bağ kurar ve bu kişi genelde anne olmaktadır. Bebeğin oral yolla ihtiyaçlarının düzenli bir şekilde giderilmesi sağlandığında bebekte anneye karşı bağımlılık gelişmekte ve dış dünyaya karşı ise güven duygusu oluşmaktadır. Bebeğin oral yolla beslenme ihtiyacının az ya da aşırı olarak karşılanması durumlarında ise bebekte; aşırı olan iyimserlik, bağımlılık, sürekli bir onay alma beklentisi yanında pasiflik ve benmerkezci gibi anormal kişilik oluşumunda etken olabileceği belirtilmiştir (Celiloğlu, 2022).

Anal Dönem (1-3 yaş): Bu dönemde haz bölgesi çocukta anüs olmaktadır ve dışkısını tutma ve bırakma gibi anal bölgede olan uyarılma ile haz aldığı ve bez değişimi esnasındaki dokunmanın ise haz verme yanında vücudunu keşfetme başlaması ve aynı zamanda bir sonraki döneme hazırlık olmaktadır. Bu dönemde tuvalet eğitiminin katı olması sonucunda çocukta saplantı gelişir ve bunu bağlı olarak da çocuk aşırı inatçı veya aşırı düzenli, titiz ve cimri olabilmektedir (Celiloğlu, 2022).

Fallik Dönem (3-6 yaş): Bu dönemde olan çocuklar cinsellik üzerine odaklanırlar ve cinsellik ile ilgili konularda meraklı davranışlar sergilemektedirler ve bu yaş aralığında olunan dönemde libidinal enerjinin yoğunlaştığı bölge genital bölgedir. Aynı zamanda çocuk kendi bedenini sorgulamakta ve erkek çocuklarda bu dönemde penisin varlığı bütünlük algısının meydana gelmesinde önem içermektedir. Psikanalitik yaklaşıma göre, fallik dönemde olan kızlarda bulunmayan penis organından dolayı bu süreç zorlu ve karmaşık olabilmektedir (Sağlık, 2021). Kızlarda yaşanan bu karmaşa onların penislerinin olduğu ve kaybettikleri düşüncesinin yaşanması durumudur. Bu durum erkek çocuklarda da penislerini kaybedecekleri şeklinde düşünmeleri ile bir korku yaşamalarına neden olabilecektir. Aynı zamanda bu dönemin önemli olan özelliklerinden biride çocukların karşı cins olan kendi ebeveynlerine duydukları ilgidir. Freud bu ilgiyi ve duyguyu Oedipus ve Elektra Kompleksi olarak isimlendirmiştir (Celiloğlu, 2022).

Oğlan çocuklarının kendi annelerine ilgi duyması ve babalarını kıskanarak kendilerine rakip olarak görmesi durumuna Oedipus Kompleksi olarak tanımlamıştır. Bu süreçte babaya karşı hayranlık ve kıskançlık duygusu geliştiren çocuklar babaları ile bir özdeşim kurarlar ve model alma yolu ile de bu dönemi sağlıklı bir şekilde atlatabilmektedirler (Celiloğlu, 2022). Elektra Kompleksinde ise aynı durumu kız çocukları annelerine yaşayarak babalarına hayranlık duygusu geliştirerek annelerini kıskandıkları şeklinde bilinmektedir. Bu dönemde anne ile özdeşim kurularak dönemi saplantı olmada sağlıklı olarak atlatabilirler (Celiloğlu, 2022).

Latent Dönem (6-11 yaş): Bu dönemde oluşan cinsel dürtülerin bastırılması ve bu dürtülerin ortaya çıkmadığı, aynı zamanda ebeveynler tarafından yasaklamalar ile cinsel dürtülerin engellendiği durumları barındıran dönemdir. Aynı zamanda bu

dönem okul çağı dönemi olmakla birlikte libidinal enerji daha fazla akademik yönde kullanılmaktadır (Sağlık, 2021).

Genital Dönem (11 yaş sonrası): Bu dönem de birey partner ve meslek seçimi ile ilgili denemeler yanında yetişkinlik provasının yapıldığı bir dönem olarak nitelendirilir. Aynı zamanda ergenlik sıkıntılarının başladığı ve bir bireyselleşme sürecine girildiği dönem olmaktadır. Bu döneme özgü olan fizyolojik gelişimle birlikte bedensel değişimlerin yaşanmasının yanında toplumsal roller ve beklentilere bağlı olarak yaşanan stres ve buna bağlı olarak agresif davranışlar görülebilmektedir. Bu dönemde daha önce bastırılmış olan Eros ve Thanatos dürtüler yeniden canlanmakta ve doyum için ise nesneler arama çabasına girilen dönem olmaktadır (Dönmezer, 2020).

2.1.2.3 Psikososyal Kuram

Erik Erikson'un bakış açısı, Hall'ın söz ettiği "fırtına ve stres" konularıyla örtüşmemektedir. Ericson her bireyin kendi bağlamında ele alınması gerektiğine, aynı toplumsal özelliklerde yetişen kişilerin farklı gelişimsel özellikler barındırdığına vurgu yapmaktadır. Bu anlamda bireyin ilgili dönemde yaşadığı sorunlar benzer olsa da sorunlara yaklaşımı kendine özgü ve farklı olabilmektedir. Bu bakış açısına göre ergenlik dönemi için çatışmalı bir dönemdir tanımını yapmak mümkün değildir. Ericson'a göre kimileri için çatışmalı olan bu dönem kimileri içinse olmayabilir (Gürçay, 2008).

Erikson'un kuramına göre, ergenin en temel görevlerinden biri "ego" sunu yani bu duygu ile kim olduğunu, ben kimim sorusuna karşılık gelen kendi kimliğini oluşturmasıdır. Kimlik bir süreklilik ve aynı kalma yani aynılık duygusudur. Bu bağlamda oluşturulan kimlik bireyin yaşam evrelerini birbirine bağlayarak ben kimim

sorusunun karşılığı olan kendilik duygusunun kazanmanın bir belirleyicisi olmaktadır (Gürçay, 2008).

Erikson bireyin gelişimini ve sürecini evrelere ayırarak değerlendirmiştir ve bu evreleri sekize ayırmıştır. Her evrenin kendi dönemi içinde çatışmaların yanında gerilimlerin de yaşandığı dönemler olduğu belirtilmiştir. Bir evreden diğerine geçilirken kişi kendiliğini yani kimliğini çevresi içinde uyumlu bir şekilde aşmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Ancak bu dönemlerde oluşabilecek çatışmalar olumlu bir şekilde aşılmadığında ego ile birleşerek bir psikopatolojinin oluşabileceği öngörülebilir (Cloutier, 1994).

Ergenlik döneminde bireyler yetişkinleri kendilerine uygun olan rol modelleri seçemeyebilirler ya da kendilerine sunulan modelleri kabul etmeyebilirler. Kurulan akran ilişkileri ile akran grupları içine girerek çeşitli rollere girer ve aldığı geribildirimlerle kendi kimliğini oluşturur. Aynı zamanda akranları ile kurduğu ilişkilerle kendini bulmakta ve kendi görüşlerini oluşturabilmelidir (Yılmaz, 2000).

Bu bağlamda akranlarla kurulan ilişki ergen gelişiminde ana bağlamı oluşturabilmektedir. Akranların kendi kimliklerini kazanmalarında önemli olan normları kabul edilebilen düzeyde bir kimlik sunulmasıdır. Çünkü akranlarla kurulan ilişkiler, akranların davranışı yanında akran tutumları aynı zamanda toplumsal bir model olmakta ve toplumsal modeli temsil ettiği bilinmektedir (Şanlı, 2018). Tüm bunları göz önünde bulundurursak; insanın ruhsal dünyasının oluşumu ile hayatta var olabilme ve bunu anlamlı kılma çabası içinde olduğu düşünüldüğünde, bu yapının tam olarak tamamlanabilmesi için ötekinin varlığına ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Ötekinin duyulan bu ihtiyacın giderilmesi ile kişinin işlevsel olabilmesi yanında bütüncül olan bir kimlik oluşturmada zorunlu bir ihtiyaç olarak görülmektedir

diyebiliriz. Bu bağlamda Erikson insan yaşamının aşamalardan geçtiğini belirmiş ve bunu psikososyal gelişim dönemleri olarak sekiz aşamaya ayırmıştır (Şahin, 2021).

Güvene karşı güvensizlik: Bebeklik döneminde annenin çocuğuna verdiği bakımla ilişkili olan ve yaşamın ilk yıllarında etkili olan sıcak, istikrarlı ve kapsayıcı olan anne davranışı çocukta dış dünyaya karşı olan temel güven duygusunun oluşumunu sağlamaktadır.

Bağımsızlığa karşı utanç: Bu evre Freud'un psikoseksüel dönemlerden olan anal evreye karşılık gelmektedir. Bu evrede çocuk çatışan duygu ve arzularını dengede tutmaya çalışırken aynı zamanda da bağımsızlaşmaya da çalıştığı dönemdir. Bu dönemde olan çocuk desteklenmediğinde çocukta utanç duygusu gelişmektedir.

Girişkenliğe karşı suçluluk: Bu dönem çocuğun sevdiği ile sevmediği şeyleri keşfettiği dönemdir. Aynı zamanda özerk davranma hamleleri bulunur. Bu süreçte ebeveyn tarafından kendi benliğinin görülmemesi ya da cezalandırılması çocukta suçluluk hissi yaratmakta ve bu duygu patolojik düzeyde olabilmektedir.

Becerikliliğe karşı aşağılık: Bu dönem ilkökul yaşlarına tekabül eden dönemdir. Bu dönemde çocuk çevresiyle etkileşime geçmeye başlar ve sosyalleşme ile rolleri öğrenirler. Bu dönem de desteklenmeyen çocukta aşağılık hissi oluşabilmektedir.

Kimliğe karşı rol karmaşası: Ergenlik dönemine tekabül eden bu dönem aynı zamanda kimlik krizi yaşaması ile kişi çevresini ve kendi rollerini sorgulamaya başladığı bir dönem olmaktadır.

Samimiyete karşı izolasyon: Bu aşama genç yetişkinliğin başladığı aşamadır. Bu aşamada birey kendi kimliğini oluşturmuştur ve yakın ilişki kurma gereksinimi duymaktadır. Bu evrede sorun yaşanması kişinin kendisini izole etmesine yol açmaktadır.

Üretkenliğe karşı durağanlık: Orta yaşa tekabül eden bu dönemde kişi kendi hayatını düzenlemek ve zenginleştirmek ya da geleceğe yatırım yapmaya yönelik itki duyar. Bunlara karşılık kişinin verimsiz, isteksiz ve çökkün olması ile durağanlaşacağı yönde düşünülebilir

2.1.2.4 Bireysel Farklılıklar Kuramı

Eduard Spranger farklı bir görüş olarak “bireysellik değişebilirliği” adı ile oluşturduğu kuramında ergenlik ile ilgili görüşün, bu dönemin stresli olmanın yanında fırtınalı bir dönem olabileceği ile ilgili yaklaşımlara karşı çıkarak, herkesi kapsayacak ve herkesin aynı şekilde uyacağı kuralların olmadığı gibi herkesin de farklı olabileceğini belirtmiştir (Sarı, 2016). Spranger’in kuramında ergenlikle ilgili olan ve bu dönemde görülebilecek büyüme modelleri belirlemiştir. Bu modellere göre birinci modelde bulunan gençlerin yaşantısı stres yanında fırtınalı olması nedeni ile başları sürekli dertlidir. Bu modeldeki gençler yetişkinliğe geçerken zorlanırlar. Bundan sonra gelen ikinci modelde ise stres yaşamaksızın, çatışmasız bir şekilde huzurlu olarak ergenlikten yetişkinliğe geçerler. Bu modeldeki ergenler sürekli gelişerek aynı zamanda yavaş bir şekilde ilerleyerek bu modeli temsil ederler. Son model olan üçüncü modelde olan dinamik model önceki iki modelin birleşmesi olarak görülebilir. Her iki model değerlendirildiğinde ergenlik dönemi zor olan bir dönem olabileceği gibi zor olmayan sorunsuz geçen bir dönem de olabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2022).

2.1.2.5 Öğrenme Kuramları

Mc Candless (1970), ergen ve gelişimini sosyal öğrenme yaklaşımı çerçevesine uyarlayarak değerlendirmiştir. Bu yaklaşım insanı harekete geçiren ve davranışa yön verenin dürtüler olduğuna inanmaktadır. Kendisinin aslında ergenlik üzerine yaptığı tanımlama Anna Freud ya da Stanley Hall’dan farklı olmamakla birlikte aynı zamanda cinselliğin önemli olduğu yönündeki psikoanalitik görüşe katılmama yanında,

öğrenilmiş veya öğrenilmemiş dürtü ve istekler olan saldırganlık, hayal kırıklığı, endişe yanında merak ve bağımlılık gibi istekleri gerçekleştirmede bireyi harekete geçmeye yönelttiğini belirtmektedir. Bu bağlamda dürtünün öğrenme üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır. Birey bir davranışın hangi dürtüsüne bağlı olarak gerçekleşeceğini ve ne yönde devam edeceğini deneme yanılma yolu ile öğrenmiş olacaktır. (Kulaksızoğlu, 2022).

Candless'e göre sözü edilen dürtüler ergenlerin kültürlerinde bu dürtülere yöneltilmiş davranış şeklinden dolayı kendilerini baskı altında oldukları yönünde düşünebilirler. Şöyle bir örnek verilebilir, ergenlikte erkeklerde meydana gelen biyolojik değişikliklere bağlı olarak cinsel yönde dürtü hissedebilirler. Aynı zamanda bağımlılık dürtüsü de bu dönemde sorunlar yaratabilmektedir. Bu bağımlılık ebeveyne, okulda öğretmenine ve dine yönelik bağımlılık duygusunun öğretilmesidir. Bu bağımlılık duygusunu aşıl原因an öğreten kültür aynı zamanda onlardan bağımsız olarak hareket etmeleri yönünde istekte bulunmaktadır. Candless erkek ergenlerin kızlara göre bu konuda daha fazla baskı altında olduklarını ve bu dürtülere bağlı olarak ergenin daha fazla endişe duygusu yaşayacağını bildirmiştir. Candless daha önce ergenin öğrendikleri ile toplum tarafından yeni beklentilerin birbiri ile çeliştiğinde oluşabilecek durum karşısında yaşanan ve oluşacak olan çelişki üzerinde durmuştur. (Kulaksızoğlu, 2022). Albert Bandura, Candless'den farklı olarak ergeni ve gelişimini çevre ve çevreden gelen sosyal uyarıcıların etkilerinin bir sonucu olarak meydana geldiğini vurgulamıştır. Bandura, ergenliğin bunalımlı geçen bir dönem olduğu görüşüne de karşı çıkmıştır (Dinçel, 2006). Mutlu ve sevecen bir aile ortamında büyüyen ergenin bu dönemi daha rahat geçirdiğini belirtmekte ve bu ergenlerin iyi bir şekilde sosyalleştiklerini ve topluma kültürlerine uyum gösterdikleri davranışlarının pekiştirildiğini belirtmiştir. Ona göre bunalımlı bir ergenlik süreci geçirenler yeterince

toplumsallaşmamış ve sosyalleşmemiş olanlardır. Aynı zamanda sorunlu olan ergenlerin saldırganlık gibi tutumlarının olması bu döneme özgü olarak kabul edilmez ve saldırgan davranışta bulunan gençlerin hatalı öğrenmeye bağlı olarak bu alışkanlıkların bir kurbanı olduğu kabul edilir. Bandura bu düşüncesini yaptığı bir çalışmada saldırgan tutum gösteren gençlerin, kavganın ve tartışmaların yaşandığı sorunlu aileden geldiğini kanıtlamıştır. (Kulaksızoğlu, 2022)

2.1.2.6 Antropoloji Kuramı

Antropoloji yaklaşımının temsilcisi Margaret Mead'dır (1901-1978). Aynı zamanda bir antropologdur. Ergenler ve ergenlik dönemi üzerine 1982'de Samoa adasında yaşayan yerlilerle ilgili yaptığı araştırmalarda ve bu araştırmalara dayanarak ergenlikte yaşanan "fırtına ve stresin" evrensel olan bir sorun olmadığı üzerine yaptığı açıklama ile bu konuda görüşün ortaya konulduğu alanda bir kargaşa yaratmıştır (Kulaksızoğlu, 2022). Mead, Samoalı kız ergenler üzerinde yaptığı araştırma ve bu araştırmanın sonucuna göre kızların ergenliği sorunsuz olarak ve yumuşak bir şekilde geçirdiklerini gözlemlemiş ve bu durum ve sonucu Samoa'da bazı istisnai durum hariç ergenliğin ve bu dönemin bir kriz veya bir stres yaşama dönemi olmaktan ziyade ilgi duyulan durumların ve konuların bu süreçte yavaş yavaş geliştiği ve olgunlaştığı bir dönem olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda adada yaşayan kızların düşüncelerinde herhangi bir şeye karşı çelişki veya felsefi bir düşünce olmamakla birlikte geleceğe yönelik herhangi bir istekle meşgul değillerdi. Onların tek bildikleri ve istedikleri evlilik öncesi çok sayıda sevgili edinerek yaşamak ve evlenme zamanı geldiğinde de kendi köyünden biriyle evlenip çocuklarının olmasıydı. (Kulaksızoğlu, 2022). Ancak bu yaşantının her toplumda aynı olmadığını düşünen Mead'ın bu bağlamda Amerikan gençliğine bakış açısı farklıydı. Mead'e göre, Amerika'da ergenlik döneminde olan gençlerin toplum tarafından cinsellikten uzak durmaları yönünde bir beklentinin

olması ile bu dönemi ergenlerin stresli geçirdiğini açıklamıştır. Çünkü Mead'ın düşüncesine göre, ergenlerin uyanan cinsel istek ve arzularının toplum normlarıyla çatışmasından dolayı stres meydana gelmekteydi (Dinçel, 2006).

Kısaca özetlenecek olursa ergenler içinde yaşadıkları ve gelişimlerini sürdürdükleri toplumun kültürüne ve yaşam şekillerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu bağlamda ergenlik bir kültürel yaklaşımla ele alınmamakta ve kültürün kendi içinde farklı olan bir mikro-kuram olduğunu savunmuştur (Dinçel, 2006).

Ruth Benedict de kültürün bireyin davranışlarında etken olduğu ve kültüre göre davranışın şekillendiği görüşüne sahiptir. Benedict ergenliği toplumlara göre incelemiş ve stresin çok fazla yaşandığı toplumların ortak yönleri üzerinde durmuştur. Antropolojik yaklaşımclar İlkcl, gelişmemiş toplumlarda çocukken yapılanlar ile yetişkinlik yıllarındaki rolün kademeli olmakla birlikte kesintisiz de olduğunu belirtmişlerdir (Kulaksızozğlu, 2022).

Mead ve Benedict, bu kuramcılara göre kültürün biyolojiden önce geldiğini üzerinde durmuşlardır ve ergenlikteki olgunlaşmanın ise biyolojik süreklilik bütünleşen toplumsal bir olgu olduğunu ifade etmişlerdir. Bu yaklaşım, ergenlikte meydana gelen stresin nedenini, bu dönemde artan cinsel dürtü ile isteklerin çelişmesi ile ilişkili olduğunu savunmaktadır. Ergende bu çelişkiler yaşanmaz ve ortadan kalkarsa bu dönemin stressiz olarak geçebileceğini vurgulamaktadır (Şafak Soyaslan, 2019).

2.1.2.7 L. D. Elkind “Benmerkezlilik”

Ergenlikte ben merkezliliği kavram olarak geliştiren kuramcı Elkind'dır. Elkind'a göre ben merkezçilik, diğcr insanları ve düşüncelerini önemsememe dikkate almama durumudur. Bu kişiler kendi düşünceleri ile diğcr insanların düşüncelerinin ayırımını yapmada çok fazla zorlanmaktadırlar. Ergenin aklına herhangi bir soru

takılmışsa diğerlerinin de aynı şeye takıldıklarını düşünür. Bu durumda olan ben merkezliliği Elkind “hayali izleyici” olarak adlandırmıştır. Bu evrede olan ergen, herkesin kendini izlediğini davranışlarını, fiziğini ve tavırlarına özendiğine inanmaktadır. Bu şekilde oluşan inanç bir kısım ergende huzursuzluk meydana getirirken, bazılarında ise mutluluk verme yanında abartılı olan davranışlarda bulunma ve kişi kendini bir kahraman gibi görme ve hissetmesine neden olabilmektedir. Ben merkezlilik kavramının bir diğer önemli tarafı da “kişisel efsane” kavramıdır. Bu kavrama göre ergen kendisini ölümsüz olarak görme ya da eşsiz bir varlık olduğuna, çok özel olduğuna dair inançlar geliştirebilmektedir. Bu inançlar ortalama on altı yaşlarında kaybolmaktadır (Dinçel, 2006).

Ergenlik evresini kuramsal çerçevede ele alan görüşlerin büyük bir kısmı bu evresinin sorunlarla geçen bir zaman dilimi olduğu görüşü üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Fakat araştırmalarda ortaya konan sonuçların bu görüşleri desteklemediği yönündedir. Aynı zamanda ergenlikte karşılaşılan ve yaşanan değişikliklerle bireyin baş edebildiğini ve buna bağlı olarak ergenlik döneminin bir kriz dönemi olarak kabul edilmediğini savunan görüşlerde bulunmaktadır. Ancak yapılan araştırmaların verilerinin deneysel dayanağının olması ve deneysel bulgulara bağlı olarak ergenlik döneminin bir stresle geçen bir dönem olduğu belirtilmektedir. Ergenlikte oluşan bu durumun sosyal çevre ve eğitim ortamında işlevsel olarak bir bozukluk olmadığı, ancak ergenin kendisinde rahatsızlık yarattığıdır. Bu bocalama yaşanmadan ruhsal olarak gelişimin olamayacağı doğru bulunmamaktadır. Deneysel çalışmaların sonuçlarına göre ergenlerin ebeveynleri ile uyumlu bir ilişki içinde olması yanında akademik problemi ve anti sosyal davranışları az görülen ergenlerin ruhsal durumları daha iyi uyumlu olduğu yönünde olmaktadır (Büyükcebeci, 2017).

2.2 Ergenlerde Alkol ve Sigara Kullanımı

2.2.1 Ergenlerde Alkol Kullanımı

Arkeolojik araştırmalardan elde edilen bulgulara göre, fermente edilmiş alkollü içkilerin yapımı tarihsel süreçte bakıldığında M. 10.000 yılına kadar dayanmaktadır. Alkol ilgili ilk yazılı döküm Mezopotamya’da bulunmuştur. Bulunan bilgilere göre bir tapınakta çalışanların alkol limitlerinin günlük kullanımı ile ilgili olduğudur. Bu da M. 5000 yılına ait olmaktadır. Fermente edilerek yapılan içecekler birçok ülkelerde yapılıp kullanılmaktadır. Öyle ki alkolün yapımı ve üretimi her toplumda, o toplumun kültürüne göre değişme uğrayarak yeni alkollü içecek ve eşitleri çoğalmıştır. Geçmişi bu kadar eskilere dayanan günümüze kadar gelen ve yaygın olarak kullanılan, aynı zamanda kötüye kullanım olarak nitelendirilen bağımlılık yapıcılığı yüksek olan maddedir (Akt. Yüce, 2019).

Geçmişi çok eskilere dayanan alkolün dilimizde karşıtı “ispirto” olarak kullanılmaktadır. Kökeni Latince olan “spiriitus” sözcüğünden türetilmiştir. Bu sözcük anlam olarak, ruh, yaşam, soluk, güçlü anlamını ifade etmektedir. “spirit” sözcüğü ise batıda alkol olarak kullanımı yanında birçok anlamı olmaktadır (Akt. Sezgin, 2019). Alkol renksiz bir sıvı olup, kokulu ve tadı acı olan berrak görünümünde bir maddedir. Aynı zamanda yanıcı olan ve ısı vereme özelliği de vardır (Kılıç, 2019). Alkol en fazla tercih edilen, bağımlılık yapıcı özelliği olan bir maddedir. Aynı zamanda içki olarak da tüketilen bu maddenin ham maddesi iki karbon atomlu olan etil alkoldür (Sezgin, 2019). Vücutta emilimi oldukça hızlı olan alkol diğer maddeler beynin belli bir kısmını etkilerken alkol ise beynin tamamını etkilemektedir (Sezgin, 2019). İnsan beynine bu şekilde hükmeden alkol, Dünya Sağlık rgt (DSÖ)’nün açıklamasında, dünya genelinde alkol kullanan kişi sayısının 2,3 milyar olduğunu bildirmiştir. Yine dünya genelinde 15-19 yaş aralığında olan kişilerin dörtte biri yaklaşık %26,5’den fazla olan

yaklaşık olarak 155 milyon civarında ergen alkol kullanmaktadır. 15-19 yaş aralığında en yüksek alkol kullanımının olduğu bölge ise DSÖ göre Avrupa'dır. Okullarda yapılan anketlerden elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerde alkol kullanım yaşının 15 yaşın altında olduğu ve alkol kullanım yaygınlığının 15 yaşındaki öğrencilerde %50-70 olduğudur (Akt. Kılıç, 2019). Aynı zamanda (WHO) kötüye kullanım olarak maddeyi tanımlarken "alkol ve yasadışı uyuşturucu dahil psikoaktif maddelerin, zararlı veya tehlikeli kullanımı" şeklinde tanımlamıştır (Aktrn. Kızıldaş & Tuncay, 2021).

Çok eskilere dayanan ve tarihi bir geçmişi olan alkol günümüzde giderek artan kullanıcı kitlesi yanında bağımlılık oranlarının da her geçen gün artarak devam ettiği bilinmektedir. Kullanıcı oranları ve kullanım yaşının da düşerek artışını önlemek ve kontrolde tutabilmek için bu durumun oluşumuna etken olacak risk faktörlerinin de belirlenerek bilinmesi gerekmektedir. (Kızıldaş, 2019). Bu duruma göre bağımlılık etkisi olan ve kullanan kişiye sigara gibi alkolünde zararları yadsınamayacak kadar önem arz etmektedir. Alkol de tıpkı sigarada görüldüğü gibi ilk olarak beyine etki etmektedir. Beyin dokusuna zarar vermenin yanında beyin sinirsel bağlarının tepkilerini etkileyerek azalmasına ve yok olmasına etken olmaktadır. Aynı zamanda kanda alkol düzeyi yükselmesi ile yani alkolemi düzeyi 100 mg'a ulaşması ile sarhoşluk olarak nitelendirilen tutarsız konuşmalar ve davranışlar görülmektedir (Karahan & Epli Koç, 2005).

Bu zararlı alkol, sigara gibi bağımlılık yapan maddeler yanında benzer maddeler gibi keyif verici özellikte olan ve alışkanlıkla birlikte bağımlılık yapan maddelerle ilk ve en çok ergenlik döneminde karşılaşmaktadır. Çünkü bu dönemde ergenleri birçok değişimin oluşumu ve yaşantıya bağlı da olarak karamsarlık, iç sıkıntısı ve huzursuzluk gibi sıkıntı yaratan, hoş gitmeyen duygu durumları bunaltabilir. Bu durum karşısında ergene güven duygusu hissettirecek ve bu gibi duygu

durumlarının bu çağda yaşanabileceğini ve aynı zamanda geçici bir durum olduğunu anlatacak ve destek olacak ebeveynlere ihtiyacı vardır. “Anlaşılmamak” ergenlik döneminin en belirgin problemlerindendir. Bu bağlamda gencin ailesi tarafından ilgiye ve desteklenmeye ihtiyacı vardır. Aksi taktirde ergen ve aile arasında bir çatışmanın yaşanması muhtemeldir.

Bu bağlamda ergeni madde kullanımına iten ve tetikleyen ve bu döneme özgü olan davranışlardan bazıları, Ebeveynden bağımsız hareket etme çabasının yanında yaşam şekli ve yeni davranışlar deneme, edindiği arkadaş grubu ve davranışların ergen üzerindeki etkisi olmakla birlikte kendilerine bir yetişkin muamelesinin yapılmasını istemeleridir. (Aksoy, 2006).

Çocukluk ve yetişkinlik süreçleri arasında geçiş dönemi olarak adlandırılan ergenliğin birçok konuda dönüm noktası olarak kabul edildiği bilinmektedir (Haggerty, 1989). Ergenlik dönemi içerisinde bulunan gençlerin, içinde bulundukları ortaöğretim dönemlerinde ve bu süreçte bağımlılık yapıcı olan maddelerle tanışma ve başlama riski diğer dönemlere göre en yüksek olduğu dönemdir (Erdamar & Kurupınar, 2014). Bu dönem aynı zamanda ergenlerin bir kimlik oluşturma süreci içinde de olduklarından dolayı içsel çatışmalarda yaşayabilmektedirler. Bu sebeple alkol sigara kullanımı gibi tehlikeli olabilecek durumlarla karşılaştıklarında etkilenme düzeyleri daha fazladır (Aras, Günay, Özan, & Orçın, 2007). Diğer yandan birçok insanın alkol ve sigara kullanımına ergenlik döneminde başladığı bilinmektedir (Taşçı, Atan, Durmaz, Erkuş, & Sevil, 2005). Ergenlik dönemindeki alkol kullanımının beyin sisteminin işleyişine zarar verdiği, yetişkinlik dönemi için alkol bağımlılığına zemin hazırladığı bildirilmiştir (Crews, He, & Hodge, 2007). Tüm bu bilgiler ışığında ergenlik döneminin alkol kullanımı açısından önemli bir yerde bulunduğu, kişinin hayatında birçok olumsuz sonuç doğuran alkolizmin anlaşılmasında, risk faktörlerinin

değerlendirilmesinde ve önleyici stratejilerin geliştirilmesinde yerinin kritik bir noktada olduğu düşünülmektedir.

Ergenlik dönemi ve alkol kullanımı arasındaki ilişkinin önemini vurgulayan Kulaksızoğlu, (2022) bireylerin sigara-alkol gibi bağımlılık yapıcı maddelerle genellikle çocukluğun sona erdiği zaman diliminde veya ergenlik döneminin başladığı dönemlerde karşılaştıklarını belirtmiştir. Bu bağlamda madde kullanım yaşının gençlik yıllarında daha çok görülmesi bu durumun bir gençlik sorunu olarak görülmesine neden olmaktadır. Toplumsal bir sorun teşkil eden bu duruma bağlı olarak gençler arasında yaygın olarak görülen sigara, alkol ve bağımlılık yapan diğer maddelerin kullanımı ile birlikte kazalar, istenmeyen gebelik, şiddet, intihar ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar çoğalmaktadır (Özcan, Küçük Öztürk, Özdi, & Şermet Kaya, 2016).

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemiz Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (K.K.T.C.) Madde kullanımı ve bağımlılık yaşı düşerek büyümeye devam etmekte olan önemli bir sosyal ve toplumsal bir sorun olmaktadır (Çakıcı, Keskindağ, Karaaziz, & Çakıcı, 2017). Özellikle alkol-Sigara ve yasa dışı olan diğer maddelerin kullanımı ile meydana gelen ve etkili olan ölüm oranlarının artmasını etkilerken, diğer taraftan yüksek ekonomik maliyetlerle birlikte yoksulluğa, aile bütünlüğünün sarsılmasına ve sağlıklı bireyler ile sağlıklı toplumun oluşturulmasında verilen tüm çabaların önemini yitirmesine zemin oluşturmaktadır. (Erbay, Oğuz, Yıldırım, & Fırat, 2016).

Birleşmiş Milletler in yayınladığı 2016 yılının Dünya Uyuşturucu Madde raporu üzerine yayımladığı raporda dünya genelinde 2014 yılını ve 15-64 yaş aralığını kapsayan 250 milyon olan insanın madde türlerinden birini en az bir defa kullandığını ve yaklaşık olarak 29 milyon insanın madde bağımlısı olduğu tespit edilmiştir. Yine aynı raporda yayımlanan madde kullanımı ve bağımlılığın kaynaklı ölümlerin ve

HIV, Hepatit C oranlarının giderek arttığı yayımlanan raporda verilen bilgiler arasındadır yer almaktadır (Yoldaş & Demircioğlu, 2020).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde uyuşturucu ile mücadele komisyonunun raporunda yayımlanan 1996 yılında 2215 lise ikinci sınıf öğrencilerle yapılan bir araştırma %47,2’sinin sigara kullandığı ve %80,8’nin ise alkol kullandığı saptanmıştır. Yine 2011 yılında 34 lisenin tümünde ve lise ikide okuyan 2114 öğrenci ile yapılan bir diğer araştırmada ise yaşam boyu sigara kullanma yaygınlığı %26,8 alkol kullanma oranı ise %75,6 olarak saptanmıştır (Lepim Lefkoşa Psikiyatri Merkezi, 2017).

Türkiye’de ergenlere yönelik yapılan farklı araştırmalar da sigara kullanım yaygınlığının %4,1 ile %37,5 arasında değiştiği belirtilmektedir (Aras, Günay, Özcan, & Orçin, 2007).

Yapılan araştırmalarda alkol kullanımında sigara faktörünü etken madde olarak saptanmış ve her iki maddenin kullanımının olması ile birbirini etkileyerek kullanım çıtasının yükseldiği saptanmıştır. Aynı zamanda sigara içenlerin alkol kullanma oranının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgulara karşılık olarak, ilk alkol kullanımının başlaması daha sonra sigara ve yasal olmayan ve bağımlılık yapan maddelerin kullanımına yönltilmektedir (Öz & Alkeveli, 2018). Yapılan birçok araştırmada bağımlılık yapıcı maddeler arasında en sık kullanılan maddelerin sigara ve alkol olduğu belirtilmektedir (Yoldaş & Demircioğlu, 2020).

Literatür incelendiğinde sigara-alkol kullanımına etken olarak, model alma, en çok üzerinde durulan merak, akran etkisi ve akran grubunun kullanıyor olması, ergenlik dönemine özgü olarak karşı cinsin dikkatini çekmek gibi faktörler etken olarak bulunmuştur (Başkurt, 2003). Bu gibi maddelerin kullanımında ilk akla gelen “bir kereden bir şey olmaz” düşüncesi ile denenecek kadar masum olmamaktadır. Bu gibi durumlar karşısında her deneyen ve kullanan kişi bağımlı olmadığı gibi aynı

zamanda bir bağımlı adayı olmaktadır. (Kızıлтаş, 2019). Diğer bir araştırmaya göre aile içi çatışmalar, aile bağlarının güçsüzlüğü, aile içi şiddetin ve istismarın varlığı gibi etkenler belirtilmektedir (Öz & Alkeveli, 2018).

Madde kullanımı uzun soluklu bir süreçtir ve bu sürece eşlik eden birçok etmen vardır. Bunlardan bazılarına değinecek olursak, ergenlik yaşamına geçmeden önceki çocukluk yaşantılarında oluşan zayıflıklar veya yetersizliklerin düzeltilmesi için ergenlik ikinci bir şans olarak görülebilir. Üstü örtülmüş olan fakat iyileşmemiş çocukluk travmaları bu dönemde yeniden canlanırlar. Bu durum koşullara göre olumlu olan sonuçlar verirken, koşulların elverişli olmadığı durumlarda ise ergende daha kötüye giden bir gidişat sorunların daha da büyümesi olasılığını da içinde barındırmaktadır. Bu noktada aile içindeki ilişkinin niteliği oldukça önemli olmaktadır. Bu dönemde ergenler aile desteğini yeterli düzeyde hissetmediğinde ve kaygıları giderilmediğinde kendilerince başka şekillerde çözüm ve macera aramaya başlayacaklardır. Bu bağlamda kişi yaşadığı sorunlarla yüzleşmekten kaçarak alkol-sigara gibi madde kullanma yönünde bir eğilim göstermesi muhtemel olacaktır. Madde kullanımındaki en önemli etkenlerden biri ebeveyn çocuk ilişkisidir denilebilir (Karaca, 2010).

2.2.2 Ergenlerde Sigara Kullanımı

Sigaranın ve kullanımının tarihte oluşumunda, Amerika da bulunan Avrupalılar tarafından ilk olarak fark edilen tütün diğer dünya ülkeleri tarafından bilinmiyorken, kuzey ve güney Amerika da yaşamakta olan yerli halk tütünü kullanıyordu. Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfi sırasında San Salvador'a ulaması ile orada yaşayanlara armağan olarak tütün yaprakları hediye etmiştir. Tütün yapraklarının sarılarak sigara şekli verilip içileceğini Kolomb ve arkadaşlarına orada bulunan yerli halk öğretmiştir. Bu kullanım sayesinde tütün tüm dünyaya yayılmıştır. Bu sayede Avrupa'da ilk kez

kullanılmaya başlanan tütüne karşı oluşturulan inanca göre çiğnenen veya içilen tütünün o dönemlerdeki veba salgınına karşı bir koruyucu bir etkisi olduğu inancı geliştirilmişti. Ancak belli bir süreden sonra Kral I. James tütünün birçok zararlarının olduğu ve tam tersi hiçbir yararının olmadığını anlatan bir bildiri yayınlayarak sigara ve tütün üzerine ilk tepkinin verilmesini sağlamıştır. Bu arada tütünden sigaranın üretimine geçilerek bir ticari sektör haline getirilmesi ve yaygınlaşması James Buchanan Duke tarafından yapılarak yaygınlaştırılmıştır (Akt., Samyeli Canpolat, 2019).

Sigara üretiminin endüstriyel olarak gelişmesi ve yaygınlaşması ile sigaranın zararlarının araştırılması ve bilim insanlarının bu konu üzerinde tartışmaların başladığı dönemlerde, sanayileşme ve o zamanın şartların ve ekonomik sorunlarla bağlı olarak gerekli netice alınamamıştır (Çelebi, 2020). Fakat 1980’li yılların ortalarına doğru birçok ülkede sigara satışında yaşa göre kısıtlamalar yapılırken aynı şekilde sigara içerikli reklamlarda kısıtlamalara gidilmiştir. Bu kısıtlama kampanyalarının hedef noktası sigaranın bağımlılık yapmasından ziyade kullanan kişinin sağlığına zarar vermesi ve kanser yapıcı maddelerin tütünün yanması ile ortaya çıkması olmuştur. Bu bağlamda tütün karşıtı kampanyalar birçok ülke ve Türkiye’de olmak üzere bu kampanyalar başlatılmıştır. Kampanyalar ve yapılan her türlü uyarıların olması neticesine göre gelişmiş ülkeler bu uyarıları dikkate alıp sigara kullanımında bir azalma görülmüştür. Fakat gelişmekte olan ülkelerde, bu uyarıların olmasına rağmen artış olduğu görülmüştür (Akt., Samyeli Canpolat, 2019).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sigarayı tanımlarken “Dünyanın en hızlı yayılan ve en uzun süren salgını” diye tanımlamıştır (Pekşen, Canbaz, Sünter, & Tunçel, 2005). Aynı zamanda, Bağımlılık yapıcılığı olan maddeler ile ilgili yayımladığı raporlarda çoğunlukta olan ve ele alınan en tehlikeli ve üzerinde önemle durulması

gereken konunun sigara kullanımı ve bağımlılığı olduğu üzerinde durmuştur (Çelebi, 2020). DSM-V’ te yapılan tanımlamada ise tütün ve tütün ürünlerinin bağımlılığı diğer maddelerin yaptığı bağımlılık etkisi ile eşit ve aynı sınıfta olarak tanımlanmıştır (Akt., Samyeli Canpolat, 2019). Bu bağlamda dünya geneline bakıldığında en önemli olan ve birinci sırada bulunan halk sağlığı sorunlarından biride sigaradır (Pekşen, Canbaz, Sünter, & Tunçel, 2005). Sigara kullanımına bağlı, dünya genelinde 8 milyondan fazla insan kaybedilmektedir. Bu kayıpların 7 milyon ve üzeri olan kayıplar doğrudan tütün kullanımına bağlı iken 1,2 milyonu da pasif içici dediğimiz sigara dumanına maruz kalanların kaybını yansıtmaktadır (Bahçeci, Özkubat, Demiroğulları, & Üçdoğruk Birecikli, 2022). Öyle ki Sigaranın içinde bulunan ve yüksek derecede bağımlılık yapma özelliği taşıyan nikotin, tütün soğuduğunda ya da yoğunlaştığı zaman koyulaşarak kıvamlı, yapışkan ve koyu kahve bir renk alması ile yüksek düzeyde kanserojen etkisi olan katran, yanan tütünden oluşan ve rengi, kokusu olmayan gazdır. Bu gaz solunum yolu ile pulmoner sisteme hızlıca yayılan karbon monoksit, tütün yetiştirmede sığın öldürücü ve haşerelerde kullanılan, yüksek toksik etkisi olan arsenik yanında nikotinin etkililiğini artırıcı diğer bir zararlı kimyasal olan amonyak, aseton, patlayıcılarda kullanılan tolüen, gibi birçok kimyasallar içermektedir (Akt., Çelebi, 2020). Bu zararlı etkenlerin birleşimi ile bağımlılık etkisi yüksek olan sigara tüketimi dünya genelinde artmakta ve ulaşımın kolay olması yanında kullanımının da yasal olması ile tüm dünyada kullanımı artarak devam etmektedir. (Doğan, Kotan, & Akbulut, 2022).

Ergenler sigara kullanımı bakımından önem arz eden risk gruplarının başında gelmektedir. Bu bağlamda Çocuklara 1996 yılından beri sigara satışı yasal olarak yasaklanmıştır. 2008 yılında yürürlüğe giren 5727 sayılı kanun bu yasağı delenlere para cezası yanında hapis cezası yaptırımını yasallaştırmıştır. Bu durum karşısında

gençler illegal olan yollardan kolayca sigara alımını yapabilmektedir. (Akt., Kılıç, 2019) Bu nedenle önemli bir halk sağlığı sorunu haline gelen sigara kullanımı aynı zamanda gelişim sürecinde olan ergenler için bağımlılık yönünden önemli bir risk faktörü olmaktadır (Özertem, 2020).

Genel olarak ergenlik döneminde ergen, akran grubu içerisinde var olabilmek ve bu gruba dahil olmak, grupta kalabilmek ve gruba uymak adına maddeye başlaması, bu maddenin nikotin gibi bağımlılık yapıcılığı yüksek olan ve biyolojik bağımlılık yapabilen bir madde kullanılınca bağımlılık durumunun oluşması da kaçınılmaz olmaktadır (Can, 2019). Sigaranın kolay ulaşılabilir olmasına bağlı olarak kullanmayı deneyen ergenler arasında her iki ergenden biri bu deneme ile sigara kullanmaya başlamakta ve bir süre sonrada bağımlı olabilmektedir (Özcebe, 2008). Ergenler nörolojik olarak gelişimlerinin yanında bu dönemdeki dürtüsel davranışların yoğunluğu ile algıdaki zayıflık ve ergenin kendini kanıtlama görünür olma gibi nedenlerin olmasından dolayı yetişkinlere göre nikotinden aldığı hazzın etkisine karşı daha zayıftırlar (Can, 2019). Aynı doğrultuda ergen ilk sigaradan sonra ara sıra bir kullanım döneminden geçerek sürekli kullanım ile birlikte daha ağır günlük kullanım ve bağımlılık sürecinin oluşması ile sonuçlandığı belirtilmiştir (DiFranza, ve diğerleri, 2000). Ayrıca bu durumun oluşmasında ergen için önemli olan akran grupları içerisinde sigara içmeyi bıraktıkları andan itibaren bunun bir zayıflık olarak görüleceğinden ve gruptan atılarak sosyalleşememe ihtimalinden kaçınmak amacıyla sigara kullanımını sürdürebilmektedirler (Can, 2019). Bu süreçte etken olan bir diğer faktör ise ebeveynlerin ve kardeşlerin de sigara içiyor olmasıdır (Yavuz, 2018).

Tüm bu etkenlerden yola çıkılarak sigara kullanımının kısa sürede bağımlılık yapıcılığı özelliği bakımından incelendiğinde alınan nikotin beyin yapısında birçok noktalara farklı şekilde etki ettiği bildirilmiştir. Normal ve nikotinsiz durumlarda alfa-

4 ve beta-2 almaçları aktif değildir. Sigara kullanımı ile birlikte bu almaçlar aktif hale gelmektedir. Almaçların tekrar aktif olabilmeleri için gerekli olan süre iki sigara içimi arasındaki zaman dilimi kadar olmaktadır. Uyku süresi hariç, 16 saat uyanık olan ve bir paket sigarayı içen kişi için bu aradaki zaman dilimi 45 dakika olmaktadır. Bu durum neden bir pakette 20 sigara olduğunu açıklamaktadır. Kişi bir kereden bir şey olmaz düşüncesi ile denemek için içtiği bir tek sigaranın bile bağımlılık yönünden büyük tehlike arz ettiği aktarılmıştır (Akt., Samyeli Canpolat, 2019).

2.3 Madde Bağımlılığında Alkol Sigara Bağımlılığı Özellikleri

Madde bağımlılığı genel anlamda bir ayırım yapmaksızın bağımlılık yapıcı maddeleri akla getirmektedir. Bu bağlamda uyuşturucu daha dar bir kapsamda ele alınırken, aynı zaman da da bağımlılık yapıcı özellikte olan maddelerin de hepsi uyuşturucu olmamaktadır. Öyle ise alkol ve sigara kullanımını uyuşturucu madde olarak değil, bağımlılık yapıcı maddeler olarak sınıflandırabiliriz. Bu bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımı ile oluşan madde bağımlılığı bireylerin özgürlük, özgüven, özerklik yanında özdenetim gibi adeta varoluşun bir belirleyicisi olan bu temel unsurları olumsuz olarak etkilemektedir. Aynı zamanda bağımlılık yapıcı bu maddeler beyini ve beyinle bağlantılı olan organları da doğrudan ya da dolaylı yünden etkileyerek bireyde bir sahte iyilik hali yaratmaktadırlar ve bu durum bireyde iyi oluş ile öznel bir hoşnutluk oluşturmaktadır. Bu etki süresi zamanla sınırlı olmakla birlikte geçicidir (Aksoy, 2006).

Madde kullanımı ve bağımlılığı yaygın olarak ruhsal bozukluklar grubunda rastlanan ve ülkemiz içindede giderek artmakta olan bir sorunu teşkil etmektedir. Sonuçlarının yıkıcı olması ile başta kişinin kendisi yanında toplum olarak da yıkıcı bir durum olmasından dolayı ayrı bir önem taşımaktadır. Bağımlılık her zaman uzun bir

süreci içermektedir ve kişinin kullandığı maddeye bağımlı olarak yaşaması ile aynı orandadır (Yıldız, 2009).

Madde kullanımına bağlı olarak duygu, düşünce, davranış ile birlikte tutum farklılaşmaktadır. Alınan miktara göre, bu durum birey göre değişmekte ve her birey için bu süre değişmektedir. Gerçeklik algısı farklılaşan birey ilk seferin ardından kullanım olasılığı artarak tekrarlayabilmektedir. Bu şekilde tekrarlanan döngünün oluşması ile biryde bir bağımlılık süreci başlamış olur.

Bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımında her zaman kontrol edebileceği inancı vardır ve bu inançla madde kullanmayı ve devam ettirmeyi sürdürmektedirler. Bu düşüncede olan bireyler asla bağımlı olabileceklerini düşünmemektedirler. Onlar için kullanılan madde sadece ara sıra içmekten ibarettir. Ancak bu sürecin sonunda kişi bir bağımlı durumunda olmaktadır. Madde kullanımının sonucu bağımlılığın oluşması kaçınılmaz bir sonudur. Bu süreçte olan birey bağımlı olduğunu farketmez ancak farkettiğinde ise artık çok geç olmaktadır.

Madde kullanımı ve bağımlılığın gelişmesi ile ilgili belirli bir süre ve veri yoktur. Ancak bağımlılığın gelişmesinde kişilik özellikleri yanında fiziksel ve psikolojik yapılarında etkili olduğu ve maddeye, cinsine görede değişebilmektedir. Bu bağlamda bağımlılık oluşan bir innsan yaşam sürecinde artık tam olarak bağımlılıktan kurtuldum diyemez. Ancak bu durum bağımlı oldum ve kurtulamayacağım anlamında gelmemektedir. Yaklaşık olarak bağımlılık gelişenlerin hemen hemen hepsi ilk aşamalarda bağımlısı oldukları maddeyi kendi kendilerine bırakacakları inancı içindedirler ve bir tedaviyi düşünmeden bırakma çabası içine girebilmektedirler. Ancak bu çabalamalar çoğu zaman sonuçsuz kalmaktadır (Ögel K. , 2010). Bu bağlamda ele alındığında bağımlılığın düzelebildiği ancak tamamen iyileşmediği söz konusudur. Birey madde kullanmadığı süreçte iyidir ve bir sorunu olmaz. Ancak tekrar

madde kullandığı anda bağımlılık sorunu tekrar oluşur ve kişi aynı şekilde başa dönmektedir (Aksoy, 2006).

Bahse konu olan alkol sigaranın ergenlerde kullanımı ve bağımlılığı ele alındığında, Dünyada yaygın olarak kullanılan ve bağımlılık yapıcılığı yüksek olan madde tütün olmaktadır. Bu maddenin kullanımı ergenler arasında yaygın olduğu bilinmektedir çünkü erişimi ve kullanımı kolaydır. Sigaradan sonra en çok bağımlılık etkisi olan diğer bir madde ise alkoldür. Ergenlik döneminde kullanımı başlayan bu maddeler yavaş yavaş bireyi zehirlemekte ve bağımlı hale getirebilmektedir (Taylan & Genç, 2017).

Madde kullanımı ve bağımlılığı gelişen bireyler, bağımlısı olduğu maddeleri gün geçtikçe tasarladığından daha fazla ve atırarak kullanmaya başlarlar. Sürekli bir çaba içinde olan birey bırakma veya kontrollü kullanma çabası yanında maddeyi kullanmak veya etkilerinde kurtulmaya çabalarken de çok fazla zamanda harcayabilmektedir. Buna bağlı olarak birey, rutin işlerinde aksamalar yaşayabilmektedir. Bu aksamalar okula devamsızlığı, akademik olarak başarısızlık ve aile içi sorunlar, çatışmalar yaşanırken aynı zamanda arkadaş gruplarındada değişimler olduğu görülmektedir. Bunların yanında eve geç gelme görülürken aynı zamanda yalan söyleme ve zamanlarının büyük bir çoğunluğunu odalarında geçirme gibi belirtiler eşlik etmektedir (NP İstanbul Beyin Hastanesi, 2017).

Bireylerin yaşadığı bu zor süreçte bakıldığında, bağımlılık bir toplumun en önemli sorunlarından olup ve aynı zamanda mücadele ettiği en ciddi ve önemli hastalıklar sınıfında yer almaktadır. Bağımlılık özellikle ergenlerde ve bu süreçte olan genç yetişkinlik dönemlerinde yaygın olarak görülen bir hastalık olmakla birlikte toplumların geleceğini tehdit altına almaktadır. Bu bağlamda bu hastalığın oluşmasını

önlemeye ve aynı zamanda tedavi ve bu süreci geliştirme amaçlı çalışmalar önem kazanmaktadır (Özbay, ve diğerleri, 2018).

2.4 Ergenlik Dönemi Alkol ve Sigara Kullanımı İlgili Ulusal Literatürde Yapılan Araştırmalar

Ögel vd. (2004), Türkiye de dokuz ilde Yaptıkları araştırmada ilk ve ortaöğretim öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı araştırılmıştır. Bu araştırmada coğrafi koşulların farklı olduğu dokuz büyük ilde 11.000 ilkokul öğrencisi ve 12.270 ortaöğretimimde öğrenim gören öğrencilere anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgularda madde kullanım en yüksek İzmir olarak bulunmuş ve ilköğretim öğrencilerinin yaşam boyu en az bir defa tütün kullanım düzeyi %16.1 olarak bulunurken, alkol için bu oran %15.4 olarak bulunmuştur. Diğer maddeler için ise bu oran %1.7 bulunmuş ve orta öğretim öğrencilerinde ise yaşam boyu en az bir kez tütün kullanım oranı ise %55.9i, alkol kullanım oranı ise %45.0 bulunurken esrar kullanımı %4.0 olarak bulunmuş ve uçucu madde kullanım oranı ise %2.5 olarak bulunmuştur.

Liselerde sigara alkol ve diğer maddeler kullanımı ile ilgili en geniş çaplı ve katılımlı çalışma 2004 yılında İstanbul başta olmak üzere İzmir, Sivas, Adana, Trabzon, Diyarbakır, Eskişehir, Kocaeli ve Mersinde 15-17 yaş aralığında olan 11 989 ortaöğretim öğrencisi ile yapılan ve yayımlanmış bu çalışmada; öğrencilerin %56,3'ünde sigara, %45,5'inin ise alkol kullandığı ve ilk kez alkol içme de ortalama yaş oranı 13,6 bulunurken ilk sarhoş olama yaş ortalaması 14,3 olarak bulunmuştur (Yüce, 2019).

Zafer Bekiroğlu 2003 yılında 444 lise 2. Sınıf öğrencisi ile yapılan araştırmada yaşam boyu sigara kullanım oranının %39,6 alkol kullanımı ise %79,7 olduğu bulunmuştur (Demircioğlu, 2006).

Ögel (2005), yaşam süreci boyunca tütün içme sene bağlamında 2001 senesinde %58,9, 2005 senesinde ise %34,1 olarak bildirmiştir (Aygün, 2017).

2007-2008 öğretim yılında İzmir ilinde bulunan liselerde 9. Sınıfa devam eden öğrencilerin bağımlılık yapan madde kullanım yaygınlığını belirlenmesi amaçlı yapılmış olan bu çalışmada 2813 kadın öğrenci ve 2757 erkek öğrenci bu araştırmaya katılmış. Bu araştırmanın sonucunda, son on yıla göre alkol kullanımında değişiklik görülmemiş (Yıldız, 2009).

2013-2014 eğitim ve öğretim yılında Nevşehir ilinde 8773 lise öğrencilerde yaş aralığı 16 ve üstü olan 2024'ünden elde edilen verilerin sonuçları değerlendirilmiş. Bu sonuçlara göre, %13,3'ü sigara kullanırken %12,6'sı alkol kullandığı bulunmuştur (Özcan, Küçük Öztürk, Özdi, & Şermet Kaya, 2016).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC)'de 1996, 1999, 2004, 2011 yıllarında yapılmış olan madde kullanımı ile ilgili çalışmalarda, öğrencilerin yaşam boyu tütün kullanma oranı %26,8-47,2, alkol %75,6-85,9 arasında bulunmuştur (Çakıcı, Ergün, Çakıcı, & Onur, 2017).

2010 Türkiye Uyuşturucu raporunda, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Alkol ve Madde Bağımlılığı Eğitim ve Tedavi Merkezi (AMATEM) ile Özel eğitim kurumları derneğinin birlikte gerçekleştirdiği “Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık Eğitim Paketi” kapsamında İstanbul'da gerçekleştirilen 30'u özel okul olan ve toplam 62 lisede gerçekleştirilen 15-17 yaş aralığında olan toplam 5823 öğrenciye uygulanan ankette; öğrencilerin son bir aylık zaman diliminde en az iki defa alkol içenlerin oranı %7,9 olduğunun tespiti yapılmıştır (Satan, 2011).

İstanbul'da “Gençlik Anketi” adı altında 62 okulda ve 6800 öğrenci ile yürütülen çalışmada, yaşam boyu sigara içimi %29,4, son bir aylık bir sürede alkol kullanım oranı %34,2, en az iki kez son bir ayda alkol alımı ise %7,9, en az bir kez bu süreçte sarhoş olma durumu ile ilgili oran ise %30,4, olarak bulunmuş ve %4,2

oranında esrar kullanımı, %4, uçucu olan madde kullanırken %0,8'lik bir oranda yaşam boyu eroin ve kokain kullanımının olduğu bulunmuştur (Ögel, Tamar, Evren, & Çakmak, 2001).

Arslan ve arkadaşları (2012) yapmış oldukları araştırmada Samsun ili merkeze 951 lise öğrencisi ile alkol, sigara ve diğer madde kullanımı ile ilgili araştırma yapmışlardır. Araştırma verilerine göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre alkol sigara kullanım düzeyinin daha az olduğu ve sınıf düzeyi yükseldikçe alkol, sigara bağımlılığının da arttığı bulunmuştur. Diğer maddelerin kullanım oranı ise %3 olarak bulunmuştur ve bu oran erkeklerde daha yüksek olduğu saptanmıştır. (Akt., Tilim 2019)

Özcan, Küçük Öztürk, Özdil, & Şermet Kaya (2016), *“Lise Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Madde Kullanım Sıklığı: Nevşehir Örneği”* adlı çalışmada katılım sağlayan öğrencilerin yaş ortalaması 16 ve üzeri olup, cinsiyete göre ise %57,9’kadın öğrenci %42,1’i ise erkek öğrenci olmak üzere toplam 2024 öğrenciden elde edilen verilere göre %13,3’ü oranında öğrencinin sigara kullandığı, %12,6’sı alkol ve %6,2’si ise diğer madde kullandığı bulunmuştur. Öğrencilerinin ebeveynlerine göre bu oran %49,9’u sigara, %6,7’si alkol ve %4,6’sının ise diğer madde kullandığı bulunurken ailelerin %33,8’i ise madde kullanmadıkları yönünde sonuçlar bulunmuştur. Bu araştırmada elde edilen diğer değişkenlere göre sigara içen ergenlerin %41,6’sı arkadaş çevresi etken olurken, alkol içenlerin %46,4’ünde ise eğlenme amaçlı madde kullandıkları bulunurken %47,6’sının ise merak etmeleri sonucu kullandıkları bulunmuştur. Aynı zamanda bu öğrencilerin %73,4’ü “madde kullanımı kontrol edilebilir” görüşünü belirtmişlerdir.

2.5 Ergenlik Dönemi Alkol ve Sigara Kullanımı İlgili Uluslararası Literatürde Yapılan Araştırmalar

European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) tarafından ilk olarak 1995 yılında öğrencilerinin madde kullanımı düzeylerinin ülkelere göre karşılaştırılması amacıyla yapılan çalışmaya 26 Avrupa ülkesi katılırken, 2019 yılında 25'i Avrupa Birliği Üye Devleti olmak üzere toplam 35 Avrupa ülkesinden 99.647 öğrenci katılmıştır. Katılımcı ülkelerdeki öğrencilerin yaklaşık %60'ı, isterlerse sigaraya ulaşmanın onlar için 'oldukça kolay' veya 'çok kolay' olacağını bildirmişlerdir. Ortalama olarak, öğrencilerin %2,9'u 13 yaşında veya daha küçükken her gün sigara içmeye başlamıştır. ESPAD ülkelerinde öğrencilerin %41'i hayatları boyunca en az bir kez sigara içmiştir ve örneklemin beşte biri (%20) halen sigara içmektedir, yani son 30 gün içinde sigara içmiştir. Erkeklerde (%43) ve kızlarda (%40) ortalama yaşam boyu sigara içme yaygınlığı yaklaşık olarak aynıydı. Erkekler ve kızlar arasında ortalama günlük sigara içme oranlarında fark bulunmadı. Ayrıca öğrencilerin ortalama %10'u son 30 gün içinde her gün sigara içtiklerini bildirmiştir. ESPAD öğrencilerinin neredeyse %80'i, isteseler alkollü bir içkiye kolayca ulaşabileceklerini belirterek, alkollü içkiler diğer maddelere göre daha kolay elde edilebilir olarak algılanıyor. Genel olarak, çoğu ülkede erkekler ve kızlar arasındaki oranlar oldukça benzer olmasına rağmen, alkol kızlar tarafından erkeklerden biraz daha fazla kolayca elde edilebilir olarak algılanmıştır (kızlar için %79 ve erkekler için %77). ESPAD çalışmasına katılan öğrencilerin üçte birinden fazlası (%33) ilk kez 13 yaşında veya daha küçükken alkollü içki denemiştir. Neredeyse tüm ESPAD ülkelerinde, erkeklerin alkollü ilk kez erken yaşta denemiş olma olasılığı kızlardan daha fazladır. Ortalama olarak, öğrencilerin %6,7'si 13 yaşında veya daha küçükken alkol zehirlenmesi yaşamıştır. ESPAD erken yaşta kızlardan daha fazla erkek çocuğun

sarhoş olduğunu bildirdi (ESPAD ortalaması: erkekler için %8,0, kızlar için %5,4). Genel olarak, 10 öğrenciden birden fazlası (%13) son 30 gün içinde sarhoş olduğunu bildirdi. Son 30 gün içinde alkol kullandığını bildiren öğrenciler ise ortalama 5,6 kez alkol kullanmıştır (ESPAD Group, 2020).

Columbia Üniversitesinin yaptığı bir araştırma 781 kız ergenler ve anneleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada elde edilen sonuca göre kız ergenlerin alkol ve reçete ile alınan ilaç yanında uyuşturucu madde kullanımı ve okul sonunda zaman geçirilen mekanlar ile en yakın olan arkadaşın madde kullanıyor olması, annenin de içme davranışı sergilemesi ve anne ile kızının etkileşimi ile aile normları madde kullanımında arasında ilişki olduğu bulunmuştur (Yalman, 2019).

2014 Dünya Alkol Raporuna göre tüm dünya genelinde 15 yaş üzeri alkol kullanım oranı son bir yıla göre alkol kullanmayanların oranı %61,7 bulunurken buna karşılık kullananların oranı ise %38,3 olarak bulunmuştur. Bu orana göre %16'sı yüksek doz içici olarak bulunmuştur. Takriben 2012 yılında ise 3,3 milyona yakın kişi veya evrensel olarak yaşamını yitirenlerin %5,9'u alkol kullanımı ile ilgilidir. Aynı zamanda yaşamları süreleri içerisinde en az bir defa olmak üzere alkol denemiş olan öğrencilerin oranı ise %87 oranında olup bu oranın ülkelere göre %56-89 arasında değişiklik görülmektedir. Son bir yıla göre ise alkol kullanma düzeyi yaklaşık olarak %79, son bir aylık sürede ise %57 olarak bulunmuştur. Bu oranlar Erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla alkol kullanımı daha yüksek olduğu bulunmuştur (Aygün, 2017).

de la Torre-Luque, Ozeylem, & Essau (2021), 73 düşük ve orta gelirli ülkeden ergenler arasında bağımlılık yapıcı davranışların yaygınlığı araştırılmıştır. Ergenlik, dünya çapında madde kullanımının başlatılması için kritik bir gelişim aşamasıdır. Ancak, farklı kıtalardaki düşük ve orta gelirli ülkelerde (LMIC) yaşayan ergenler

tarafından tüketilen çeşitli madde türlerinin yaygınlığı tam olarak anlaşılamamıştır. Gençler arasında problemleri madde kullanım yaygınlığını araştırıldığı bu çalışma ile farklı kıtalardaki 73 LMIC' deki ergenler arasında düzenli ve sorunlu madde kullanımının yaygınlığını araştırmak ve ülkeye özgü faktörlerin bu yaygınlık üzerindeki rolünü belirlemektir. Küresel Okul Temelli Öğrenci Sağlığı Araştırmasına (GSHS) katılan 314.187 ergenin (%52,79 kız; medyan yaş = 15) verileri analiz edildi. Her ülke için ağırlıklı yaygınlığı tahmin ettikten sonra, ülkeye özgü faktörlerin yaygınlık üzerindeki etkisini incelemek için çok düzeyli modeller kullanıldı. 73 LMIC genelinde madde kullanımı Sonuçları, problemleri alkol kullanımının daha yüksek gelir düzeyine sahip LMIC' lerde daha yaygın olduğunu göstermiştir. Düzenli alkol kullanımının yaygınlığı Zambiya'da en yüksek bulunmuştur. Düzenli ve problemleri alkol kullanımı en az Senegal ve Myanmar'da bulunmuştur. Bulgular ayrıca sigara içmenin ve esrar ve amfetamin gibi maddelerin tüketiminin Samoa'daki ergenler arasında en yaygın olduğunu, aynı zamanda bu maddeler kullanım yaygınlıklarının Laos'ta en düşük olduğunu ortaya konmuş.

Sonuç: Ekonomik zenginlik, din ve coğrafi faktörlerin, LMIC' lerdeki ergenler arasında madde kullanım yaygınlığını belirlemede rolü olduğu görülmektedir (de la Torre-Luque, Ozeylem, & Essau, 2021).

Marshall (2014), Ergen Alkol Kullanımı: Riskler ve Sonuçlar başlıklı bu çalışmada, ergenlerde alkol kullanımı ve sonuçlarıyla ilgili son epidemiyolojik araştırmaların sonuçlarını özetleme, ergenlerde alkol kullanımına ilişkin risk faktörlerini ana hatlarıyla belirtmek ve etkili tedavi ve önleyici müdahaleleri değerlendirmek amacı ile yapılmış bu araştırmanın sonuçlarına göre, Alkol kullanımı ve sigara, madde kullanımı ve riskli cinsel davranışlar gibi diğer risk alma davranışları ergenlikte ortaya çıktığı ve bunların bir arada olma eğilimi gösterdiği belirtilmiştir.

Geç ergenlikte aşırı alkol tüketimi yetişkinliğe kadar devam ediyor gibi görünmektedir ve bağımlılık, erken ölüm ve azalan çalışma kapasitesi dahil olmak üzere tüm bunlar alkol sorunları ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Marshall, 2014).

2.6 Ergenlerde Madde (Alkol-Sigara) Kullanımına İlişkin Kuramlar

Ergenlerde madde kullanımı ve kullanımın sürekliliğine bağlı olarak gelişen bağımlılık bu dönem için ciddi bir problem oluştururken, yetişkinliğe geçişte ve yetişkinlikte önemli bir sorun ve problem teşkil etmektedir. Bu bağlamda ergenler, bağımsız olma çabaları ve davranışları içerisinde olurken, kendi kimliğini de oluşturmaya çalışmaktadır. Bu yolda gösterilen çabalar ve uğraşlar yetişkin bir birey olma girişimleridir. Madde kullanımı da bu süreci yaşayan ergenin çaba gösterdiği bağımsızlığın ve özerk olma arzusunun bir simgesi olabilmektedir (Gürçay, 2008). Bunlarla birlikte Bir kişide meydana gelen madde kullanım ve ileride oluşabilecek olan madde kullanım bozukluğunun nedeni olarak birkaç faktörden bahsetmek çok zordur. Birçok faktör birlikte sayılabilir (Ögel K. , 2010). Ergenlikte bazı temel etmenler, madde kullanımı durumlarını anlayabilmede belirleyici rol oynamaktadır. Bu yüzden akran, aile ve çevre bu belirleyicilerden olduğu için önem arz eden göz ardı da edilmemesi gereken faktörlerdendir (Yıldız, 2009).

Madde kullanımının nedenleri kişilere göre değişiklik gösterse bile, her zaman bazı ortak noktaların olduğu da görülebilmektedir. Bunların başında merak, en yakın arkadaş etkisi, yaşlıların uyguladığı baskı, üyesi olunan grubun madde kullanıyor olması, model alma ve taklit yanında eğlence amaçlı kullanım gibi noktalar sıralanabilir. Ayrıca şu unutulmamalıdır ki, bir ailede madde konularının konuşulması ve aile tarafından yapılan tehdit ve korkutma amaçlı sert uyarılar bazen madde kullanımında tek etken olabilmektedir. Ergene yönelen bu tepkisel davranışlar, bireyde merak ve aileye karşı bir tepki oluşturmada tetikleyici olabilmektedir (Başkurt, 2003).

Birçok yaklaşım, belirli bir bağımlılık türünün nedenlerini anlamada tam olarak kullanılmamıştır (Gürçay, 2008). Madde kullanım ve bağımlılığının nedenlerini incelerken temel olarak iki değişkenden söz edilmektedir: bunlar biyolojik ve psikolojik etmenlerdir. Alkol ve sigara kullanımının doğasını anlamak ve açıklayabilmek adına, bağımlılık gibi çok faktörlü etiyolojiye sahip durumun birçok değişik açıdan incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda kullanıma veya bağımlılığa neden olabilecek etmenleri araştırıp ortaya koyan, ilgili konunun doğasını anlamamıza yardımcı olan birçok çeşitli yaklaşım ve kuram bulunmaktadır (İlter, 2018).

2.6.1 Ekolojik Yaklaşım Göre Madde Kullanımı

Bu yaklaşım çerçevesinde yapılan çalışmaları ile bilinen Bronfenbrenner bireyi merkeze alarak ve bireyi çevresi ile içine alan, birbiri ile bağlantılı ve etkileşim içinde olan beş katmandan oluşan sosyo-kültürel sistem belirlemiştir. Bu katmanların en temelinde mikrosistem ve içinde birey olurken ikinci katman olarak Mezosistem, üçüncü katmanda ise Ekosistem, dördüncü katman Makrosistem ve en son olarak da Kronosistem katmanı yer almaktadır. Bu katmanların ve bu katmanlarda bulunan birimlerin birbirleriyle ilişkileri ve etkileşimleri madde kullanımına etki etmektedir.

Biyolojik düzeyi, bireyin bireysel özelliklerinin olduğu katman olarak en temelde yer almaktadır. Bu düzeyde bireyin genetik yatkınlık yanında benlik saygısının düşük olması gibi etmenler dikkate alınırken, genetik olarak ailelerden gelen bireysel etkilerin madde kullanımında etkili olabileceğine vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda bir insanın doğuştan gelen birtakım özellikleri içinde yaşanan toplum da etkisi ile anlamlı hale gelmektedir (Karataş, 2019).

İkinci katman olan mikro sistemde ise bireyin çok yakından birebir etkileşim ve ilişkide bulunduğu aile ve aile ile olan etkileşimin niteliği yanında aile fertlerinde

madde bağımlılığı, saldırgan ya da tepkisiz olan aile ilişkileri ve depresyon yaşantısının varlığı üzerinde durulmaktadır. Bu yaşantılar ile aile ve çevresi gibi durumlar madde kullanımı arasındaki ilişki tartışılabilmektedir.

Ekosistem katmanında ise birey üzerinde doğrudan etkili olmayan dolaylı bir etkisi olan politik etkenler, inanç sistemleri gibi faktörler eko sistem içinde bulunmaktadır. Bu düzeyde olabilecek olan sosyal izolasyon ve şiddet gibi faktörler madde kullanımında etken olabileceği üzerinde durulmaktadır. Diğer bir katman olan Makro sistem içerisinde ise kültür etkili olmakta ve ekonomik düzeyin yanında devlet politikalarının yapısı da dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda işsizlik, insan hakları, çocuk hakları yanında toplumsal koşullara verilen önemler gibi etmenlerde madde kullanımı ile ilişkilendirilebilir.

Ekolojik yaklaşım modeline göre bakıldığında madde kullanımına yol açabilecek etkenlerin karşılıklı birbirlerini etkilemelerinin üzerinde durulmaktadır. Bu etkenleri ilişkilerini tek tek ele almak yerine bir bütünlük içinde değerlendirilebileceğini vurgular. Değerlendirmede tüm etkenler bazılarında elde edilen veriler ekolojik bağlamda bütünlüğün olmasının gerekliliğine vurgu yapar. Risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin madde kullanımı konusunda önemine vurgu yapar (Yıldız, 2009).

2.6.2 Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura (1989) yaklaşımına göre, bağımlı davranışlar gözleyerek ya da doğrudan deneyimleme yolu ile öğrenir. Bu yaklaşıma göre öğrenmede bir gözlemlenenler vardır birde gözlemleyenler. Gözlemleyenlerin gözlemlediklerinden model olarak aldıkları ve taşıdıkları bilgiler, gözlemleyenlerde yeni davranış ve davranış kalıplarının ortaya çıkmasına etken olabilmektedir. Bu bağlamda davranışın öğrenilmesinde sosyal ilişki kritik bir öneme sahip olmaktadır (İlter, 2018). Sosyal

öğrenme yaklaşımına göre madde kullanımı bulunan ortamın etkisi, fizyolojik ve içsel olayların yanında diğer bireylerle kurulan etkileşimle öğrenildiği yönünde vurgu yapmıştır. Alkol deneyimleme ve kullanımı aşamasında bireyde geriliminin azalması ve ergende cinsel olarak bir uyarılma hissi yaşadığı yönünde pekişirse, birey tekrar stresle ve bu istekle karşılaştığında yine alkol kullanma eğiliminde olacağı vurgulanmıştır (Kadden, 2001).

Bağımlılık yapıcı maddelerin önemli bir kısmının kullanımında anne ve baba birinin kullanıyor olması ya da her ikisinin de madde kullanımı geçmişinin olması vardır (İlter, 2018). Anne babanın madde kullanımı çocuğunda bu yönde alışkanlıklar edinmesinde etkili olmaktadır. Çeşitli araştırmalarda ailede madde kullanımı ve bağımlılığı öyküsünün olması ergenin gelecekte sigara alkol gibi maddelerin kullanımında güçlü ve önemli bir belirleyici olmaktadır (Yıldız, 2009).

Tüm bunlara ek olarak aile ve akran gruplarının aracılığı ile birey sigara alkol ve diğer maddeleri kullanmayı öğrendiğini bunun yanında normal madde kullanmayı ve aşırı olarak madde kullanmaya etken olacak davranışların kazanıldığına vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda diğer bir etken olan faktör ise bireyin toplumda izole olması ile sosyal etkileşimin olmayışı ve iletişim eksikliğinin olması da madde kullanımını yönelme sebebi olabilmektedir (Yıldız, 2009).

Sosyal öğrenme kuramı, belirli bir kültürel bağlam içerisinde bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımının yaygın olmasının en önemli belirleyicisi olarak bu maddelere erişimin kolay olması, bu maddelerin kullanımındaki sınırlamaların yanında politikalarında etkili olduğunu varsaymaktadır. Bu model aynı zamanda düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen bireyler yanında etnik köken ve birçok meslek ve gruba dahil olanların madde kullanımında riskli gruplar olduğu görüşünü savunur (Yıldız, 2009).

2.6.3 Bilişsel Davranışçı Kuram

Bilişsel davranışçı yaklaşım bağımlılık yapıcı maddenin kullanımında bireyin inancının etkili olduğunu ve bu birden fazla olan temel inançların ve düşüncelerin bir arada olması ile meydana gelmektedir. Bireyde oluşan bu temel inançlar işlevsel olmayan inançlardır. Bu inançlar ilk başta başarı ve özgür olmanın yanında özerklikle ilgili olabilmektedir. Zararlı alışkanlıklardan olan madde kullanımına yatkınlığı olan kişi doğası gereği bu yönde bir eğilimi olmasına bağlı olarak temel inancı bu yönde gelişebilmektedir. Bu, temel inancı, olumsuzluklar içeren çaresizlik duygusu, istenmeme, çevresini olumsuz ve tehlikeli olarak algılaması, geleceğe dair umutsuzluk ve olumsuz olan kendilik algısıdır. İkincil olarak işlevsel olmayan otomatik düşüncelerdir. Bu düşünceler diğerlerine ya da bir gruba ait olma bir guruba bağlanma, üyesi olma ile ilgilidir. Bu durum da oluşan inançlar “Ben seilmeyen, istenmeyen, reddedilen, farklı, tiksindirici biriyim.” gibi kabul edilebilir olmayan reddedileceği düşüncesi ile ilişkilidir (Yıldız, 2009).

Bağımlılığın gelişmesinde adımlar bilişsel olarak şu şekilde sıralanıp özetlenebilir: kişide oluşan temel inançlar, “Ben çaresiz, tuzağa düşürülmüş, güçsüz, işe yaramaz, aşağılık biriyim” gibidir. Madde kullanımına karşı eğilimi olan kişi içinde bulunduğu çevrede yaşanan bit tatsızlık ve olumsuzluk karşısında otomatik olarak şu düşünce oluşmaktadır. “Tuzağa düşürüldüm” şeklindeki inancı tetikler. Burada bireyde olan tem inanç ise “ben çaresizim, ben istenmeyen biriyim” gibi olmaktadır. Ergende bu madde ile ilgili inançlara akran ve akran gruplarına dahil olma ve onlar tarafından kabul edilme isteği ve inancı da eklendiğinde çevresi tarafından dışlanma, anksiyete yanında sıkıntı veren tatsız durumlar karşısında madde kullanmayı bir kaçış yolu olarak görüp kullanabilir. Bütün bunlar düşünüldüğünde ergenin madde kullanımı davranışına olan eğilimini artırabilmektedir. Bu istenmeyen rahatsız edici

duygulardan kurtulmak için maddeye duyulan gereksinim inancı önlenemeyen bir isteğe dönüşebilmektedir. Olumsuz olan temel inançlar bağımlılık oluşturan inançların temelinde yatan etkeni oluştursa da bu kişiler bir depresif belirti gösterene kadar görünür olmayabilirler (Yıldız, 2009).

Madde kullanarak stresin azalması ile keyif verici bir rahatlamanın başlaması, Yıldız (2009) ile ilk akla gelen savunma mekanizması olan “bir kereden bir şey olmaz” düşüncesi ile başlar (Savaşan, Engin, & Ayakduş, 2013). Daha sonra kişi kendisinin daha verimli olduğuna ve sosyalleşmede daha iyi olacağına inanmaya başlamaktadır. Aynı zamanda kendini bir gruba ait olacağına ve kaygılarının azalarak mutlu olacağına yönelik inancı ve kendine güven oluşmaya başlar. Sonra maddeye karşı isteğinin artması ile “onsuz yapamıyorum, tekrar kullanırsam iyi hissedeceğim, maddeye ihtiyacım var, dürtüyü kontrol edemiyorum” gibi aşamalar başlayarak devam eder (Yıldız, 2009).

2.7 Bağlanma

Bu bölümde bebeklikte başlayan bağlanma ilişkisinin önemi üzerinde durularak ergenlikte bağlanma ve bağımlılık oluşmasındaki etkileri yanında bağlanma ile ilgili kuramlara yer verilmiştir.

2.7.1 Bağlanma Kavramı

Bağlanma genelde türe özgü olan bir davranış olduğu yönünde algılansa da tüm canlılar için geçerli olmaktadır (Erözkan, 2010). İnsan oğlu yaşamının her evresinde diğer bir kişiyle arasında yakınlık hissi ile bir bağ kurma ihtiyacı duymaktadır. Kişi kurduğu bu bağ ile kendini güvende hisseder ve aynı zamanda çevresine de uyum sağlamasını da önemli bir etken olmaktadır. John Bowlby (1973) insanın kendisi için önemli gördüğü ve duygusal yönden yakınlık kurduğu kişilere karşı hissettiği ve geliştirdikleri bu duygusal bağı bağlanma olarak tanımlamıştır. Bağlanma ilk olarak

anne ile çocuk arasında gelişen bir davranıştır ve bu davranış sevgiye dayalıdır. Anne ile çocuk arasında kurulan bu sevgi temelli ilişkide etken olan çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Burada ilk kurulan duygusal ilişki bağlanma ilişkisidir (Yıldız, 2009). Burada kurulan bağlanma ilişkisi bebek için oldukça önemlidir. Bebeğin gelişimi ile birlikte zihinsel, duygusal gelişimi yönünden oldukça önemli olmaktadır (Gümüštepe, 2019). Bu bağlamda oluşturulan güven ilişkisi zaman içerisinde sadece gelişim üzerindeki olumlu sonuçlar yanında aynı zamanda akranları ve aile ile ilerideki ilişkilerinin kalitesini ve yönünü de etkileyebilmektedir. Hayatta diğerleri ile olan bağlantılarımız bunlar, arkadaş, kardeş ve anne-baba gibi yaşamın ilk evresinde oluşturulan bağlanma ile çok güçlü bir ilişkisi olmaktadır (Balşık Kaya, 2019).

Güvenli bağlanma geliştiren çocuklar, stresli oldukları zamanlarda duygularını kontrol ederek düzenleyebilirler ve güvenli bir şekilde çevrelerini keşfederler. Hem bilişsel, hem duygusal yönleri yanında dil gelişimleri de iyi yönde gelişerek ilerler. Bu olumlu gelişimle birey gelecekte kuracağı ilişkilerde daha pozitif olup daha çok olumlu sosyal davranışlarda bulunmaya yönelik olurlar. Diğer yönden gelişecek olan bir düzensiz ve güvensiz bağlanmanın gelişmesi çocuklarda sorunlu davranışlar yanında psikopatolojiye sebep olabilmektedir (Balşık Kaya, 2019).

Bowlby (2012) temel özellikler olarak bağlanmayı şu şekilde sıralamıştır: Birincisi özgürlük; burada bağlanma davranış olarak birkaç kişiye yöneliktir ve bunlar birey tarafında seçilen ve birey için özel olan kişilerdir. İkincisi zaman; bireyin yaşamının bütün evrelerini kapsayan bağlanma davranışını içermektedir. Üçüncüsü duygusal bağlanma; bu bağlanma davranışında yanında pek çok duyguda birlikte yaşanmakta ve her bağlanma ilişkisi ile tekrar yaşanır. Dördüncüsü gelişim; bebek doğduğu andan itibaren yedi aylık bir süreçte kendisine bakım verene kimse ona bağlanır. Beşincisi öğrenme; çocuk bu kurduğu bağ ile sürekli beraber olduğu kişi ile

yeni gördüğü birini ayırt edebilir. Altıncısı organizasyon; bağlanma duygusu ile kurulan ilişki bir yabancı tarafından bakılma gibi durumlarda aktif olur ve anneyi fark ettiği veya sesini duyduğunda son bulmaktadır. Yedincisi biyolojik işlev; bu bağ kurma davranışı sadece insanlarda değil tüm memelilerde görülebilmektedir (Yılmaz M. , 2019).

2.7.2 Ergenlik Döneminde Bağlanma

Bağlanma bebeklikten başlayıp gelişen ve yetişkinlik dönemlerinde de devam eden bir durumdur (Bolat, 2014). İnsanoğlunun yaşamının en önemli dönemlerinden biride ergenlik dönemi olmaktadır. Aynı zamanda ergenlik birçok sorununda birlikte yaşandığı bir dönemde denilebilir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden olan fiziksel değişim, biyolojik gelişimin olduğu söylenirken aynı zamanda bu süreç içerisinde birey gelişim ve değişimle ilgili sorunlar yaşamakta ve bunlara ek olarak aile, okul yanında akran çevresiyle yaşanan birtakım sorunların da oluşmasıyla birlikte yaşam sürecinde bu dönemde karmaşık ve sıkıntıların meydana geldiği bir zaman dilimi de diyebiliriz (Çakmak, 2018).

Ergenlik döneminde yaşanan bu değişim ve gelişimin yanında yaşanan bir diğer değişimde bağlanma ilişkileridir. Bağlanma ilişkilerinde üzerinde etkili olan değişim bilişsel olarak yaşanan değişimdir. Bilişsel anlamda yaşanan değişim ve olgunlaşma ergenlerde bağlanmanın ergenlerin duyguları ve düşünceleri yönünde bir izleme görülebilir. Yani erken dönemlerdeki bağlanma ilişkisi bağlanan kişi ile kurulan ilişki ve davranışlarla anlaşılırken, ergenlikteki bağlanma ilişkisi ise benlik yanında ergenin diğerleri ile olan ilişkileri ile ilgili düşünceleri ve bu ilişki hakkında vermiş oldukları duygusal tepkilerle anlaşılabilir (Turan Akdağ, 2011)

Ergenlerde bağlanma ilişkisi zihinsel temsillerin yanında bağlanma ilişkisinin boyutuna, kişisel özelliklerine, bulunduğu tepkilere ve iletişim şekline göre

değişebilmektedir. Bir diğer neden olan faktör ise bağlanmanın ilk ve çocukluk yıllarında sınırlı sayıda bağlanan kişilerle iletişim kurulurken, ergenlikte ise farklı ve çok sayıda kişilerle ilişki ve iletişim kurulması denilebilir (Turan Akdağ, 2011). Tüm bu yaşantılar göz önünde bulundurulduğunda, ergenlikte ebeveynle kurulan bağlanma ilişkisi zayıflar. Artık gençlerin hayatında diğerleri yer almaktadır ve bunlar ebeveynlerle denk olan bir öneme sahip olacağı gibi daha da önemli kişiler ergenlerin yaşamında yer alabilmektedir. Aynı yaşta olan akranlarda cinsel çekicilik bu bireyin çevresinin daha da gelişmesinde bir etken olabilmektedir. Bunun gibi bireysel farklılıkların etkisi de daha büyük olduğu görülebilir. Öyle ki, bir yanda ebeveynlerinden uzaklaşan ve bağlantısını koparan ergen bireyler yer alırken, diğer yanda ise hala ebeveynleri ile ilişkisi yoğun bir şekilde bağlantısı devam eden ve diğerleri ile bağlanma ilişkisini kuramayan bireyler yer almaktadır. Bu iki uç grup arasında ebeveynleri ile güçlü bağlantıları devam eden fakat diğerleri olan bazı kişilerle de kurulan ilişkileri ve bağlantıları önemli kabul eden çoğunluk yer almaktadır (Kesebir, Özdoğan Kavzoğlu, & Üstündağ, 2011). Bu bağlamda çocukluk döneminde oluşan bağlanma ilişkisinde ebeveyn baskın durumda olurken, ergenlik çağında akranların ve yetişkinlik çağında ise eşlerin daha önde olduğu bilinmektedir. Bağlanma bir yakınlık kurma arayışı ile başlamakta ve ebeveynlere yaklaşımda güdüleyici olan durumun güvenlik gereksinimi olduğu, akran gruplarında ise güdülenmeye yönelten durumun keşif gereksiniminden ve sosyalleşme ihtiyacının gereksiniminin giderilmesi kaynaklı olduğu belirtilmiştir (Ermiş, 2019).

Ebeveynlerden bağımsız olarak hareket etmeyi aramanın diğer bir yolu da bağlanma kişisi olarak görülen arkadaşına güvenmedir. Güvene dayalı bu bağlanma ilişkisinin ebeveynlerden arkadaşına geçmesi gençlerin yaşamında önemli bir süreç olarak görülmektedir. Bunun nedeni ise ilk başta bir mücadeledir. Ancak bu onların

yetişkinlikteki bağlanma ilişkilerini desteklemektedir. Gençler tam olarak bir bağlanma ilişkisine doğru gelişen bağlanmayı romantik ilişkilere bağlı olarak uzun dönemli ilişkiler kurabilirler. Bu vesile ile romantik ilişkilerle gelişen bağlanma yaşam boyu sürebilmektedir. Bu ilişki durumu yalnızca bağlanma ihtiyacını gidermez, aynı zamanda insanlık türünün hayatta kalması bağlamında da oluşturulur. Her bağlanma biçimi bireysel farklılıklara göre farklı düzeylerde ve farklı türlerde kişiler arası yaşanan problemlerle ilgili olabilmektedir (Kesebir, Özdoğan Kavzoğlu, & Üstündağ, 2011).

Bağlanma süreci aynı zamanda ergenin ailenin işlevselliğini etkiler. Ergenin geliştirmiş olduğu güvenli bağlanma biçimi, aile işlevini olumlu olarak etkiler. Bakım verenlere yönelik olarak geliştirilen güvenli bağlanma aile içerisinde etkileşim ile iş birliğinin yoğun olarak yaşandığı bağlamda ve aile çevresinde geliştiği belirtilmiştir. Ergen güvensiz bağlanma geliştirmişse bu durumda ergen aile içinde sorunlar yaşayacaktır. Çünkü bu bağlanma stili geliştiren ergenlerde ebeveynlerine yönelik olarak bireyselliklerinin engellendiğine yönelik düşünceler gelişmektedir. Aynı zamanda güvensiz bağlanma davranışı gösteren ergen ebeveyni bireysel olma durumuna karşı bir tehdit olarak algılar ve ebeveyni ile bir çatışma içinde olur. Bu çatışma durumunda huzursuz olan ebeveyn ergene yönelik olarak bezginliğini dile getirir. Güvensiz bağlanan ergen aynı zamanda ebeveynini anlamayı ve dinlemeyi gerekli görmediğinde, ebeveynleri tarafından geri çevrilerek engellenebilmektedir (Çam & Keskin, 2007).

Kaçınan bağlanma geliştirmiş olan ergenlerde ise genellikle çevrelerindekiilere güvenmediklerinden dolayı diğerlerini kontrolleri altına alma eğiliminde olma yanında öfkelerini de ifade edemedikleri ve bütünlük duygusunu kazanamadıklarını ayrıca öz değerlerinin düşük olduğu belirtilmiştir. Bu kişiler aynı zamanda kimlik sorunu

yaşayan kişiler olduğu tespit edilmiştir (Çam & Keskin, 2007). Bu bağlamda ergenlerin edindiği bağlanma biçimleri kişiler arası ilişkilerde de etkili olduğu görülmektedir (Şafak Soyaslan, 2019) Aynı zamanda ergenlik, özellikle bu dönemde kurulan yakın ilişkilerle önemli bir konuma sahiptir. Çünkü yetişkinlik döneminde oluşturulacak olan ilişkilerde iletişimi yanında yakınlığı sağlayacak olan kapasite ve yetenek bu dönemde meydana gelmektedir. Yakın arkadaş ilişkileri içinde olan ergenlerin olmayan diğerlerine göre daha olumlu bir ruha sahip oldukları belirtilmiştir. Başka bir ifadeyle, ergenlikte kurulan yakın akran ilişkileri toplumsal sağlığın oluşumunda önemli bir etkidir (Kayhan, 2019).

2.7.3 Bağlanma ve Alkol Sigara Kullanımı

Bağımlılığın nedenlerini anlamada ailenin önemli bir noktada yer aldığı düşünülmektedir. Bu anlamda bağlanma stillerinin alkol ve sigara kullanımındaki yerinin anlaşılmasının önemli olacağı öngörülmektedir.

Bahse konu olan ergenlikte yaşanan değişim ve gelişimin yanında yerine getirilmesi gereken birçok görev de olmaktadır, bu görevlerden biri de diğerleri ile ilişki kurmaktır ve bunun için de bir çaba içerisine girmektedirler. Bu durum Bowlby bağlanma yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilerek, insanların önem verdikleri diğer insanlarla kuracakları güçlü ve duygusal yönde bir bağ kurma eğiliminde olması olarak açıklanmaktadır. Bu kurama göre ebeveynleri ile güçlü bir bağ ile kurulan ilişkiyle büyüyen çocukların yetişkinlikte de güvenli olacak ilişkiler kurmalarını desteklenecektir. Bunun tersi olan ve aile ortamında sıcak destekleyici ve ulaşılabilir bir aile ortamında büyümek çocuklarda güvensiz bağlanma stili gelişmesi neden olabilmektedir. Bağlanma kuramına göre bu durum sadece yakın ilişkilerde ortaya çıkmamakla birlikte stres altında olduğu durumlarda da işlevsel olmayan davranış ve tepkilerde kendisini gösterebilmektedir. Yapılan çalışmalarda güvensiz bağlanmanın

madde kullanımı ile ilişkili olduğu ve aynı zamanda anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur (Bülbül & Odacı, 2018).

Bağlanma kuramı çerçevesinde bağımlılık ve bağımlılık sürecini anlamada bağlanma stillerinden olan güvensiz bağlanmanın neden ve hangi durumlarda bağımlılığa yönelim ve yatkınlığa etkileri açıklanmıştır. (Sümer, Oruçlular, & Çapar, 2015). Bağlanma kavramında bebeğin güvenli üs olarak gördüğü bakım veren (anne) yakınlığı koruma sistemi, korku, endişe ve kaygı anında ya da bir korku hissedildiğinde, aynı zamanda keşif için güvenli bir üs, bir sığınak gibi görülen genel düzenleyici işlevi olan bir sistemdir (Sümer, Oruçlular, & Çapar, 2015). Bu sistemin tam olarak yerine getirilmesinde çocuk ile bakım veren arasında dengeli ve kaliteli bir ilişkinin olması gerekmektedir. Bunun aksi durumunda ise çocuk yaşamını sürdürmek adına başka çareler ve alternatifler bulmak zorunda kalabilir. Bu alternatiflerden birisi de güvensiz bağlanma davranışı ile ilişkili olan bağımlılık ve diğer olumsuz davranışlara ve duygularla ilişkilidir (Sümer, Oruçlular, & Çapar, 2015).

Alkol, sigara gibi madde veya diğer madde kullanımını bir bağlanma bozukluğu olarak ele alan ve temelde bağlanma bozukluğunun bağımlılıkta bir etken olarak gören yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu bağlamda bağlanma stilleri ile bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımı arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Bağlanma stillerine göre bağlanma ve bağımlılık kuramsal çerçevede ele alan bir derleme çalışmasında; güvenli bağlanma ilişkisi ile gelişen olumlu tutum ve davranışlar bağımlılığa karşı koruyucu bir etken olarak bildirilmiştir. Aynı zamanda yine aynı çalışmada güvensiz bağlanmanın ise bağımlılıkta risk faktörü oluşturacağı bulunmuştur. Korkulu ve kaçınan bağlanmada ise, madde kullanımının daha yaygın olduğuna işaret edilmiştir (Sümer, Oruçlular, & Çapar, 2015). Bu bağlamda Bağlanmanın bireyin gelişiminde önemli bir yerde olmakta ve ergenlikte madde

kullanımı için en önemli risk ve/veya koruyucu faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. (Iglesias, Fernandez del Rio, Calafat, & Fernandez-Hermida, 2014).

2.7.4 Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

İngiliz psikiyatrist ve psikanalist John Bowlby (1969) da geliştirdiği bağlanma teorisinin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Kuram bebeğin güvenliğinin ve temel gereksinimlerinin karşılanmasında bebekle bakım veren arasında kurulan ilişkinin önemine vurgu yapan bir yaklaşımdır (Çakmak, 2018). Bowlby bağlanmayı tanımlarken birey için önemli ve değerli olan kişilerle aralarında kurdukları güçlü ve aynı zamanda duygusal olarak oluşturulan bağlar şeklinde tanımlamıştır (Morsünbül, 2005).

Bağlanma yaklaşımının temeli; gelişimsel psikoloji üzerinde çalışan John Bowlby ve aynı zamanda öğrencisi olan Mary Ainsworth araştırma ve çalışmalarını kapsamaktadır. Bowlby'nin çalışmaları bağlanma kuramının yapısı ve gelişimi ile ilgili çalışmalarını tanımlamaktadır. Ainsworth'ün çalışmaları ise bahse konu olan kuramsal çerçeveye ve gerekli olan metodolojiyi geliştirmiştir (Yılmaz, 2009).

Bowlby'nin 1944 yılında yayınladığı “kırk dört çocuk hırsız: kişilikleri ve yaşamları” adlı çalışmasının sonucu olarak Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Raporu çocukların yaşamında ilk üç yılında yaşanan ve görülen semptomların, anne yoksunluğunun ve ayrılık öykülerine bağlıydı. (Turan Akdağ, 2011). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) John Bowlby' yi 1950 yılında Londra'da bulunan evsiz ve kimsesiz çocukların ruh sağlıkları ile ilgili çalışma ve bildiri için çağırdı. Bu çağrı ile bowlby kendi kuramı olan bağlanma kuramını geliştirebilmesi bakımından bir başlangıç olacağı için önemliydi (Başer Şeker, 2009). Bu çalışması ile erkek çocukların erken yaşlarda annelerinden ayrı kalmasının; (WHO) Raporu çocukların yaşamında ilk üç yılında yaşanan ve görülen semptomların anne yoksunluğunun ve ayrılık öykülerine

bağlıydı. Erken yaşlarda yaşanan anneden ayrılma çocukların ergenlik döneminde ve ileriki yaşlarda istenmeyen davranışlar ve suç işleme gibi davranış oranlarının arttığı görülen çalışmasını sunması ile anne-baba ve çocuk arasındaki iletişimin çocuk açısından önemi vurgulanarak önemli bir gündem konusu olmuştur (Başer Şeker, 2009). Buna karşılık raporun önemli bir konuda eksik olduğu görüldü. Raporda çocuklarda görülen erken dönemde yaşanan anne yoksunluğunun neden olduğu kötüleştirici etkilerinin nedeni bilinmiyordu.

Bowlby eğitim aldığı psikanalitik yaklaşımda çocuk üzerine terapilere başladığında psikanalitik yaklaşımın yeterli olmadığını gördü (Akt., Lamiser Atik, 2013) Psikanalitik kuram çocukların gerçekteki olan yaşantılarını ve yaşam deneyimleri üzerinde durmaktan ziyade düş ve hayallerine daha çok önem veriyordu. Bowlby'nin kurumda kalan ve kurum tarafından bakılan çocukların bakım veren bakıcılar tarafından temel bakımları karşılanmasına rağmen sıkıntılı ve kaygı yaşamaları karşısında psikanalitik yaklaşımı sorgulamasına neden oldu (Lamiser Atik, 2013). Çünkü bu durum “çocuklar annelerini, onunla açlık güdüsünün doyurulması açısından bir çağrışım kurdukları için severler” görüşü ile çelişiyordu (Başer Şeker, 2009).

Bowlby 1930-1950 yılları arasını kapsayan sürede psikanalitik yaklaşım çerçevesinde aktif olarak çalışmış. Diğer analistlerden ayrı olarak yaptığı ve farklı olan hayvanlar üzerindeki araştırmaları, sistem kuramı ve bilişsel psikoloji gibi bu alandaki bilgilerini Freud'un motivasyonla ilgili olan ve erken dönem kuramı ile ilgili edindiği bilgilerle birleştirmiştir ve Bowlby 1958 de ilk kez bağlanma kavramını kullanmıştır. Ortaya koyduğu “bağlanma kuramı” gelişim disiplinlerinin harmanlanmış bir şekli olması yanında Freudiyen temelli olmaktadır (Turan Akdağ, 2011). Bu bağlamda

Bowlby 'nin bağlanma kuramı aynı zamanda psikodinamik yaklaşımda nesne ilişkileri üzerine kurulan bir kişilik gelişim yaklaşımıdır (Eken, 2010).

Nesne ilişkileri kuramcılarını çocukların gelişim sürecinde ilişki içerisinde oldukları kişileri kendi iç dünyalarında içselleştirerek yaşarlar. Bu bağlamda erken çocukluk dönemi nesne ilişkileri yaklaşımına göre çok önemlidir. Bu nedenle çocuğun yaşamında önemli bir yer tutan ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiye odaklanır. Nesne ilişkileri yaklaşımının başka bir temel ilkesi de; çocuğun çevresinde kendisi için önemli olan nesnelerin bilinçaltında yansımalarıdır. Bu yansımalar genelde anne ve babaya aittir. Anne ve baba çocuğun yanında olmadığı durumlarda ise çocuk onları ne ile ilişkilendiriyse o nesne görevi görür. Bowlby çevrenin dikkate alınmaması yanında psikanalitik görüşün yeterince esnek olmamasından dolayı anlaşmazlığa düşerek karşı çıkmıştır (Turan Akdağ, 2011). Bowlby'nin teoriye göre her insan bebeklikte tutarlı olarak besleyecek ve bakım verecek olan bir başka kişiye ihtiyaç duyar. İnsan doğumdan itibaren sağlıklı birer birey olarak yetişebilmek için düzenli, ilgili ve bakım verenle kuracağı ilişki önemli olmaktadır. Bu durumun aksi olan ebeveyn yokluğu, ile büyüyen çocuklarda ileride anormal davranışlara ve tepkisizliğe katkıda bulunabilir ve birçok olumsuz faktörler yanında psikopatolojik bozukluklar görülebilir. Bu bağlamda Bağlanma teorisi artık genel olarak önemli bir teori olarak kabul edilmektedir (Rosmalen, 2015).

Harry Harlow'un yapmış olduğu çalışmalar ve araştırmalar, Bowlby'nin kuramının temelini oluşturmaktadır. Harlow bebeklerin temel ihtiyaçları olan açlık susuzluk gereksinimlerini karşılayan kişinin anne' olması sebebiyle, anne ile çocuk arasında bir bağ ve bir bağlanma meydana geldiğini belirtmiştir. 1958 yılında Harlow öğrencileri ile bir deneysel çalışma yapmıştır. Bu çalışmalarında yavru maymunlar beslenmek için iki seçenek olan biri kumaş kaplı tahta ve diğeri demirden yapılmış ve

göğsüne içi süt dolu biberon yerleştirilmiş olan iki çubuğa bulunuyordu bu maymunlar süt içerek beslenme ihtiyaçlarını karşılayacaklardı. Bu deneysel çalışmada maymunlar hızla demir çubuğa tırmanarak sütü içerler ve hemen sonra hızlı bir şekilde kumaş kaplı olan süt vermeyen fakat yumuşak ve sıcak olan yerlerine anneye benzettikleri çubuğun yanına döndükleri görülmüştür (Soysal, Bodur, İşeri, & Şenol, 2005). Bu durum Harlow'un bir annenin sadece yaşam için gerekli olan fiziksel ihtiyaçları sağlamadığı aynı zamanda rahatlamının yanında sıcaklık hissini de verdiği yönündeki görüşlerini desteklemiştir. Harlow daha sonra yapmış olduğu diğer araştırmasını anneden yoksun olarak büyüyen rhesus maymunlarını gözlemlemiş ve incelemiştir. Anneden uzak olarak büyütülen ve aynı zamanda sosyal olarak yoksun bırakılan bu maymunlar sonraki yaşamlarında gözlemlenen davranışlar ise diğerleri ile ilişki kurmayı becerememe, içe kapanık olma ve cinsel yönden ise donuk davranışlar gösterdikleri izlenmiştir. Bu maymunlar daha sonra kendi yavrularına da ilgisiz davrandıkları görülmüştür. Tüm bu çalışmaların sonucuna göre Harlow, anne ile çocuk arasında kurulan karşılıklı sevgi bağının çocuğun ilerideki yaşamına en önemli katkısının güven duygusu olduğunu ve güven duygusunun diğer insanlarla kuracağı ilişkide olumlu yönde bir belirleyici olduğunu vurgulamıştır (Turan Akdağ, 2011).

Bağlanmanın ve bağlanma teriminin kuramsallaşmasına yönelik olan yaklaşımçıların Freud'un yaklaşımından farkı; bilinç dışını insan hayatında yönetici bir güç olarak bakmazlar ve cinselliği de aynı zamanda insan yaşamının merkezine koymazlar. Bu bağlamda benliği (ego), alt benliğin (id) ve bilinç dışının gereksinimlerini yerine getirmek değil, kendi hedefleri yanında kendi ihtiyaçlarını yine kendisinin belirleyeceği bağımsız olan bir yapı olduğunu ve bunun kaynağı ise erken dönem de kazanılan anne bebek ilişkisi ile kurulan bağ olduğunu belirtmişlerdir.

Bowlby bağlanmanın çocuk hayatında önemli bir yeri olduğuna vurgu yapmıştır. Hayvanlar üzerine yapmış olduğu gözlemlerde, ilk dönemlerde bağlanmanın hayvan yavrusunun yaşama şansını artırmasına karşın, insanlarda bunun çok daha farklı olduğu ve bunun daha ötesinde bir işlevi olduğunu vurgulamıştır (Turan Akdağ, 2011). İnsanlar kendilerini koruyan ve destekleyici olarak gördükleri bireylerle bağlanma gereksinimlerini karşıladığını belirtmiştir ve bu durum bağlanma kuramcılarını temelde yer alan çocuk ve anne ilişkisine yçneltmiştir (Aydoğdu, 2013). Bowlby anne ve çocuk arasında bağ kurulurken en öneli olan bağ güvenliğin sağlanması olduğudur. Güvenin olması ile güvenli bağlanma gerçekleşir. Bunu tam tersi olan güven sağlanmamış ise güvensiz bağlama gerçekleşmektedir. Bir bebek için en önemli bağlanma güvenli olandır. Güvenli bağlanmada bebeklerin gereksinimleri karşılanmadığı taktirde diğer bağlanma çeşitlerine yönelirler. Bebeklerin bağlanma şekillerini ihtiyaçlarının karşılanması durumundaki tutarlılığa ve stres anındaki tepkiye bağlı olarak belirlemektedirler (Aydoğdu, 2013).

Bowlby kuramında bakım veren ile bebek arasında farklı davranış türlerinin üç temel işlevinin olduğudur (Aydoğdu, 2013). Bunlar; 1. Yakınlığı Koruma: buradaki bağlanma fiziksel olarak kurulan yakınlık arayışı. Bakım veren kişi yanında olmadığında bakım alan stresli ve gergin bir görünümdeyir. 2. Güvenli Üs: burada bebekler tehlike hissettikleri durumlarda farklı olan bağlanma dışı davranış görülür ve bebek çevresini tanımak, keşfetmek için bakım vereni güvenli bir üs olarak kullanır. 3. Güvenli sığınak: korku ve tehdit anında kişi korku ve endişesini gidermek için destek arar bu da bakım aldığı kişidir. Çünkü burada kişi bağlandığı kişiye yakın olduğunda kendini rahat hisseder ve bağlandığı kişiyi bir koruyucu olarak görür (Yılmaz, 2019). Bu bağlanma sistemini geliştirilmesindeki amaç bebeklerdeki korunma ve güvenlik ihtiyacıdır. Bu sistem bireyin güvenliğini tehdit edici bir durum

ortaya çıktığı zaman otomatik bir şekilde devreye girer (Aydoğdu, 2013). Bowlby çocukta ortaya çıkan bu gereksinimlerin karşılanmadığında çocukta oluşabilecek olan öz benlik algısı ile ilişkili olan psikopatolojinin oluşabileceğini belirtmiştir. Bağlanma kavramının kuramsallaşmasını gerçekleştiren kuramcılardan olan Mahler, Horney ve Kohut da Bowlby ile aynı görüşü ve sürece vurgu yaparak, anne ile farklı şekillerde ve ölçülerde yaşanan güvenlik duygusu, bir çocuğun dünyayı nasıl algıladığı ile ilgili düşüncesinde belirleyici olduğunu ifade etmişlerdir (Turan Akdağ, 2011).

2.7.5 Bağlanma ve Nesne İlişkileri Yaklaşımı

Nesne ilişkileri yaklaşımı yaşanan erken çocukluk sürecinde bağlanmanın önemi vurgulanmaktadır (Gündoğan, 2016). Nesne ilişkileri yaklaşım olarak bebeğin bakım verenle ve diğer insanlarla iletişim ve ilişki kurma özelliği ve dürtüsüyle doğduklarını ve bakım verenle yani anne ile ilişki kurabilmek için birçok uyum becerileri ile donanmış olarak doğduklarını kabul etmektedir. Benlik yanında diğerleri ile ilgili bir zihinsel temsilleri oluşturmada etkili olan erken çocuklukta ki ilişkilerin bir temsili olmaktadır. Bu temsiller aynı zamanda yetişkinlikte kurulacak ilişkiler içinde belirleyici olabilmektedir (Uluç, Tüzün, Haselden, & Erbaş, 2015). Erken dönemde kurulan nesne ilişkisinin niteliği sadece kişiler arası ilişkilerle sınırlı kalmayıp kişide benlik ve benlikle ilgili işlevleri üzerinde de etkili olduğu yönü de vurgulanmaktadır (Uluç, Tüzün, Haselden, & Erbaş, 2015).

Nesne ilişkileri Freud'un dürtü yaklaşımına çerçevesinde ele alındığında, dürtünün kişide bedensel olan bir kaynağı karşılama ve doyuma erişme amacı ve ihtiyacı vardır. Genetik olarak bu kaynak doğuştan var olan bir durumdur. Bu dürtünün amacını gerçekleştirmede bir nesneye yönelmektedir. Bu nesne çeşitli olabileceği gibi aynı zamanda çevresel olarak etkilenebilmektedir. Yeni doğan bir bebek ilk olarak annesinin memesine karşı bir sevgi göstermektedir ve bu sevgi bebeğin tüm

yaşamında, kuracağı sevgi ilişkilerinin temelini oluşturan bir model olacağı görüşünü ortaya koymuştur (Gündoğan, 2016).

Freud, çocuğun ilk aşkının nesnenin yani annenin memesidir ve erken emzirme ilişkisini annenin prototipi olarak adlandırmıştır. Annenin bebeğini sevmesi, okşaması, onu beslemesi ve sallayarak uyumasını sağlaması ile sevmeyi öğretmektedir (Salter Ainsworth, 1969). Aynı zamanda bu bakım veren kişi çocuğun ilk olan cinsel nesnesi de olmaktadır ve bu ilk nesne seçimine “yaslanma tipinde nesne seçimi” olarak tanımlamıştır (Öztürk, 2010). Freud, bebeğin annesinin yanında olmadığı veya yanından gidecekmiş gibi görünmesin durumu ise bebeğin kaygı yaşadığını gözlemlemiş ve bu ayrılığı bebeğin fiziksel gereksinimlerinin karşılanmayacağı yönündeki tehlikenin bir işareti olarak yorumlamıştır (Salter Ainsworth, 1969). Bu bağlamda Freud’a göre ortaya çıkan bir dürtünün nesnesi, dürtünün o nesne söz konusu olduğunda veya o nesnenin sayesinde amacına ya da istediğine ulaşabildiği şeydir. Buradaki amaca ulaşılması ve yaşanacak doyumu sağlayan şey öznenin kendisi de olabilmektedir yani kendi bedeni ya da kendi bedeninin bir parçası da olabilmektedir. Bu bağlamda dürtü değişimi sayısız olabilmektedir ve bu sayısız değişimin ve yer değişmesinin önemli rol oynadığı belirtilmiştir. Aynı zamanda bir nesne aynı anda birden fazla olan dürtü doyumunu sağlayabilir (Öztürk, 2010).

Zihinsel olarak yaşamın ilk evrelerinde zihin ego dürtüleri ile doludur ve kişi bunları kendi üzerinde belli ölçüde doyurur. Nesneden önce olan ve yaşanan bu evreyi Freud narsistik evre ve bu doyumu karşılama şekline de oto-erotik olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda ego haz verenle ve dış dünyada kayıtsız, ilgisiz, kalanla çatışmaktadır. Bu durum oto-erotik olmasından dolayı egonun dış dünyaya ihtiyacı yoktur fakat kendini koruma gibi dürtüler ile deneyimler yaşar ve dış dünyadan nesneler kazanırken haz duygusunun egemenliği ile ego bu nesneler haz kaynaklı

olması durumu içerdği sürece ego kendi benliğine almaktadır. Burada yapılan dürtüsel yatırımlar nesneden geri çekildiğinde, başka nesne arama çabaları yanında ego içine aldığı ilk nesne ile bir özdeşim kurarak yeni yatırımları bununla ilişkilendirir. Bu duruma bağlı olarak Freud, ödipal nesne ilişkilerinin mirasçısı süperego olduğunu söylemiştir (Öztürk, 2010).

2.7.5.1 Melena Klein

Nesne ilişkileri yaklaşımının psikanalitik kuramlar arasında en yeni gelişen yaklaşım olmaktadır (Basmacı Kandemir, 2020). Bu yaklaşımın önde gelen ismi Melanie Klein'dir. Klein'nin geliştirmiş olduğu bu yaklaşım, gelişimsel psikoloji temelli olarak, Freud ile Hartman'ın düşünceleri yanında Klein'in de görüşleri çerçevesinde ele alınan çağdaş psikanalitik görüş "içe alınmış nesne ilişkileri" yaklaşımı şeklinde de yorumlanabilir (Gündoğan, 2016).

Klein'e göre bebek dünyaya gelirken içgüdüsel olarak annenin onu beklediğinden haberdar olarak doğduğudur. Bu bağlamda nesnenin amacı doğuştan belirlenmiştir (Öztürk, 2010). Bebekliğin başlangıcı olan dönemde bebek ilk baştan itibaren açlık dürtüsü ile bu ihtiyacını karşılama çabası içine girmektedir ve bu ihtiyaçların içsel saldırısına uğrar ve kendi içinde yıkıcılık ve ölüm kaygısı yaşaması ile baş edebilmek için saldırgan davranışlar sergiler ve bunu anneye yansıtır (Öztürk, 2010). Bebek bu dönemde yaşadığı durumları "paranoid-şizoid" ile "depresif" durumlardan geçtikleri ve bu aşamalar farklı durumlarda ve zamanlarda tekrarlayabilen durumlar olarak bahsetmiştir. Bu bağlamda "paranoid-şizoid" bebeklerde 0-3 ay aralığında görülmekte ve bebekte içinde olan saldırganlık dürtüsünü "kötü" olan yönlerini azaltabilmesinde yansıtılmalı özdeşim ile savunmada nesneye yani bağ kurduğu kişiye yansıtarak bu kişiyi kendisinden uzak tutmaya çalışır. Yani bu evrede "kötü" olan annedir. Yansıtılmalı özdeşim yaparak bebek bölme mekanizması

kullanarak kendiliğin “kötü” yönlerini kendiliğinden uzaklaştırarak nesneye veya nesnenin memesine yansıtmaktadır. “depresif” dönem olan (3-6 ay) arasında olan bebek kendisi için nesne temsillerini bağlandığı nesneyi “iyi” ile “kötü” nün bütünleşmiş şekli olarak görmesine bağlı olarak görmeye başlamasına bağlı olarak “paranoid-şizoid” döneminde nesneyi yani anneyi “kötü” görmekte ve aynı zamanda saldırgan ve cinsel dürtülerinin her ikisini de aynı nesneye yani anneye yönelik olması ile bebekte bir ikilem yaşamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda anneyi sevgi ya da cezalandırıcı olan biri olarak görmesi ise çift değerlilik yaşadığının bir göstergesi olmaktadır (Gündoğan, 2016).

Bebeğin ilk ilişkisi nesnenin “memesi” olmaktadır (Salter Ainsworth, 1969). Bebeğin açlık anında bu ihtiyacının meme ile karşılanması “iyi meme” olarak hafızaya kodlanırken, bu ihtiyacının karşılanmadığı durumda ise “kötü meme” olarak hafızaya yerleşmektedir. Nesne ilişkileri yaklaşımına göre yalnızca nesne benliği olarak değil, aynı zamanda çocuğun benliği de kendisi ile ilgilenen ve bakımını sağlayan birincil bakım verenden aldığı olumlu ve olumsuz tepkilere göre “iyi ben” olabileceği gibi “kötü ben” olarak da ayrılmaktadır (Gündoğan, 2016). Bu bağlamda oral dönem, bebeğin birincil bakım veren ile güvenli bağlanmanın kurulmasını amaçlandığı bir dönem olmaktadır. Oral dönemde bir bebekte doyumunun sağlanması ile bebeğin gelecekte bağımlı olmayan kişilere güvenen ve kendisine de değer ve önem veren bir birey olmasını yönünde etkili olduğu görülmektedir (Gündoğan, 2016).

Anne ve çocuk ilişkisinde kurulan bağların büyümede olumlu ve teşvik edici bir nesne ilişkisine imkân tanınamaması durumunda çocukta benlik oluşumunu engellemekte ve buna bağlı olarak benlik işlevi hasar görebilmektedir. Bu bağlamda yetişkinlerde ve çocuklarda ortaya çıkan psikolojik sorunların bu büyüme sürecindeki

bozulmalardan kaynaklı olduğu savunulmaktadır (Uluç, Tüzün, Haselden, & Erbaş, 2015).

2.7.6 İçsel Çalışan Modeller

Bağlanma yaklaşımına göre çocuklar bakım verenle aralarındaki kurulan ilişkiyi içselleştirirler ve kendileri ile diğerkileri arasında içsel çalışan model geliştirerek gelecekteki davranışlarını bu doğrultuda düzenlerler (Eken, 2010). İçselleştirme yoluyla bireyin bilişsel temsilleri oluşur. Bireylerin oluşturmuş oldukları kendi duyguları, inançları bilişsel modellerini oluşturmaktadır. Bowlby'nin adlandırdığı içsel çalışma modeli bireyin ileride kuracağı yakın ilişkilerde görüleceğı ve duygularına, düşüncelerine ve aynı zamanda davranışlarına da yansıyacağı belirtilmektedir.

Kişide erken dönemde oluşmuş olan güvensiz bağlanma yaşantılarının bu modelle aktifleşerek diğerk insanlarla kurulan ilişkileri de etkileyeceğı bilinmektedir. İçsel çalışma modeli temelinde benlik ve başkaları temsilleri vardır. Tutarlı bir şekilde sevgi dolu bir ailede yetişen bir çocuk mutlu, sevmeyi bilen ve sevilmeye değer olduğuna inanır. Ve bu inancı yönünde bir benlik modeli oluşturmaktadır. Bu sevgi ve güven ortamında yetişen bu birey zihnindeki başkalarına yüklediğı anlam güvenilir olduklarıdır (Ermiş, 2019). Sözü edilen bu modellerin vurgulanan özelliğı, kişinin çevresindekilerin tutumlarıyla ilgili tahminlerde bulunarak kendi hareketlerini planlamalarıdır. İçsel çalışan modeller, kişilerin karşılaştıkları yeni durumlarda, durumla ilgili değerlendirme yapılması gereklilik duyulmadan, davranışlarını belirleme imkanını hazırlamaktadır (Yılmaz, 2019).

Bahse konu olan içsel çalışma modelinin Bowlby'e göre, önemli iki öğesi vardır. Bu öğeler, bağlanılan kişinin, çocuğun desteklenme, korunma gibi isteklerine karşı uygun tepkilerde bulunan bir insan olup olmadığı yönünden değerlendirilip

değerlendirilmediğidir. Ve çocuğun bağlanılan kişinin gözünde ne kadar iyi ve değerli görüldüğünü kavramasıdır. Birincisi çocuğun diğerlerini nasıl gördüğü ile ilgili iken, ikinci olan ise çocuğun kendini nasıl gördüğüdür (Yazıcıoğlu, 2011).

İçsel çalışan modeller ansızın ve farkında olmaksızın harekete geçen ve başkalarını hareketine davranışına ve niyetine yönelik yordama da rehberlik eden yapılardır. Zihin ile diğerleri için oluşturulan bu şemalar, karşılıklı olarak birbiriyle bir etkileşim haline ve yine birbirini besleyerek bu durumun bebeklikten yetişkinliğe kadar bağlanma zihinsel modellerinin tam bir karalılık göstermesine katkı sağlar (Yazıcıoğlu, 2011).

Özetlenecek olursa, bağlanma davranışı genellikle stres yaşandığı zamanlarda görülmekte olup bu sürede bireyin vereceği tepkide bağlanma stillerine göre de farklı olabilmektedir. Bir çocuk her zaman ihtiyacının karşılanmasını bekler ve aynı zamanda yaşanan bir stres durumunda da bir çözüm bekleyen birey bu durum karşısında çevreden aldığı tepkilerle kendisi, çevresi ve dünya ile ilgili zihninde şemalar oluşturacaktır. Bireyde oluşan bu şemalar hayata ve kendisine karşın bakış açısında önemli bir noktada duracaktır. Gereksinimleri vakitlice karşılanmış olan kişi ilk etapta bakım verene bir güven oluşturmakta ve bu bakım verenin gözünden hayata bakan birey bu yolla yaşadığı dünyanın güvenli olduğu yönünde bir şema oluşturacaktır. Bunun tam tersini yaşayan birey yaşamının ilk yıllarında temel gereksinimleri giderilmeyen, ilgi ve sevgiden yoksun olan bir çocuk değersizim duygusu ile kendisini değersiz görerek reddedilme, istenmeme korkusu ile yalnız kalmayı tercih edebilmektedir. Bu duygularla büyüyen birey stres anında yaşadığı olayla ile başa çıkmada güvensiz hareket etmekte ve aynı zamanda güvensiz oldukları için etme ve başka uğraşlara yönelerek inkâr etme davranışı göstermektedirler.

Çocukluk döneminde edinilmiş olan bu yapılar ergenlik ve yetişkinlikte de devam etmektedir (Ermış, 2019).

2.7.7 Ainsworth’ Bağlanma İlişkisine Katkıları

Kanadalı bir psikolog olan Mary Ainsworth, 1960’lı yıllarda Bowlby ile yaptığı çalışmalar yanında görüşlerini de paylaşmıştır (Bolat, 2014). Bu bağlamda bağlanma yaklaşımına, anne baba ile çocuk arasındaki ilişkisinin kökünden başlayan bağlanma ilişkisinde bireysel olarak farklılıklar alabileceği yönünü inceleyen ve ilk kez sistematik sınamasını yaparak bağlanma yaklaşımına önemli bir katkıda bulunmuştur (Yazıcıoğlu, 2011). Ainsworth bu çalışmalar ışığında, kendi araştırmasını bebekler üzerinde bağlanmayla ilgili yaptığı çalışmasındaki asıl amaç, bağlanma teorisinin “duyarlılık” varsayımını sınamak (Aydoğdu, 2013), böylelikle çocukluk döneminde oluşan bağlanma davranışının bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarına olan duyarlılığı veya duyarsızlığı yönünde açıklanıp açıklanmayacağını durumunu anlamaktır (Yazıcıoğlu, 2011).

Ainsworth (1978), yaptığı deneysel çalışmasında yeni yürüme davranışını kazanmış çocuklar ile annelerinin aralarındaki ilişkinin biçimlerini “Yabancı Oda Deneyleri” adı altında bilimsel olan bir çalışma ile incelemiştir. Bu çalışmada anneleri yanında olmayan, kısa bir süreliğine yalnız kalan çocukların, yalnız bırakılma durumuna bağlı nasıl bir stres yaşadıkları ile bu stresle nasıl başa çıkacakları gözlemlenmiştir (Yazıcıoğlu, 2011). Gözlem yeri olan ve çocuklar için hazırlanmış odada çocukların oynayabileceği ve sevebileceği oyuncakların olduğu ve bu deneysel çalışma aşamalarının 3 dakika süreceği yönünde ayarlama yapılmıştır. Ancak çocukların çok fazla huzursuz olma durumlarında bu süre kısaltılabilecektir. Aynı zamanda çocuk oyuna devam etmek istediğinde ise süre uzatılabilecektir. Deney süreci tek yönlü olan bir aynadan izlenir ve gözlemlenen durumlar kaydedilir. Bebeğin

gösterdiği reaksiyon düzeyi ile oyuna karşı olan ilgisi, ağlama durumu yanında memnuniyetsizlik ve ilgisizlik belirtileri, annenin ilgisini çekme çabaları, yabancıya yaklaşma ve etkileşime girmeye istekli olma ve bu gibi durumlar gözlemlenecektir (Alagöz, 2019). Bu çalışmanın birinci aşamasında çocuk ile anne odaya alınır ve bir süre anne ve çocuk izlenir. Belli bir sürenin sonunda anne odadan çıkarılır ve çocuğun hiç tanımadığı bir kişi ile odada kalır. Bu deneysel çalışmada Ainsworth ile arkadaşları, çocukların anneleri ve tanımadıkları yabancı bir yetişkin arasında olan etkileşimini ayrılma ile yeniden birleşme davranışında farklılıklar ve önemli olan davranışlar gözlemlenerek birbirinden farklı üç çeşit bağlanma modeli belirlenmiştir (Yazıcıoğlu, 2011). Bu modele göre, annenin yokluğunda az ağlayan ve anne geri döndüğünde ise mutlu olup etrafını keşfetme davranışına devam eden çocuklarda güvenli bağlanma şekli ile tanımlandı. Annesinin yokluğunda ve annesi kucağına aldığı anda bile ağlamaya devam eden ve keşfetme davranışında azalma görülen çocuklar ise güvensiz bağlanma şekli görülürken, annenin yokluğunda ve geri dönmesinde tepkisiz olan çocuklarda ise henüz bağlanmadığı yönünde değerlendirmede bulunulmuştur (Demirdağ, 2017).

2.7.8 Dörtlü Bağlanma Modeli Bartholomew ve Horowitz (DBM)

Üçlü sınıflandırmaların yer aldığı bağlanma stillerine üzerine Horowitz ve Bartholomew benlik ve diğerlerini ekleyerek bağlanma modellerini geliştirmişlerdir. Üçlü bağlanma sınıflandırmasına ek olarak bireyin diğerleri ve kendisi ile çocukluk dönem yaşantıları sonucu zihninde oluşturduğu zihinsel temsilleri her ne kadar birbirinden bağımsız görünse de aslında birbirleri ile iç içe geçmiş durumdadır. Bu bağlamda bağlanma figürü ile benlik modeli karşılıklı olarak birbirini tamamlayacak şekildedir. Bartholomew ve Horowitz tanımlamalarına göre, benlik ile diğerleri olarak geliştirdikleri modelleri, bağlanma stillerini tanımlayan bir tamamlayıcı olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda bu iki yaklaşım topolojik boyutta çaprazlanmış ve bu

durumda dört esas bağlanma stili oluşmuştur (Alagöz, 2019). Bunlar dörtlü bağlanma stili olarak güvenli, saplantılı ile kayıtsız ve korkulu olmak üzere belirlenmiştir. Bu bağlanma biçimleri şu şekillerde açıklanmıştır (Yazıcı Çelebi, 2017).

Güvenli bağlanma modeli: olumlu davranış biçimlerini içermektedir. Olumlu benlik ile olumlu yönde olan başkaları modelleri olmak üzere, her ikisinin birleşimini kapsamaktadır. Bu bağlanma stili göstere kişilerin kendilerini değerli ve sevmeye değer bireyler görmeleri yanında kendilerine olan güvenleri ve özsaygısı yüksek ve diğerlerine daha rahat bir şekilde güvenmeleriyle onları daha samimi ve duyarlı bir şekilde kabul edici inançlarının olduğu belirlenmiştir. Güvenli bir biçimde bağlanan bireylerin başkalarının onayına daha az gereksinim duydukları açıklanmıştır (Yazıcı Çelebi, 2017).

Saplantılı bağlanma modeli: saplantılı bağlanma tarzı olan bireyler benliklerine karşı olumlu olmayan bir bakış açısına sahiptir. Bu bağlanma şekline sahip bireyler terk edilme korkusu yaşamaktadırlar ve buna bağlı olarak aşırı kıskanç, takıntılı, bağımlı ve yapışkan bir kişilik olma yanında duygularını abartılı bir şekilde yaşarlar (Gifford, 2003).

Kayıtsız bağlanma modeli: bu bağlanma biçiminde benlik modeli olumu iken başkalar modeli ise olumsuz olduğu modeldir. Düşük düzeyde kaygı yaşarken yüksek düzeyde kaçınma davranışı görülmektedir. Bu kişiler özgürlüğüne düşkün ve yakın ilişkilerinin gerekli olmadığı görüşüne sahiptirler. Bu bağlanma modelinde olan kişiler hayal kırıklığı yaşamamak için yakın ilişkilerden kaçınırlar ve böylece olumlu benlik algısını korumuş olurlar (Yazıcı Çelebi, 2017).

Korkulu bağlanma modeli: bu modele sahip kişiler, kendileriyle alakalı değersizlik hisseder ve diğerlerinden kaçınarak kendilerini korumaya çalışırlar.

Diğerlerinin desteğini veya sevgisini istemezler ve güven konusunda sorun yaşarlar(Gifford, 2003).

2.8 Ergenlik Dönemi Bağlanma ve Bağımlılık ile İlgili Yapılmış Olan Ulusal Çalışmalar

Polat Balcı (2011), 16-18 yaşlarında 98 erkek ve 12 kadın hasta katılımcı dahil olduğu bir araştırma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre madde kullanım bozukluğu görülen ergenlerde %60 oranında Çocukluk Çağı Travmaları (ÇÇT) yüksek oranda bulunurken, kadın ergenlerin bu oranda daha yüksek düzeyde ÇÇT'ya yaşantısına maruz kaldıkları bulunmuştur. Ayrıca bu araştırmada ÇÇT'ya maruz bırakılan grupta güvensiz bağlanmanın geliştiği bulunurken, ÇÇT'ye uğramayan grupta ise güvenli bağlanmanın geliştiği bulunmuştur. Aynı zamanda ÇÇT ile ergende saplantılı bağlanma ve bu bağlanma ile duygusal kötüye kullanım bulunurken fiziksel ihmal ile kayıtsız bağlanma ilişkili olduğu bulunmuştur.

Cömert & Ögel (2014), yılında yapılan “madde kullanan ergenlerin bağlanma stilleri” isimli araştırmada, İstanbul da bulunan ve sosyoekonomik düzeyi farklı olan 15 ilçede yapılan bu araştırmaya 1095 (%51,2)’ si erkek olan ve 1045 (48,8) kız öğrenci katılmıştır. Araştırmada herhangi bir madde kullanmış durumda olan öğrencilerin oranı %10,5, %9,7’sinde ise madde kullanımının birden fazla olduğu ve %3.8’lik bir oranın ise sürekli esrar kullandığı belirlenmiştir. En fazla bulunan bağlanma stili oranı ise %48 ile kayıtsız bağlanmanın olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda anne baba ile kurulan güvensiz bağlanma ilişkisi ve olumsuz anne baba tutumu yanında sosyal desteğin yetersiz olması ergenlik sürecinde madde kullanım riski oluşturduğu saptanmıştır.

Aydoğdu & Olcay Çam (2013), ‘ın yaptığı araştırmada ortaya konan sonuçlara göre yapılan karşılaştırmada madde kullanım bozukluğu tanısı bulunan ergenlerin bir

diğer grup olan ve madde kullanımı ile ilgili bir sorun ve madde kullanım bozukluğu olmayan ergenler nazaran, bağlanma biçimleri düşük düzeyde güvenli bağlanma yanında saplantılı bağlandığı, korkulu ve kayıtsız bağlanmanın ise yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Yine aynı çalışmanın diğer değişkenlerinden olan sosyal destek algısı ile aile desteği algısı değişkenlerinin madde kullanım bozukluğu bulunan ergenlerde düşük olduğu bulunmuştur.

Bülbül & Odacı (2018) yaptığı çalışmada Karadeniz bölgesinde bulunan ve büyük şehir konumunda bulunan bir ilde 2015-2016 öğretim yılında öğrenim gören 513 kız, 390 erkek öğrenciden oluşan toplam 903 lise öğrencisini dahil edilmiştir. Öğrencilerin yaşı aralığı 14-20 arasında değişmektedir. Bu araştırmanın bulgularına göre lisede öğrenim görmekte olan öğrencilerin madde kullanıma karşı yönelimi ile umutsuzluk, bağlanma biçimlerinin alt boyutlarından biri olan saplantılı bağlanma, aile yapısı ile ilişkili alt ölçeklerinden birlik, yetkinlik ile yönetim boyutları ile anlamlı olumlu ilişki olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak bu araştırma ile elde edilen bulgulara göre umutsuzluk, bağlanma stilleri yanında aile yapısının madde kullanmaya yönelmenin yüzde 11’ni açıklayan bir bulguya ulaşıldığını belirtmişlerdir.

2.9 Ergenlik Dönemi Bağlanma ve Bağımlılık ile İlgili Yapılmış Olan Uluslararası Literatürde Yapılan Araştırmalar

Schindler (2019), derleme çalışmasında tüm kesitsel veriler, güvensiz bağlanma ile Dünya Sağlık Örgütü (WHO) arasında bağlantı olduğunu doğrulamaktadır. Boylamsal çalışmaların sonuçları güvensiz bağlanmanın MKB’ da risk faktörü olduğunu belirtmektedir. Korkak-kaçınan bağlanmada eroin bağımlılığı sık görülürken, alkol bağımlılığında daha heterojen örüntüler bulunmuştur. Güvensiz bağlanma ile MKB arasındaki bağlantı ergenlikte yetişkinliğe göre daha güçlü olduğu bulunmuştur.

Coffman & Swank (2021), yaptıkları araştırmada bağlanma teorisinin merceğinden madde bağımlılığına bakıldığında, güvensiz bir bağlanma, madde kötüye kullanımının bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Branstetter, Furman, & Cottrell (2009), yapmış oldukları araştırmada 14 ile 16 yaş aralığında olan 200 ergen, anneleri ve yakın arkadaşlarından oluşan bir örneklem 2 yıl boyunca değerlendirme sonucunda ebeveynlerine güvenli bağlanma geliştiren ergenlerde daha az madde kullanımı ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Iglesias, Fernandez del Rio, Calafat, & Fernandez-Hermida (2014), yapmış oldukları makalede bağlanma ve ergenlikte madde kullanımı ile ilgili son 30 yılda yayınlanan en önemli araştırmaları derlemişler ve ergenlikte bağlanmanın özellikle ebeveynlere bağlanmanın gençler arasında madde kullanımı üzerine genel olarak bulunan sonuçlar, bağımlılık kavramı ve değerlendirilmesi ile ilgili değişkenlerin farklı olmasına rağmen, ebeveynler ve çocuklar arasındaki güvenli bağlanma veya daha güçlü bağlanmanın uyuşturucu kullanımına karşı koruyucu bir faktör olduğunu göstermektedir.

Cornella-Font, Vinas-Poch, Juarez-Lopez, de las M. Martin-Perpina, & Malo-Cerrato (2018), yaptıkları çalışmada mizaç ve bağlanma boyutları ile bağımlılık riski arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışmaya araştırma grubu 13 ile 19 yaşları arasında olan 642 ergenden oluşan veriler ile maddeler ve bağlanma boyutlarından hangilerinin risk veya koruyucu faktör olarak işlev göreceği değerlendirilmiş ve bağımlılık riski ile “yenilik arayışı” mizaç boyutu arasında pozitif yönde ilişki bulunurken, “kendine yeterlilik” ve “ebeveyn kızgınlığı” ve “çocukluk travması” bağlanma boyutları arasında negatif yönde korelasyon bulunan bu çalışmada “sebat” (mizaç) ve “güvenli” (bağlanma) ile “yenilik arayışı”, “aile kaygısı” ve yaş risk olarak görülürken, bağlanmada “güvenlikli” bağlanma koruyucu faktörü olarak bulunmuştur.

“Mizaç” ve diğer bağlanma boyutları ise bağımlılıkta daha yüksek boyutta ilişkili olduğu bulunmuştur.

Owino, Mwanja, & Asakhulu (2021), yaptıkları çalışmada madde kullanımının Kenya’da ortaokul öğrencileri yaygın olarak kullanıldığı ve bu durum öğrencilerde sağlık ve akademik başarılarını etkilemesinde dolayı Nairobi ilçesindeki ortaokul öğrencilerinin bağlanma stillerinin madde kullanımını yordayıp / yordamadığı araştırılmıştır. Çalışmada dört bağlanma modeli üzerinden yapılandırılarak güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, kayıtsız ve korkulu bağlanma stilleri araştırılmaya konu edilmiştir. Bu araştırma Nairobide bulunan 79 okuldan ve 10,451 arasından kasıtlı olarak üç alt ilçeden rastgele seçilen 385 öğrenci bu araştırmaya dahil edilmiştir. Yapılan bu araştırma sonuçlarına göre, güvenli bağlanma stilinde daha az madde kullanımını yordarken Kayıtsız bağlanma stilinde ise madde kullanımını daha yüksek ve anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur.

Nakhoul, ve diğerleri (2020), yapmış oldukları çalışmada Lübnanlı ergenlerde bağlanma tarzı ve bağımlılıklar (alkol, sigara, nargile ve internet): adli ulusal bir çalışma olan Ocak-Mayıs 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen kesitsel bir çalışmadır. Bu çalışmada 2000 adet anket dağıtılmış, 1810 adedi (%90,5) tamamlanarak geri toplanmıştır. İstihdam yöntemi olarak tüm Lübnanlı Mohafazat okullarından orantılı bir rastgele örneklem kullanılmıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre, Güvenli bağlanma stili, alkol, sigara ve nargile bağımlılığının azalmasıyla anlamlı şekilde ilişkiliyken, güvensiz bağlanma stillerinin (dalgin, kayıtsız ve korkulu) sigara, nargile, alkol ve internet bağımlılığının artmasıyla anlamlı şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur.

2.10 Akran İlişkileri

Kökeni Arapçadan gelen akran kavramı sosyal bir grubun üyesi olma yanında cinsiyet, yaş, ekonomik durum, meslek ve cinsel tercih gibi ortak yönleri bulunan kişiler için kullanılan bir kavramdır. Bu bağlamda bireyler arasında bir etkileşim ile başlayan ve birbirini tanıma ile kurulan ilişkilerdir denilebilir. Bu ilişkilerin kurulmasında birçok faktör etken olabilmektedir. Bunlar kültürel faktörler, değerler, inançlar, bireysel farklılık, sosyal çevre, psikolojik süreçler gibi faktörler bu ilişkilerin kurulmasını etkilenebilmektedir (Timur, 2019). Aynı zamanda Sosyal ilişkiler bireyin dünyaya gelişle beraber hayatını idame ettirebilmesi açısından önemli noktada yer alan bir ihtiyaçtır (Atik vd., 2014). Her birey içinde bulunduğu çevreye karşı bir davranış sergilemektedir ve birey sergilediği bu davranışları bir yaşantı yolu ile öğrenmektedir. Yaşamın ilk yıllarında öğrenilmeye başlanan bu davranışlar çevrelerini gözlemleme yolu ile aynı davranışları tekrar etme ve taklit etme yolu ile öğrenirler. bu bağlamda bireyin gelişme sürecinde ve sosyalleşmesinde en önemli belirleyicilerin başında anne-baba ve bireyin yakın çevresi ile oyun oynamadaki etkileşim ve ilişkiler ile saptanabilmektedir. Aynı zamanda ergenlikte birey toplumsal değerleri ve toplumsal yargıları öğrenerek bunlarla çatışmadan yaşamını sürdürebilmeyi ve uyum sağlamayı öğrenir. Bunları öğrenme sürecinde akran grupları en önemli belirleyici olmaktadır (Timur, 2019).

Kişide sağlıklı bir gelişim meydana getirebilmesi için gerek kendisi gerek arkadaşları gerekse yaşadığı toplumla kurduğu ilişkiler belirleyici bir rol oynamaktadır (Atik, 2014). Sullivan (1953), arkadaşlarla kurulan yakın ilişkinin kişinin kendilik değerini olumlu anlamda etkilediğini belirtmiştir. Buna ek olarak Damon (1977), ve Selman (1980) gibi teoristler, akranlarla kurulan yakın ikili ilişkilerin önemini vurgu yapmışlardır (Akt. Boyraz, 2019).

2.10.1 Ergenlikte Akran İlişkisi

Ergenlikte, ergen davranışlarının odaklandığı ve temelini teşkil eden en önemli alanlardan biri de arkadaş ve akranlarıyla kurulan ilişkileridir (Demir, Baran, & Ulusoy, 2005). Bu bağlamda akran etkisinin ergenlik döneminde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (Yıldız, 2009). Bir diğeri ile kurulan yakın ilişki hayatın her aşamasında önem taşımakla beraber, birçok değişimin meydana geldiği ergenlik döneminde daha da kritik hale gelmektedir. Bunun yanında bu yakın ilişkilerin ergenin kimlik oluşumundaki yeri yadsınamayacak kadar büyüktür (Marcia, 1980). Bu bağlamda İnsan gelişiminin önemli döneminden olan ergenlik sürecinde en dikkate değer olan yakın ilişkilerden birisi de akranlarla olan ilişki olarak nitelendirilebilir (Günel, 2020). Ayrıca Bu dönemde aile ile olan ilişkilerden uzaklaşıp akran ile olan ilişkilere yönelme gibi birtakım ilişkiyel değişiklikler de görölmektedir.

1800’lü yıllardan önce aile işleyişine bağılı olarak çocuklar ve ergenler zamanlarının çoğunu ebeveynleri ile geçirmektedir ve aynı zamanda sürekli olarak ebeveyn kontrolü altında bulunuyorlardı. Ancak sanayileşme ile birlikte şehirlere göçün başlaması ve iş imkanlarının oluşmasından dolayı ebeveynlerin çalışmaya başlamasına bağılı olarak çocuklar da evde yalnız kendi başlarına kalmaya başlamışlardır. Ebeveyn denetiminin azalması ile daha özerk olmanın yanında eğitim ortamlarında “akran kültür” nün oluşmaya başlaması ergenlerin kendi akran gruplarına olan ilgisinin başlangıcını oluşturmuştur. Buna ergenlerin aynı zamanda evden çıkma ve sosyalleşme dönemi de denilebilir (Peker, 2012).

İnsan doğası gereği diğeri insanlarla bir ilişki içinde olmaya ve paylaşımda bulunmaya ihtiyaç duyar. Bu bağlamda çocukların da gelişimlerinde gerekli olan ve ihtiyaç duyduğu iki tip ilişkiden söz edilebilir. Bunlar dikey ve yatay ilişki olarak adlandırılmaktadır. Dikey ilişki, çocuğun sosyal ilişki içinde olduğu ve ilişki kurduğu

kişilerin kendisinden daha az bilgili olan ya da kendisinden daha fazla bilgiye sahip olan kişilerle kurulan sosyal ilişki türü olarak tanımlanmaktadır. Bunlar ebeveynler, öğretmenler veya kendilerinden daha küçük olanlarla kurulan ilişkiler olmaktadır. Çocuğun akranları ile kurduğu ilişkiler ise yatay ilişki olarak adlandırılmaktadır (Timur, 2019).

Eğitim kurumlarından okul, bireyin sosyalleşmesi bakımından en önemli ve en uygun ortam olmaktadır. Sürekli bir gelişim ve değişim içerisinde olan insanoğlu var olabilmek için sosyalleşmeye gereksinim duymaktadır ve bu gereksinimini gidermede ise okullar başta gelmektedir. Bunun yanında yaşam süreci içerisinde paylaştıkça var olan insan, ortamlarda yer alarak ve sosyalleşerek paylaşımlarda bulunacağı kişileri de belli kıstasları dikkate alarak seçmektedir. Bunlar aynı yaş grubundan olması, görüşlerinin benzeşmesi, sosyal çevre gibi kıstaslardır. Lise çağında bulunan ergenler için en önemli kıstas akran grupları olmaktadır. Ergenlikte ortaya çıkan bu gereksinim yoğun olmasının yanında davranış bakımından da bir taklit etme şekli ile de görülebilmektedir. Davranış taklidi ile ergenler diğerleri tarafından kabul görülmesi ile aynı zamanda diğer davranış taklitleri içinde bir güdüleyici olmaktadır. Nitekim insanoğlu kendileri için ödül değeri taşıyan insanlara bağlanmak istemekte ve bu kişilerden de fazlasıyla etkilenmektedirler. Çünkü ergen olan birey, arkadaş ortamında güç yanında sahiplenme ile en önemli olan güven duygusunu yaşarken, ailelerinin yanında yeterince de başarılı olmadıkları birçok şeyi akranlarında bulduğu güç ve destekle gerçekleştirmektedir (Argon & Çelik Yılmaz, 2016). Ergen aile ortamından hariç akranları ile zaman geçirmeye başladıkça, bu durumdan daha çok haz almaya, mutlu olmaya başlar ve bu akran çevresi ile olan yaşantı ve tutumlar yavaş yavaş bireyin tavırlarında ve davranışlarında etkili olabilmektedir (Satan, 2011). Öte yandan birey yalnız ve tek başına yapmak istemediği veya yapamayacağını düşündüğü bazı

işleri akranlarıyla birlikte karar alarak beraber yapmaya başlar ve ebeveynler de bu durum karşısında çocuklarının faaliyetlerini engellemeye ya da kısıtlamaya çalışır. Ancak bu tür çabalar neticesinde ortaya çıkan çatışmaların sonucu başarısızlıkla sonuçlanabilmektedir. (Demir, Baran, & Ulusoy, 2005). Ergen içinde bulunduğu bu dönemi sıkıntılı olmasına rağmen daha rahat bir şekilde atlatabilmesi için bu döneme özgü sorunları ile baş edebilmelidir. Bu da birçok faktörle ilişkili olmaktadır. Bu faktörlerin en önemli olanı ise akran ilişkileridir (Yalman, 2019).

Ergenlik dönemi ve akran ilişkileri birbirine çok yakın iki kavramdır. Ergen bu dönemin temel yapılarından olan fiziksel ve hormonal olarak değişimlerin yaşandığı bir süreç içine girmektedir ve bu süreçte yaşanan hızlı değişimle kendini bulmaya ve bu yeni duruma ayak uydurmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda bu değişimlerin yanında duygusal yönde de farklı ve yeni hislerin oluşumu görülmeye başlamaktadır. Bu bağlamda ergenlik yıllarında yaşanan değişimlere bilişsel, mantıksal ve sözel değişikliklerin yanında sosyal olarak ve duygusal olarak da değişiklikler eklenmektedir. Dolayısıyla ergenin aile ve akranları arasında kurulan iletişim ve ilişkiler çeşitlenmektedir. Bu noktada çocukluk ile ergenlik yılları yaşantıları ve sosyal ilişkileri değişiklik göstermektedir (Bayhan & Işıtan, 2011).

Ergenler için akranlarla kurulan ilişki ve arkadaş grubu, değerlerin yanında davranışların öğrenilmesi ile bu öğrenilenlerin pekiştirilmesinin sağlandığı yüksek öneme sahip olan bağlamdır. Aynı zamanda akranlar, ergenin psikolojik olarak gelişimlerinde önemli bir role sahiptir. Çünkü temel olan iki gelişimsel görev için akran destek sağlayabilmektedir. Birincisi, ergenin kendi kimliğini bulmasına destek olan veya “ben kimim” sorusunu cevaplayan kimlik olmaktadır (Oktan, 2014). Akranlarla kurulan bu ilişkiler ile ergen aile kontrolünden uzaklaşıp ortak yönleri ve ilgileri benzeşen akran gruplarına katılarak bu gruplar tarafından benimsenip

onaylanma gereksinimi hissederler (Atik, 2014). Bu bağlamda ilişkili oldukları akran grupları da kendi içlerinde normları olan ve ergenin davranışlarını belirleyen, yakın ilişkiler kuran ve bu yakın arkadaşlık ilişkileri ile hayatı yaşamayı daha anlamlı ve değerli hale getiren gruplardır (Satan, 2011). Buna ek olarak bireyin edindiği arkadaş grupları, aynı zamanda bireye model olma ve onu aynalayarak ve bireyin kendisini başka ergenlerle karşılaştırabileceği ortam oluşturmakta ve psikososyal yönden gelişiminde de katkı sağlamaktadır. Tüm bu açılardan ele alındığında akran ilişkilerinin kimlik oluşumundaki etkisi öne çıkmaktadır (Kayhan, 2019).

Akran ilişkilerin ikinci gelişimsel görevi ise özerkliktir. Burada birey bağımsız olma ve ebeveynlerinden ayrı olarak kendini keşfetmektir. Bunlara ilaveten ergenlik döneminde olan ergen aynı zamanda bir heyecan arama ve buna bağlı olarak risk alma dürtüsüne ile ortaya çıkan davranışların yüksek düzeyde görüldüğü bir dönemde olmaktadır ve bu husus ergen ve gelişim sürecini negatif yönde etkili olabileceği bilinmektedir. Bu bağlamda ergenler daha dürtüsel davranışlara yönelimli olurken gelecek ile ilgili düşünce daha az olmakta ve akran etkisinde daha yüksek düzeyde duyarlılık göstermektedirler (Oktan, 2014).

Ergenlik döneminde arkadaş/ arkadaş grubundan sağlanan destek ve ortak ilgi alanları artmakta aynı zamanda paylaşımlar çoğalmaktadır. Bu anlamda sözü edilen ilişkiler önemli bir sosyal destek kaynağı olmaktadır (Tunç Omar, 2019). Bunun yanı sıra karşılıklı olarak kurulan iyi dostlukların olumsuz aile ilişkileri olan çocuklarda bir tampon görevi gördüğü ve koruyucu bir etkiye sahip olduğu da bildirilmiştir (Forgeron, ve diğerleri, 2010). Akranlarla kurulan ilişkiler belirtildiği üzere olumsuz duyguların gelişmesine karşı bir koruyucu ve sağlıklı ilişkiler kurulmasına yardımcı olmasına karşın; risk faktörleri içeren davranışlara ve alışkanlıklara da yönlendirici olabilmektedir (Atik vd., 2014). Ergen gelişiminde akranların önemli bir işlevi

olduğuna dayanarak, akran grubundan alınan statü ve kabul görme ihtiyacı oldukça önemli olmaktadır. Ergenlerde onay alma ve kabul görmeyi belirleyen en önemli unsurlardan birisi ise arkadaş sayısının fazlalığıdır. Bu bağlamda kalabalık bir grubun üyesi olmak, yani ilgi, yetenek ve kişisel tutuma dayalı olan bir grubun olması statü yanında arkadaşlıklar için önemli olabilir. Bu durum ayrıca ergenlerin kendilerini nasıl göreceklerini de etkileyebilmektedir. Böyle önde gelen bir grubun dışında kalma ise olumsuz bir öz değerlendirmeye sebep olabilir ve bu olumsuz imaj düşüncesi ile farklı statü arayışı içine girebilirler ve kendilerine statü sunan sapkın bir gruba üye olma ilişki içine girme olasılığına açık olabilmektedirler (Güven, 2021). Akran ilişkileri ile beraber istedik olan davranışların olduğu kadar istenmeyen davranışlar da bu grup ile ergenin hayatına girmektedir. Bu istenmeyen davranışlar sapkın davranış içerikli de olabilmektedir. Bu davranış örüntülerinin sergilendiği gruplara girebilmek ve onlarla beraber, birlikte olabilmek için birey bu tür sapkın olan davranışları daha kolay yapabilmektedir. Bu şekilde olumsuz özellikleri olan ergen, gruplarda olumlu yönde gelişim ve davranış gösteren akranları tarafından soyutlanabilmekte ve kendisi gibi olumsuz davranışta bulunan kişilerle ilişkisini sürdürmeye devam edebilmektedir (Polat Külcü, 2015).

Genel olarak bakıldığında ergenlik döneminde kurulan ve bu dönemde önemli bir destek sağlayan akran ilişkileri ergenin yaşamında belirgin bir yerde olmakla birlikte bu süreçte en az aile kadar ya da daha fazla olabilen önemli bir yerde olmaktadır (Köse, 2015).

2.10.2 Akran İlişkileri ile İlgili Kuramlar

2.10.2.1 Erik Erikson ve Harry Stack Sullivan’ın Ergenlik Döneminde Kurulan Yakın İlişkiler Üzerindeki Görüşleri

Akran ilişkilerinde önemli kavramlardan biri “yakınlık” kavramıdır. Ergenler kendi akranları ile kurdukları ilişkilerin temelinde bu kavram vardır. Yakınlık kavramı fiziksel veya cinsel teması ifade etmesi gerekmez. Yakınlık kişinin bir öteki ile kurduğu duygusal bağı ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Bu konu ile ilgili en önemli iki yaklaşım Harry Stack Sullivan’ın (1953) ve Erik Erikson’ın (1968) çalışmalarıdır (Bayhan & Işıtan, 2011). Sullivan (1953), kişilere göre farklı olan ihtiyaçların çocuklarda yakınlık kurmaya neden olduğunu söyleyerek, güvenlik ihtiyacı veya kaygı yaşama ihtiyaçlarının karşılanması temel öğeler olmaktadır. Sullivan’a göre bu ihtiyaçlar bebeklikten başlayarak ergenlik sürecinde devam etmektedir. Bunlar, fiziksel dokunma ihtiyacı, bebeklikte bir yetişkin desteğine duyulan ihtiyaç, erken çocuklukta ise arkadaş tarafından kabul ihtiyacı, orta çocukluk döneminde ise yakınlık duyma ihtiyacı olmaktadır (Bayhan & Işıtan, 2011).

Sullivan, ergenlik sürecinde akranlar arasında olan ilişkilerdeki değişimleri ve ergenlerin ilişkisi üzerindeki ebeveyn etkisini ergenlikteki üç dönem üzerinde incelemektedir. Bu dönemler şu şekilde sıralanmıştır. Bunlar ön ergenlik, erken ergenlik ile geç ergenlik bağlamında incelemiştir.

Erken çocukluk: Ergen bu dönemde, kendi cinsinden olan ve yakın bir sırdaşa ihtiyaç duymaktadır. Ergen akranları vasıtası ile kendisini onların gözünden görme yanında aynı zamanda psikolojisi ile ilgili bilgi edinme becerisini bu yolla kazanmaktadır. Akranları arasında yöneltilen eleştiriler ergen için çok kırıncı bir durum olmamakla birlikte, daha kabul edilebilir olmaktadır. Bu yaşantı ile ergen olumsuz olan yönlerini görerek değiştirebilme fırsatı elde edebilir (Özey, 2022).

Orta çocukluk: Karşı cinse duyulan ilgi ile arkadaş olma ve cinsel temas ihtiyacı duyulmasıdır (Bayhan & Işıtan, 2011). Toplum normlarının cinsellik konularında engelleyici bir tutum ya da “cinsel ilgi” ile ilgili doğru bir şekilde yönlendirici olmaması ile ergenin bu hissettiği duygu ile nasıl baş edeceğini ve bun sağlıklı bir şekilde yapmasında engelleyici olabilmektedir. Bu durum ergende güvenlik ve yakınlık ihtiyaçları reddedebilir ve arzu duyduğu ihtiyaçları ve arkadaş ilişkilerini anlamsızlaştırabilir (Özey, 2022).

Ön ergenlik: Sullivan ergen kimlik arayışı içinde olduğunu farklı ilişkiler kurduğunu söyler (Aktrn. Bayhan & Işıtan, 2011). Ergen sadece akranları ile değil, başkalarının fikirlerine de önem vermektedir. Diğerleri ile olan ilişkilerinde sorunlara yaklaşımı değişir ve kendi yolunu kendisi çizebilir. Aynı zamanda sınırlarını da genişletebilir. Kısaca bu dönemde olan ergen ilişkilerinde arkadaşları ile sınırlı kalmayıp, kendi edindiği tecrübeler ile toplumun kendinden beklentilerini birleştirdiği ve topluma uyum sağlamaya başladığı bir süreçtir (Özey, 2022).

Erik Erikson (1968) ergenlik döneminde kişiler arası ilişkilerin kimlik gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğunu, ergen bu süreçte farklı ilişkileri deneyimleyerek gelecekteki yaşantısında başarılı olmasında önemli bir etken olduğunu vurgulamıştır. Özellikle akranlarla kurulan ilişkilerin sosyal destek ve deneyim yaşanması açısından önemine vurgu yapmıştır. Yaşanan bu ilişki ve deneyimlerin yetişkinlikte bir dünya görüşünün oluşmasında katkısı olacağını belirtmiştir (Akt., Bayhan & Işıtan, 2011).

Sullivan’ın (1953) görüşüne göre kızlar için yakınlık kavramı daha kabul edilebilir olurken, Erikson’un (1968) görüşüne göre erkekler için yakın ilişki ile kimlik oluşumu kuramının daha önce geldiği görüşünü savunmaktadır. Sullivan ve Erikson’un bu konularda görüşleri çelişmektedir (Akt., Bayhan & Işıtan, 2011).

2.10.2.2 Erik Erikson'un Psikososyal Kişilik Kuramı

Psikososyal kişilik yaklaşımında Erikson, ergenliğin önemini vurgulamaktadır ve ergenliğe çok önem vermektedir. Eriksona göre ergenlik evresi; bireyin diğer gelişim evrelerindeki gibi, psikoseksüel dürtülerin yaşanmasının yanında sosyal yönden çatışmaların da bu süreçte dikkate alınmasıdır. Bu dönemin psikososyal çatışması ise “kimliğe karşılık kimlik karmaşası” yaşantısını içermektedir ve yaşanan bu çatışmanın oluşumunda yaşanan üç sorundan bahsedilmektedir. Bu sorunlar ise, ergenin cinsel yönden bir kimlik oluşturmaya, ikincisinde ise toplum vardır ve toplumda yer edinme ve kendi ideolojik görüşlerini belirleme çabasında olması, bu çabalama ile ergenin aynı zamanda fiziksel, bilişsel olmakla birlikte sosyal yönden gelişiminden kaynaklı olarak kendini tanıma gereksiniminin bir sonucu olmaktadır. Bu bağlamda Erikson (1968) ergenin kimlik gelişiminde bu dönemde kurulan kişiler arası ilişkilerin ergenin kimlik oluşumunda destekleyici olduğunu ve bu ilişkilerin aynı zamanda yetişkinlikte ilişkilerini ve başarısını artıracak yönü belirtilmektedir. Bu durumda, akranlarla kurulan ilişkilerle elde edilen sosyal destek ve olumlu yönde edinilen iyi tecrübeler, ergenin sonraki süreçlerdeki ilişkileri için faydalı olacağı vurgulanmıştır (Özey, 2022).

2.10.2.3 Arkadaşlıkta İletişimsel Yaklaşım

İletişimsel yaklaşım, arkadaşlık ilişkilerini inceleyen ve bu ilişki üzerinde duran yaklaşımın ismidir. Rawlins (1992) Amerika için toplumda bu ilişkileri farklı açılardan incelemeye almıştır. Rawlins arkadaşlığı “kuramsal olmayan kurum” ismiyle ele almış ve arkadaşlık kavramını ikiye bölerek irdelemiştir. Birincisi yapısal; daha geniş bir sosyal yapıyı kapsamakta, ikincisi ise etkileşimsel; her zaman ve günlük olan iletişimi kapsamaktadır (Akt., Bayhan & Işıtan, 2011).

Sosyal ve kültürel olan bu iki kavramların bütünleşmesi ile oluşan yakın arkadaşlığı içermesine yapısal iletişim denmektedir. Rawlins Yapısal iletişim iki gruba ayırmaktadır. Bunlar 1. Özel iletişim ve yerel iletişim. 2. İdeal olan ve gerçek iletişim. Yerel olan iletişimde arkadaşlık iki kişi arasındadır ve özeldir. Toplumun bu arkadaşlıktan olan beklentisi yerel olmakta ve kişinin ise arkadaşlıktan beklentisi özel olmaktadır ve burada ki davranışlar toplumun kabul ettiği davranışlar olmaktadır. Aynı zamanda ideal olan iletişimi yansıtmaktadır. İdeal olan ilişki Amerikan kültürüne göre, gönüllü olmakla birlikte eşitlikçi ve kişisel olan iki kişi arasında etkili bir şekilde bağ kurulan ve karşılıklı olan bir ilişkidir. Ancak bu ilişkiler romantik ilişkilerle aynı değildir. (2003) Rawlins, ideal bir ilişkiyi gerçek ilişkiyle bağlar. Bunun nedeni olarak da bir ideal ilişkide sosyal olarak kişinin durumunda değişiklik olsa da o ilişki devam etmektedir (Akt., Bayhan & Işıtan, 2011).

2.10.2.4 Jean Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı

Bu kurama göre Jean Piaget, bireylerin çevreleri ile ilgili edinmiş oldukları bilginin karmaşık olan bilişsel yapı ile yeniden düzenlenip anlamlandırıldığına inanmaktadır (Uluyurt, 2012). Bireyin çevreden aldığı ve yapılandırılması beklenen yeni bilginin işlenmesi aşamasında bireyin sosyalleşme bakımından oluşan ilişkilerin önemi de büyük olmaktadır. İlişkili yaklaşıma göre bireyin çevresinde ilişki kurduğu ve iletişim içinde olduğu kişilerin tümü önemli olurken, akranlarla kurulan ilişkinin bunun çok çok üstünde bir öneme sahip olmaktadır (Yahşi, 2022).

Bireyin hem çevresiyle olan etkileşimi hem de akranları ile olan iletişimi ve etkileşimi arttıkça kendisinin merkezde olarak gördüğü, ben merkezci düşünceden kurtularak akranlarından daha farklı olan bilişsel deneyimler yaşar. Akranlarla arasında farklı bir düşünce ye sahip olan birey ilk başta bir dengesizlikle yaşamakla

birlikte daha sonra ise dengeyi bulur ve bu durum da bireyin bilişsel olarak gelişimine katkısı olmaktadır (Uluyurt, 2012).

2.10.2.5 Youaniss ve İlişkilendirme Kuramı

Youaniss'in kuramına göre sosyal olarak gelişim iki yönlü olmaktadır. Bunlar yetişkin-çocuk ile çocuk-çocuk olmak üzere ikisi arasında gerçekleşmektedir. Yetişkin-çocuk arasındaki etkileşimde, yetişkin sosyal ortamı düzenlemekle birlikte çocuk aynı zamanda yetişkinle kurulan etkileşimle birçok yeni bilgiyi de öğrenmiş olmaktadır. Diğer etkileşim olan çocuk-çocuk etkileşiminde ise çocukta karşılıklı etkileşim yanında iş birliği, eşitlik gibi birçok özellikler gelişmektedir (Yaşar, 2019).

Arkadaşlık ilişkileri ile bağ kuran bireyler ileriki yıllarda kuracağı ilişkileri genişletebilmekte ve kendi akranları arasında güven duygusunun ve ilişkisinin kurulması ile yeni ilişkilerinde daha özerk davranabilmektedir. Youaniss (1980) yakın olan arkadaşlık ilişkileri ergen olan bireylerin olumlu yönde olan sosyal davranış eğilimlerini ilerletmekte ve ergenin kendisine olan saygısının artmasında etkili olmaktadır (Yaşar, 2019).

2.10.2.6 Bandura ve Sosyal Öğrenme Yaklaşımı

Davranışçı bir kuram olan Bandura'nın kuramına göre, insan davranışı üç unsur tarafından etkilendiğini ifade etmektedir. Bunlar kişi, çevre ve davranış olmaktadır ve Bandura bu görüşleri ile diğer klasik davranışçı yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Bu yaklaşıma göre birey başkalarını davranışlarını izleyerek gözlemleyip veya model alma yolu ile dolaylı bir şekilde öğrenmektedir. Birey kendine özgü olarak belirlemiş olduğu standartlar esasında aileden, akranlar yanında çevreden de gözlemleyerek içselleştirilen durumlar olduğu belirtilmiştir (Yaşar, 2019).

2.10.2.7 Ekolojik Sistem Yaklaşım (Urie Bronfenbrenner)

Ekolojik sistem yaklaşım olarak iki değişken üzerinde durmaktadır ve bu değişkenlerin birbirleri ile olan etkileşimlerini incelemektedir. Bunlar biyolojik, psikolojik değişkenler yanında sosyal, kültürel ögeler olmakla birlikte ekonomik olmaktadır. Üzerinde durulan ikinci değişken ve etkileşim kanalları ise, mikroi mezo ve ekzosistemler yanında makrosistem etkileşimlerinin birey üzerinde olan etkilerinin nasıl olduğu üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda ekolojik kuram çocuklar ve ergenlerin için risk içeren durumlarda bakılması gereken faktörler olarak gelişimsel, eğitimsel ve sosyal olarak problemler yönünden değerlendirilmesinin gerekliliğine ve bu faktörlerin ayrımını yapmaya çalışmıştır. Ayrıca yoksulluk, ilgisiz ve tutarsız ebeveyn davranışı yanında düşük doğum kilosu gibi faktörler denilebilir. Bireyin beklentilerinin farklı olması, baskılar, yaşantılar, deneyimler ve istekler gibi bireyi etkileyen tüm sistemler ile bağlantılı tüm değişkenler ele alınmaktadır (Uluysurt, 2012).

Bronfenbrenner insanın içinde bulunduğu sistemler ve bu sistemlerin birbiriyle olan etkileşimi ve bu etkileşim şekli tarafından insanın varoluşunu üzerinde büyük oranda belirleyici olmaktadır. Burada bahsedilen sistem iletişim içinde olan ve birbirini etkilemekte olan insan gruplarıdır (Uluysurt, 2012). Bu sistemlere göre;

Ekzosistem: bu sistemde okul yönetimi ve yönetim politikaları ve akranların ebeveynleri bu sistem içinde yer almaktadır (Uluysurt, 2012).

Makrosistem: makrosistem tüm sistemleri içine almaktadır ve bu sistemde sosyal, politik, dinsel ve eğitimi içeren sistemler yanında kültür gibi değerlerin özünü içermektedir (Uluysurt, 2012).

Kronosistem: bu sistem bireyin içinde bulunduğu çevrede ve bu süreç içindeki değişimleri ile gelişimini ne şekilde etkilediğı ve etkili olduğu sistemdir. Bireyde olan bu değişimler normal olabildiğı gibi normal olmayabilmektedir (Uluysurt, 2012).

Her birey ekolojik sistemin bir eseridir. Bu sistem ve çocuk sürekli olarak bir ilişki içerisinde olmaktadır. Akranlarla kurulan ilişkiler ve etkileşim boyutlarında yer almakla birlikte bireyin diğer öğeler arasındaki etkileşimleri de akran ilişkileri üzerinde etkili olmaktadır (Uluyurt, 2012).

2.10.3 Akran İlişkileri ve Alkol- Sigara Kullanımı Arasındaki İlişki

Ergenlik bir geçiş dönemi olarak ele alındığında bu dönemde ergende oluşan psikolojik ve biyolojik bazı değişimlerin varlığı ve bu değişimlere de bir alışma sürecinin bulunduğu bilinmektedir. Bu süreçte ergenler, kendileri gibi benzer durumu olan akranları ile yakınlık kurabildiğinden dolayı madde kullanan ergenlerinde bu bağlamda akran grupları ile olan ilişkilerinin incelenmesi önemli olmaktadır (Yalman, 2019).

Ergen olan birey akran gurubu içindeyken, kendine özgü olan bazı özelliklerinden uzaklaşır ve kendine has olan bireysel sorumluluk duygusunu kaybetmiş olur. Bireyde görülen bu yöndeki değişim bireyin tek başına olduğunda yapmayacağı davranışları yapabileceği anlamına gelmektedir (Yalman, 2019). Liseli ergenlerle ilgili yapılan bir çalışmaya göre madde kullanan biriyle kurulan arkadaşlık ilişkisinde maddeye başlama riski yaklaşık altı kat daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda madde kullanımında çevresel olan risk içeren faktörler ile ilgili yapılan çalışmalarda akran etkisi ve arkadaş özellikleri birinci planda olmaktadır (Yalman, 2019). Ergenlik sürecinde yoğun olarak yaşanan bir yere ait olma, diğerleri tarafından kabul edilme ve bağlanma gibi ihtiyaçları yoğun bir şekilde yaşanmakta ve bu da ergenin akran grubu girmesi ile akranları tarafından kontrolüne yol açabilmektedir (Satan, 2013). Ergenlikte alkol, sigara ya da diğer maddelerin kullanıldığı bir çevrede ve arkadaş grubunda olan ergen diğerlerine özenerek madde kullanmayı deneyebilir ve bu sürece girerek bağımlılık gelişebilir. Ergen için uyma davranışı ile yeni olanı

deneme ve bir ilki yaşama isteği onu bu eylemde bulunmayı cazipleştiribilmektedir. Aynı zamanda daha önce deneyimlememiş olduğu bu durumu merak ederek ya da özenerek de deneyebilir (İlter, 2018).

Birey ergenlik döneminde kurallara uyma ve çalışma yolu ile isteklerini elde edemeyeceklerine yönelik düşünceleri ile topluma olan bağı ve evde aileden yeterli ilgi ve yakınlık görememelerine bağlı olarak aileden bağlarını koparabilmekte veya bu bağ zayıflayabilmektedir. Bu olumsuz yaşantılar bireyi riskli davranışları olan akran gruplarına yöneltebilmektedir ve onlarla zaman geçirmeye başlayabilmektedirler. Böyle bir gruba dahil olmakla akran baskısına maruz kalma ve bu baskıya karşı çıkamama yanında baş edebilme becerisinin yetersiz olması sonucu olumsuz ve riskli davranışa yönelmesini kolaylaştıracaktır (Yıldız Peker, 2012). Yalom ve Steiner (2008), da bu bilgilere paralel bir görüş bildirirken yanında maddeyi ilk kullanımda akran etkileşimini aile etkileşiminden daha etkili olduğu ve akran ilişkilerinden kaynaklandığı ve bunun yanında akranların zararlı olan maddeleri kullanmaları ve bu kullanımın akran grupları arasında da normal olarak karşılanması durumunun çok önemli bir risk faktörü oluşturduğunu belirtmişlerdir (Tilim & Murat, 2019).

Aynı zamanda akran gruplarında bu bağımlılık yapıcı olan zararlı maddelerden grupta bulunan birinin kullanıyor ve bağımlı olması durumu ile arkadaş etkisine olan ve yönlendirilmeye eğilimi olanlar için bu durum önemli bir risk kaynağı olacağı yönünde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda aile yanında akran ilişkileri ve akran gruplarında da madde kullanımına özenilen, rol-model alınan birilerinin olması, ergenlerin bu dönemde fazla hissedilen merak duygularını harekete geçirebilmektedir (Tilim & Murat, 2019). Bu anlamda akran ilişkilerinin alkol ve sigara kullanımı üzerinde etkili olabileceği öngörülmektedir. Aynı zamanda akran grupları ergenin nasıl davranacağını ve davranışın yönünü belirleyen önemli bir belirleyici

olabilmektedir (Satan, 2011). Bu bağlamda davranış problemi ve bozukluğu gösteren bireyler, kendilerine ve davranışlarına benzer davranan bireylerle arkadaş olmaktadır ve anti sosyal davranışları olan kişilerle kurulan arkadaşlıklar aynı zamanda madde kullanımında bir risk faktörü olabilmektedir. Bu noktada madde kullanımında ortaya konulan en önemli risk içeren faktör ise madde kullanan bir arkadaşın olmasıdır. Arkadaş etkisinin her iki cinsiyette de madde kullanımına etken olarak riski artırdığı bulunmuştur (Erdem G. , Eke, Ögel, & Taner, 2006).

Akran ilişkileri ve alkol-sigara kullanımı arasındaki ilişkinin bir diğer boyutu da ergenin kurduğu akran ilişkilerinin niteliğidir. Alkol ve sigara kullanımında çevresel faktörlerin ve çevreyle ilişkilerin önemli bir yerde yer aldığını belirtilmektedir. Ergenlik döneminde akran etkisi çok daha önem arz etmekle birlikte bozuk olan akran ilişkilerinin uyumsuz davranış ve suç ile ilişkili olduğu da kabul edilmiştir (Ögel, 2014). Riskli davranışların her zaman bireyin hem kendisi hem de içinde bulunduğu toplum için tehdit oluşturduğu bilinmektedir. Ergenlik sürecinde birey, içinde büyüdüğü aileden uzaklaşarak daha bağımsız yaşama isteği ile hareket ederken aynı zamanda ailenin desteğine de ihtiyacı vardır. Bu bağlamda ailesinden uzaklaşan ve kendisini kanıtlamaya çalışan ergen buna rağmen bir yalnızlık duygusunun yanında kendisini güvensiz ve güçsüz hissedebilmektedir. Ergenin yaşadığı bu duygusal ihtiyaçların yoksunluğu ile birey ümitsizliğe, çaresizliğe düşebilmektedir. Bu yaşadığı karmaşık duygularla baş edebilmek için ergen, olumsuz sonuçlar doğurabilecek olan risk içerikli davranışlara yönelebilmektedir. Bu noktada, sergilenen risk içeren davranışlar arasında ise en çok görülen sigara alkol ve madde kullanımıdır (Acar, 2016). Tüm bu bilgiler ışığında ergenin yakın çevresiyle kurduğu ilişkinin alkol-sigara kullanımı ile ilgili olduğu varsayılabilir; ergen için en önemli sosyal mekanizmanın akran ilişkisi olduğu düşünüldüğünde, akran ilişkileri ve

ilgili maddelerin kullanımı arasında bir bağlantının olduğu öngörülmektedir. Bu bağlamda (Ögel, 2010) alkol ve sigara kullanımında çevresel faktörlerin ve çevreyle ilişkilerin önemli bir yerde yer aldığını belirtilmektedir. Ergenlik döneminde aileden uzaklaşmayla birlikte birtakım duygusal gereksinimler ortaya çıkabilmektedir. Bu gereksinimlerin özellikle akranlar tarafından karşılanmamasıyla beraber ergende umutsuzluk ve çaresizlik hissi oraya çıkabilmekte bu doğrultuda bu hislerle başa çıkabilmek adına riskli olabilecek davranışlarda bulunma ihtimalleri artmaktadır. Ergen için akran etkisi çok daha önem arz etmekle birlikte bozuk olan akran ilişkilerinin uyumsuz davranış ve suç ile ilişkili olduğunun kabul edildiğini belirtmiştir. Oysa, güçlü bir bağla kurulan destek ve paylaşımın güçlü olduğu, çatışmanın ise daha az olduğu ilişkilerde anti sosyal davranış da daha az yaşanabilmektedir. Ergenin arkadaş grubu tarafından sosyal kabul ve destek alması ile daha az istenmeyen riskli davranışlar sergilemesinde olumlu yönde destek sağlayacaktır (Acar, 2016).

Aynı zamanda ergen için akran grupları ait olma duygusu yanında bağlılık duygusu ile ergende kendine güven duygusu geliştirmekle beraber yanında benlik gelişiminde de etkin rol oynamaktadır ve bu durum ergende stres oluşturan durumların etkisini azaltma yönünde sosyal bir destek olabilmektedir (Doğan T. , Karaman, Çoban, & Çok, 2012). Aynı şekilde, akranlar ve akran grubu yapısı yoluyla diğer gençleri madde kullanımına katılmaları veya bunlardan kaçınmaları konusunda da etkileyebilmektedir. Risk alma ve risk içerikli karar verme üzerindeki akran etkileri, ergenler ve gençler arasında yetişkinlerden daha güçlüdür. Bu bulgular, ergenlerin yetişkinlere göre riskli davranışlara ve riskli karar vermeye daha yatkın olduğu ve akran etkisinin ergenlik dönemindeki riskli davranışları açıklamada önemli bir rol oynadığı fikrini desteklemektedir (Muhia, 2021).

Akranlar ilişkilerinin temelini oluşturan ve akrandan alınan sosyal desteğin sağladığı, bireyin sevildiğine, ilgilenildiğine, değer verildiğine ve bir gruba dahil olduğuna olan inancı ile karşılıklı olan bu bağlılık ve sorumluluk duygusu akranlar arasında madde kullanımından uzak durmada sosyal ilişkiler ve kişiler arası etkileşim koruyucu bir faktör oluşturabilmektedir (Yao, Ciesla, Mazurek, & Spear, 2012).

Tüm bu etmenler göz önünde bulundurulduğunda ergenlerin akranlarıyla kurduğu ilişkinin niteliğinin veya destek alma düzeyinin alkol ve sigara kullanımı ile ilişkili olabileceği öngörülmektedir.

2.10.4 Ergenlik Dönemi Akran İlişkileri ve Alkol Sigara Kullanımı ile İlgili Olan Ulusal Literatürde Yapılan Araştırmalar

Schofield ve arkadaşlarının (2015) yılında yapmış oldukları çalışmada çevrelerinde alkol ve sigara yanında diğer maddeleri de kullanan akranlarla ilişkili olan 674 Meksikalı çocuklardan toplanan veriler incelenmiştir. Bu verilerin sonucuna göre bu maddeleri kullanan çocukların kendileri gibi madde kullanan akranları ile iletişim içinde oldukları bulunmuştur. Yine aynı çalışmada ebeveyn denetiminin bu tür olumsuz olan akran ilişkilerinin etkilerinin engellenebileceği sonucu bulunmuştur (Akt., Tilim & Murat, 2019).

Doğan ve diğerleri (2012), yapmış oldukları çalışmada araştırma grubunu 505 ergenden oluşmaktadır. Bu çalışma ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin (alt boyutları) cinsiyet ve aileye ilişkin bazı değişkenlere göre incelenen çalışmada elde edilen bulgulara göre, ergenlerde arkadaşlık ilişkileri alt boyutlarında anneye bağlanma ilişkisinin yordayıcı ve bu alt boyutlardan olan birliktelik, yardım ve yakınlık gibi boyutlarda pozitif yönde ilişkili bulunurken, çatışma boyutunda ise negatif yönde olduğu bulunmuştur. Ayrıca annenin pozitif yönde bir akran ilişkisi oluşturulmasında ise önemli olduğu belirtilmiştir (Doğan T. , Karaman, Çoban, & Çok, 2012).

Morsünbül, (2005) ergenlik döneminde kimlik statüleri, bağlanma stillerini, cinsiyet ve eğitim seviyesi açısından incelenmiştir. Bu çalışmada lise ve üniversitede öğrenim gören 401 öğrenci çalışmaya alınmıştır. Bu araştırmada elde edilen sonuçlara göre kimlik statüleri değişkeni ile bağlanma stillerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği ve eğitim düzeyine göre de (lise ve üniversite) farklılaştığı yönünde sonuçlar bulunmuştur.

Günaydın & Yöndem, (2016) yapmış oldukları araştırmada ergenlerde akran bağlanma düzeylerinin bazı değişkenlere bakımından incelemiş oldukları bu çalışmaya göre yaşlarının ortalama olarak 16.5 olan 396 lise düzeyinde olan öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre. Ebeveynlerine bağlanma düzeyi orta olan ergenlerin akranlarına bağlanmanın daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Bu akrana bağlanma durum kızlarda daha fazla olduğu araştırmada gözlenmiştir. Aynı zamanda aynı cinsten olma ve aynı sınıf düzeyinde olma gibi özellikler ise akran bağlılığını etkilediği yönünde bulunmuştur.

Büyükşahin Çevik & Atıcı, (2008) bazı değişkenlere göre arkadaşlık ilişkilerinin incelendiği 532 lise öğrencisi ile yapılan bu araştırmada elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin arkadaş sayılarının 10'dan fazla olduğu bulunmuş ve erkeklerin kızlara oranla daha fazla arkadaşları olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin çoğunda ise arkadaş ilişkilerinde aradıkları özelliklerin başında ise “sırdaş ve güvenilir olma” özelliği aranmıştır.

2.10.5 Ergenlik Dönemi Akran İlişkileri ve Alkol Sigara Kullanımı ile İlgili Olan Uluslararası Literatürde Yapılan Araştırmalar

Mundt, Mercken, & Zakletskaia (2012) “Akran seçimi ve ergen alkol kullanımı üzerindeki etkileri: stokastik aktör temelli bir model” adlı çalışmada akran seçim ve etkileri bağlamında benzer özellikte olan ve alkol kullanımına sahip akranlar

gruplarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Aynı alkol kullanım sıklığını paylaşan iki öğrenci arasındaki arkadaşlık ilişkileri, farklı alkol kullanım sıklığına sahip, aynı öğrenciler arasındakinden 3,60 (%95 GA: 2,01-9,62) kat daha fazla olarak çıkmaktadır. Bu modelde, karşılıklılık, geçişlilik ve yaş, cinsiyet ve ırk/etnik köken benzerlikleri dahil olmak üzere arkadaşlık ilişkilerini belirleyen faktörlerdir. Sonuç olarak akran seçiminin ergen ve arkadaşlar arasında alkol kullanım davranışında önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Liu, Zhao, Chen, Falk, & Albarracin (2017), “Sosyal ve Kültürel Yakınlığın Bir İşlevi Olarak Akran Davranışının Etkisi: Ergenlerin Sigaraya Başlaması ve Devam Etmesi Üzerindeki Normatif Etkiye İlişkin Bir Meta-Analiz” adlı çalışmada, 16 ülkede boylamsal tasarımlarla akranların sigara içmesi ile ergenlerin sigara içmeye başlaması ve devam etmesi arasındaki ilişkileri inceleyen 237 etki büyüklüğü sağlayan 75 çalışmayı içermektedir. Bu çalışma, sigara içen akranlara sahip olmanın, ergenlerin sigara içmeye başlama (= 1.96, %95 GA [1.76, 2.19]) ve sigara içmeye devam etme (= 1.78, %95 GA [1.55, 2.05]) olasılığının yaklaşık iki katı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Analiz sonuçlarına göre (a) ergenler ve akranları arasındaki kişilerarası yakınlık daha yüksek olduğunda (düşüğe karşı) sigara içmeye başlamanın, akranların sigara içmesi ile daha pozitif ilişkili olduğunu ve (b) örnekler kolektivist (bireyselciye karşı) kültürlerden olduğunda hem sigaraya başlama hem de devam etme, akranların sigara içmesi ile daha pozitif bir şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Gommans, Müller, Stevens, Cillessen, & Ter Bogt (2017), “Bireysel Popülerlik, Akran Grubu Popülerliği Oluşumu ve Ergenlerin Alkol Tüketimi” adlı bu çalışmada ergenler ile akranları arasında başka bir boyut olan popülerlikteki göreceli farkın da ergen içme ile ilişkili olup olmadığını inceledi. Katılımcılar 31 sınıftan 800 ergenden (Mage = 14.73; SDage = 1.00; %51.6 kızlar) akran popülerlik

değerlendirmelerini ve alkol tüketimine ilişkin bulunan sonuca göre, popüler ergenler arasında popüler olmayanlara göre içki içmenin daha yüksek, daha az popüler sınıf arkadaşlarıyla çevrili popüler ergenler arasında daha yüksek ve popüleritesi daha değişken olan sınıflarda daha düşük olduğunu bulunmuştur. Bu nedenle, ergenlik döneminde içki içmek gibi antisosyal ve sağlık açısından riskli davranışlar araştırılırken, bireysel popülerliğin ötesinde, akran grubu popülerlik yapısının da dikkate alınması vurgulanmıştır.

McDonough, Jose, & Stuart (2016), “Akran İlişkileri ve Ergenin Çift Yönlü Etkileri Madde Kullanımı: Boylam sal Bir Çalışma” adlı çalışmada olumsuz akran etkisinin ve akran bağlılığının yordayıp yordamadığını incelemiştir. Mevcut boylam sal çalışma, olumsuz akran etkisinin ve akran bağlılığının ergen alkol, sigara, esrar ve diğer yasa dışı uyuşturucu kullanımındaki değişiklikleri ve buna karşılık olarak madde kullanımının akran ilişkilerindeki değişiklikleri yordayıp yordamadığı incelenen çalışmada 10-15 yaş arası ergenler (N = 1940; %52 kadın; %52 Avrupalı Yeni Zelandalılar, %30 Maori, %12 Pasifik Adalı) ölçümleri her yıl 3 yıl boyunca tekrarlanarak tamamlanan bu araştırmada çift yönlü etkileri incelemek için çapraz gecikmeli panel modelleri kullanılmıştır. Olumsuz akran etkisi, tüm maddelerin artan kullanımını yordamdı. Buna karşılık, alkol, sigara ve esrar kullanımı, olumsuz akran etkisinin artmasını öngördü, ancak bu etki zaman içinde tutarsızdı. Madde kullanım sıklığını azalttığı tahmin edilen akran bağlılığının bununla ilgisiz olduğu görülmüştür.

Mulvihill (2014), tarafından yapılan bu derleme çalışmasında, sosyal destek ağlarının, özellikle ebeveynler ve akranların, ergenlerin sigara içmeye başlaması ve artması üzerindeki etkisini incelemiştir. Etki Sosyal destek ağları, öncelikle, ergenin kendi sosyal ağındakilerin davranışlarını taklit ettiği sosyal öğrenme teorisi aracılığıyla işlediğini ve Literatür, ebeveynlerin genç ergenlikte daha etkili olmasına rağmen,

akranların, akran seçimi ve akran etkisi olarak bilinen süreçler yoluyla sonraki ergenlikte ana etki kaynağı haline geldiğini göstermiştir.

Bölüm 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreçleri ve veri analizi kısımları anlatılacaktır. Mağusa bölgesi Namık Kemal Lisesi 9, 10, 11 ve 12. Sınıfa devam eden ergenlerin akran ilişkileri ve bağlanma stilleri ile alkol/sigara kullanımı arasındaki ilişki incelenecektir. Bu araştırmada kişisel bilgi formu, akran ilişkileri ölçeği, üç boyutlu bağlanma stilleri ölçeği kullanılmıştır. Veriler gerekli izinler alınarak okul ortamında ve sınıflarda uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizi SPSS programı ile analizi yapılmıştır.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, lise 9,10,11 ve 12. sınıfa devam eden ergenlerin akran ilişkileri ve bağlanma stilleri ile alkol ve sigara kullanımı arasındaki ilişkinin saptanması yanında Alkol sigara kullanımının belirlenmesinde kişisel bilgi formunda geçen (yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, sigara kullanma, alkol kullanma durumu, başlama yaşı, halan kullanıyor mu, başlama nedeni, ailenin gelir düzeyi ve aile tipi) gibi sorular ışığında belirleme amacı ile bu çalışmada İlişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim olup olmadığını ve değişimin derecesini belirlemeyi amaçlar (Karasar, 2005). Değişkenler arasında ilişki olup olmadığı regresyon analizi ile incelenirken; demografik değişkenlerden alkol-sigara kullanımı arasında fark olup olmadığı ise ki kare testi ile incelenmiştir. Bağımsız değişkenlerden olan Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının alkol-sigara kullanımına göre karşılaştırmalarında t-testi ve daha

fazla kategorilerde olan değişkenler de Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) dan yararlanılmıştır.

3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evreni 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mağusa ili merkezinde bulunan ve Namık Kemal Lisesinde (N.K.L.) eğitim gören 1200 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme yöntemi ile oluşturulan (N.K.L.) 9,10,11ve 12. Sınıfa devam eden 446 öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 1: Namık Kemal Lisesi Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Sınıf		
9. sınıf	132	29,60
10. sınıf	109	24,44
11. sınıf	160	35,87
12. sınıf	45	10,09
Cinsiyet		
Kız	242	54,26
Erkek	204	45,74
Anne eğitim düzeyi		
İlkokul ve altı	91	20,40
Ortaokul	66	14,80
Lise	192	43,05
Üniversite ve üzeri	97	21,75
Baba eğitim düzeyi		
İlkokul ve altı	72	16,14
Ortaokul	87	19,51
Lise	177	39,69
Üniversite ve üzeri	110	24,66
Aile tipi		
Çekirdek aile	339	76,01
Geniş aile	59	13,23
Parçalanmış aile	48	10,76
Aile gelir durumu		
Düşük ve orta	154	34,53
İyi	230	51,57
Yüksek	62	13,90

Tablo 1’de araştırmaya dahil olan öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri gösterilmiş ve öğrencilerin %29,60’ının 9. sınıf, %24,44’ünün 10. sınıf, %35,87’sinin 11. Sınıf ve %10,09’unun 12. Sınıf öğrencisi olduğu, %54,26’sının kız ve %45,74’ünün erkek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %20,40’sının annesinin ilkokul ve altında, %14,80’inin ortaokul, %43,05’inin lise ve %21,75’inin üniversite ve üzeri düzeyde eğitim gördüğü, %16,14’ünün babasının ilkokul ve altında, %19,51’inin ortaokul, %39,69’unun lise ve %24,66’sının üniversite ve üzeri düzeyde eğitim gördüğü, %76,01’inin çekirdek aileye, %13,23’ünün geniş aileye ve %10,76’sının parçalanmış aileye sahip olduğu, %34,53’ünün aile gelirinin düşük ve orta, %51,57’sinin iyi ve %13,90’inin yüksek olduğu saptanmıştır.

3.3 Veri Toplama Araçları

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Bu form araştırmadaki anket kısmının ilk bölümünü teşkil etmektedir. Sosyo – demografik bilgi formu olarak ta isimlendirilen bu form, literatürde yüksek lisans öğrencileri tarafından hazırlanan benzer çalışmalar incelenerek ve uzman görüşüne başvurularak hazırlanmıştır. Hazırlanan bilgi formu, öğrencilerin okulu, sınıfı, yaş, cinsiyet, ebeveynlerinin çalışma durumu, eğitim durumu, aile tipi, sigara ve alkol kullanma durumu ile katılımcıların alkol sigara kullanım durumları ve en sonunda ise alkol /sigara kullanımının insan sağlığı üzerindeki zararları konusunda bilgilendirme eğitimi alıp almadıklarına ilişkin soruları içeren toplam 40 maddeden oluşmaktadır.

3.3.2 Akran İlişkileri Ölçeği

Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ), çocuklar ve ergenler için yakın arkadaşları ile kurdukları arkadaşlıkların niteliğini değerlendirmeyi amaçlar.. Berndt ve Perry (1983)

taslak maddelerini görüşme yöntemiyle hazırlamıştır bu taslak maddeler Bukowski ve arkadaşları (1994) tarafından ölçeğe çevrilmiştir. AİÖ' nin Türkçeye uyarlanması çalışması ile psikometrik özellikleri incelenmiş ve ölçme aracının yapı geçerliliği Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) test edilmiş. Elde edilen bulgular sonucunda 22 maddelik ve beş boyutlu ölçme aracı yeterli düzeyde uyum iyiliği indeksine sahip olmuştur. Ölçeğin geçerliliği; 22 maddelik ve beş alt boyutlu ölçme aracı modeline uygulanan doğrulamalı faktör analizine göre uyum iyiliği indeksleri değerlerinin yeterli olarak görülmektedir ($S-Bx^2/sd = 669.12/199$, $p = .00$, $RMSEA = .063$, $CFI = .97$, $GFI = .88$, $NNFI = .96$). Ölçeğin güvenirlik çalışmasına göre ise iç tutarlık katsayıları ve alt boyutları .66 ile .86 arasında değişmektedir. Ölçeğin geneline göre ise iç tutarlık katsayısı .85 olduğu bulunmuştur (Erkan Atik, Çok, Esen Çoban, Doğan, & Güney Karaman, 2014)

Ölçme aracı son hâliyle beş faktörlü ve toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Bu alt boyutlar sırasıyla Birliktelik (4 madde), Çatışma (4 madde), Yardım (5 madde), Koruma (4 madde) ve Yakınlık (5 madde) olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca ölçekte yer alan tüm alt boyutlarının Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları ile birlikte her bir boyuta ilişkin açıklama ve o boyutu temsil eden örnek madde sunulmaktadır. Aşağıda her bir boyuta ilişkin açıklama ve o boyutu temsil eden örnek madde sunulmaktadır.

Birliktelik boyutu: Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları $\alpha = .66$, madde sayısı (1, 2, 3, 4) Olmak üzere 4 maddeden oluşmaktadır. Bireyin akranı ile gönüllü olarak geçirdiği zamanın oranına “arkadaşım ve ben okuldan sonraları ve hafta sonları birbirimizin evine gideriz.”

Çatışma boyutu: Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları $\alpha = .66$, madde sayısı (5, 6, 7, 8) Olmak üzere 4 maddeden oluşmaktadır. Bu boyuttaki maddelerin tümü reverse olarak kodlanmaktadır. Çatışma boyutunda sorular, arkadaşlıklardaki

anlaşmazlıkların sıklığına “arkadaşıma yapmamasını söylediğim hâlde beni kızdırabilir veya canımı sıkabilir.”

Yardım boyutu: Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları $\alpha = .86$, madde sayısı (9,10,11,12,13) Olmak üzere 5 maddeden oluşmaktadır. Bu boyuttaki sorular, adaletsizliklere karşı diğerini savunma ve karşılıklı birbirlerine yardım etmeye “bir konuda başım sıkıştığında arkadaşım bana yardım eder.”

Koruma boyutu: Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları $\alpha = .71$, madde sayısı (14, 15, 16, 17) olmak üzere 4 madden oluşmaktadır. Bu boyuttaki sorunlar, üstesinden birlikte gelmeyi ilişkin duydukları güvene “eğer arkadaşım ya da ben ikimizden birini rahatsız edecek bir şey yaparsak, bunun üstesinden kolayca gelebiliriz.”

Yakınlık boyutu: Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları $\alpha = .83$, madde sayısı (18, 19, 20, 21, 22) Olmak üzere 5 maddeden oluşmaktadır. Bu boyutta, birbirine duygusal olarak bağlanmaya “eğer arkadaşım uzağa gitmek zorunda kalırsa onu özlerim.”

Ölçek 5’li Likert tipi derecelendirme (1= Doğru Değil, 5= Tamamen Doğru) üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçek, boyutlar bazında değerlendirilebildiği gibi toplam puan alınarak da kullanılabilir. Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek için Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmış ve beş faktörlü yapı desteklenmiştir. ($\chi^2/sd=19.83/12$, $p=.08$, NNFI=.98). AİÖ’ nün alt boyutlarına ilişkin iç-tutarlık katsayıları; .71 ile .86 arasında değişim göstermektedir. Ölçeğin tümüne ya da alt boyutlarına ilişkin puanlar, ilgili maddelere verilen yanıtların aritmetik ortalaması ile hesaplanmaktadır. Ölçme aracından alınan puanların artışı akran ilişkilerinin arttığına işaret etmektedir (Atik, 2014).

3.3.3 Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği

Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği belirleyicisi olup literatür desteği ile 18 soru ile şekillendirilerek ölçümlerin daha duyarlı yapılabilmesi için güvenli, kaçınan, kaygılı-kararsız bağlanma stili olarak alt boyutları ile literatürde öne çıkmaktadır. Aynı zamanda ölçekte ters madde bulunmamakla beraber, Ölçeğin dilsel geçerliğini anlayabilmek adına iki uzmandan alınan Cohen Kappa uyuma ölçümü değeri .87 ve içerik geçerliği ise .72 'dir. Cohen Kappa uyuma indeksinde .70 ve üstü geçerli olarak kabul edilmektedir (Erzen, 2016). Ve güvenilirlik katsayılarının da literatürde makul bir düzeyde olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda ölçeğin güvenilirlik analizi sonucunda ise kaçınan, güvenli ve kaygılı-kararsız bağlanma stilleri için belirlenen Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları da .80, .69 ve .71 değerlerinde bulunmuştur, Erzen (2016).

Ölçek 18 madde ve üç boyut altında tutarlı olarak 5'li Likert şeklinde ayarlanmıştır (Erzen 2015). Bu forma göre, Kesinlikle Katılmıyorum 1 (bir), Katılmıyorum 2 (iki), Fikrim Yok 3 (üç), Katılıyorum 4 (dört), Tamamen Katılıyorum 5 (beş), olarak belirlenmiştir. Bu alt ölçeklerden olan bağlanma stillerine göre, (Erzen, 2016)

Güvenli bağlanma stili: 4, 7, 10, 13, 16 olmak üzere 5 maddeyi içermektedir. Bu maddelerin güvenilirlik analizine göre, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 69 olarak bulunmuştur. Bu bağlanma şeklinde birey kendisin ve karşısındakileri değerlendirmedeki tutumu onları değerli birer varlık olarak görme yönünde olmaktadır. Bu bağlanma alt boyutta bulunan maddelere örnek, Başkalarının üzüntülerini anlayabiliyorum. Maddesi gösterilebilir (Erzen, 2016).

Kaçınan bağlanma stili: 1, 3, 5, 9, 12, 15, 18, maddeleri içeren ve toplam 7 maddeden oluşan bu bağlanma şeklinde ise bu maddelerin güvenilirlik analizine göre,

Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 80 olarak bulunmuştur. Kaçınan bağlanma stili geliştiren birey kendini öz değerini yüksek olarak görürken başkalarını değersiz olarak gördüğü tutumlar olarak değerlendirilmektedir. Bu boyutta bulunan maddelere, “Karşımdaki insanlar benim kadar değerli değiller”. Şeklinde örnek gösterilebilir (Erzen, 2016).

Kaygılı-kararsız bağlanma stili: 2, 6, 8, 11, 14, 17, olmak üzere 6 madde den oluşan Bu bağlanma stili için güvenirlik analizine göre, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 71 olarak bulunmuştur. Birey kendisini değersiz görür ve aynı zamanda diğer bireylerle etkileşim içinde olmak isterken hem de onlardan gelecek olan zararlarda da kaçınarak onlarla birlikte olmaktan kaçınma davranışının sergilendiği tutumları göstermektedir. Bu alt boyutta olan maddelere, “İnsanlardan uzak duruyorum çünkü bana acı çekebilirler”. Örnek olarak verilebilir (Erzen, 2016).

3.4 Veri Toplama Süreci

Tez çalışmasının başında milli eğitim bakanlığı (M.E.B), Doğu Akdeniz Üniversitesi (D.A.Ü), bilimsel araştırma ve yayın etik uygunluk başvuru formu (BAYEK), ile araştırma izin dilekçesi sunulmuştur. Alınan izinlerle uygulamanın yapılacağı Namık Kemal Lisesi okul müdürü ile görüşülerek uygulama hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Okul yönetiminin önerdiği ve uygun gördüğü saatlerde öğrencilere araştırmacı tarafından araştırmaya katılım için veli izin formları dağıtılmıştır. Ankete katılacak öğrencilere onay formu dağıtılmış ve ailelerinden onay alınarak araştırmaya dahil edilmişlerdir. Alınan izinler doğrultusunda, ölçekler 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında N.K.L. okul yönetiminin izin verdiği saatler içerisinde uygulanmıştır. Bu uygulama ve araştırma ile ilgili öğrencilere verecekleri bilgilerin gönüllülük esasına dayandığını, toplanan verilerin araştırma amaçlı olduğunu, isim ve diğer tüm bilgilerin tamamen gizli kalacağı konusunda açıklama yapılmıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Çalışmanın evreni Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mağusa ili merkezinde bulunan ve tek akademik lise olan Namık Kemal Lisesi (N.K.L.) 9,10,11 ve 12. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (K.K.T.C.) devlet okullarından ve Mağusa ili merkezinde bulunan N.K.L. ergenleri oluşturacaktır. Bu örneklem seçkisiz olmayan örnekleme yöntemi ile oluşturulacaktır. Adı geçen lisede toplam 1200 öğrenci bulunmaktadır bu araştırmaya 450 civarında öğrencinin dâhil edilmesi planlanmaktadır. Seçilen bu örneklemin temsil yeteneği açısından yeterli büyüklükte olması dikkate alınmıştır. Bu çalışmanın zaman ve maliyet bakımından ekonomik olması ve tüm evrenin katılımı ile elde edilen sonuçlar kadar yeterli ve geçerli sonuçlara ulaşması öngörülmektedir.

Sayısal bağlamda yeterli sayının hesaplanıp değerlendirilmesi de çalışmaya güç ve anlam katmıştır. 1200 kişilik (öğrenci) araştırma evreninden %95 güven aralığı ve %5 örnekleme hatası ile yaklaşık 355 kişi ile görüşülmüştür. Ankette geriye dönüş 450 öğrenci ile sonlanmıştır.

Örneklem sayısının hesaplamasına ilişkin detaylar aşağıdaki gibidir;

Örneklem sayısı;

N: Çalışma Evrenindeki kişi sayısı

n: Örnekleme alınacak birey sayısı

p:İncelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı)

q:İncelenen olayın görülmeysi sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı)

t:Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer

d:Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır.

$$n = \frac{N * t^2 * p * q}{(N - 1)d^2 + t^2 * p * q} = \frac{1200 * ((1,96)^2) * 0,5 * 0,5}{((1199) * (0,05)^2 + 0,5 * 0,5)}$$
$$= 355$$

3.5.1 Bağımsız t- testi

İki grubun anlamlı farklılığına yönelik yapılan bu test öğrencilerin mesela cinsiyetlerine göre akran ilişkileri ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması için, bağımsız değişkenin iki kategoriden oluşması nedeniyle bağımsız t-testi uygulanmıştır.

3.5.2 Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi

Tek yönlü Anova ikiden fazla gruplar için anlamlı bir fark belirleme testidir. Mesela; Katılımcıların farklı aile tipleri (grupları) arasındaki puanlarını karşılaştırmak için bu analiz uygulanmıştır. ANOVA ile gruplar arasında anlamlı farklar tespit edilmesi durumunda, farkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Tukey testi gibi post hoc testler kullanılmıştır.

3.5.3 Ki-Kare

Demografik değişkenlerden (sınıf düzeyi, cinsiyet, alkol-sigara kullanıyor mu ve nedeni, kullanma yaşı, anne- ile babanın eğitim durumu, gelirlerinin düzeyi ve aile tipi) gibi değişkenlerin alkol-sigara kullanımı arasında fark olup olmadığı ise ki kare testi ile incelenmiştir.

3.5.4 Regrasyon analizi ve Araştırma sorularına (Hipotezlerine) İlişkin Analizler

Doğrusal regresyon analizini ve hipotezleri test etmeden önce, Pearson korelasyon analizi kullanılarak bir ön analiz yapılmıştır. Akabinde akran ilişkileri ve bağlanma stilleri ölçeklerini kullanarak, doğrusal regresyon analizini ve hipotezleri test ederek değişkenler arası ilişkilere bakılmıştır.

Bölüm 4

BULGULAR

Bu bölümde, yapılan araştırma ile ilgili problem cümlesi ve diğer alt problemler ile ilgili yapılan istatistiksel analizler doğrultusunda ortaya konan ve araştırmaya ışık tutan bulgulara, sonuç ve yorumları yer almaktadır.

Bu bölümde, yapılan araştırma ile ilgili problem cümlesi ve diğer alt problemler ile ilgili yapılan istatistiksel analizler doğrultusunda ortaya konan ve araştırmaya ışık tutan bulgulara, sonuç ve yorumları yer almaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle öğrencilerin sigara ve alkol kullanım durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Ardından öğrencilerin sigara ve alkol kullanımına yönelik eğitim alma durumlarının dağılımı gösterilmiştir.

Öğrencilerin bağlanma stillerinin ve akran ilişkilerinin belirlenmesi için Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri(ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri(AİÖ) ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler gösterilmiştir. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre bağlanma stilleri ve akran ilişkileri arasındaki farklılıkların belirlenebilmesi için öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri(ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri(AİÖ) ölçeklerinden aldıkları puanların sınıf, cinsiyet, anne eğitimi, baba eğitimi, aile tipi, ailenin geliri, sigara kullanımı, alkol kullanımı değişkenlerine göre karşılaştırılması için yapılan t testi ve ANOVA sonuçları verilmiştir.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre sigara ve alkol kullanma durumlarının karşılaştırılmasına yönelik ki kare bulgularına yer verilmiştir.

Son olarak öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri(ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri(AİÖ) ölçek puanlarının sigara kullanma durumlarını yordayıcılığı için lojistik regresyon analizi bulgular gösterilmiştir.

4.1 Betimsel İstatistikler

Tablo 2: Namık Kemal Lisesi Öğrencilerinin Sigara Kullanım Durumlarına Göre Tanıtıcı (Sosyo-Demografik) Özellikleri (Frekans (Sayı) ve Yüzdelikleri) (N=446)

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Şimdiye kadar hiç sigara kullanma durumu		
Kullanan	137	30,72
Kullanmayan	309	69,28
Halen sigara kullanma durumu (n=137)		
Her gün kullanan	33	24,09
Ara sıra kullanan	37	27,01
Bir süre kullanıp bırakan	22	16,06
Bir kez deneyip, bir daha kullanmayan	45	32,85
Sigaraya başlama yaşı (n=137)		
11-12	18	13,14
13-14	33	24,09
15-16 yaş	64	46,72
17 yaş üstü	22	16,06
Sigaraya başlama nedeni (n=70)		
Sosyal çevre arkadaş grubu	21	30,00
Aile sorunları yalnızlık	16	22,86
Merak özenti	13	18,57
Keyif ve zevk	13	18,57
Okul sorunları ve stres	4	5,71
Büyümek	3	4,29

Tablo 2’de gösterilen öğrencilerin sigara kullanım durumları incelendiğinde, %30,72’sinin şimdiye kadar bir kez bile olsa sigara kullandığı, şimdiye kadar bir kez bile olsa sigara kullananların %24,09’ünün her gün, %27,01’inin ara sıra sigara kullandığı, %16,06’sının bir süre kullanıp sonra bıraktığı, %32,85’inin bir kez deneyip, bir daha kullanmadığı belirlenmiştir. Şimdiye kadar bir kez bile olsa sigara kullananların %13,14’ünün 11-12 yaşta, %24,09’unun 13-14 yaşta, %46,72’sinin 15-

16 yaşta ve %16,06'sının 17 yaş ve üstünde sigaraya başladığı, halen sigara kullananların %30,0'unun sosyal çevre ve arkadaş grubu nedeniyle, %22,86'sının aile sorunları ve yalnızlık nedeniyle, %18,57'sinin merak, %18,57'sinin keyif ve zevk, %5,71'inin okul sorunları ve stres, %4,29'unun büyümek nedeniyle sigaraya başladığı belirlenmiştir.

Tablo 3: Namık Kemal Lisesi Öğrencilerinin Alkol Kullanım Durumlarına Göre Tanıtıcı (Sosyo-Demografik) Özellikleri (Frekans (Sayı) ve Yüzdelikleri) (N=446)

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Alkollü içecek kullanımı		
Kullanan	268	60,09
Kullanmayan	178	39,91
Alkollü içecek deneme ve kullanma nedeni (n=268)		
Merak	139	51,87
Arkadaş etkisi	32	11,94
Sıkıntı gidermek	37	13,81
Büyümek	25	9,33
Cesaret arttırıyor	9	3,36
Diğer	26	9,70
Alkollü içecek kullanım sıklığı (n=268)		
Her gün	3	1,12
Haftada bir iki gün	30	11,19
Ayda bir iki gün	40	14,93
Seyrek olarak	77	28,73
Özel günlerde	118	44,03
Alkol kullanmama nedeni		
Sağlığa olan zararları	95	53,37
Dini nedenler	51	28,65
İçenlere verdiği zarar	15	8,43
Çevrede hoş karşılanmaması	9	5,06
Masraflı oluşu	5	2,81
Diğer	3	1,69

Tablo 3'te verilen öğrencilerin alkol kullanım durumları incelendiğinde, %60,09'unun alkol kullandığı, alkol kullananların %51,87'sinin merak, %11,94'ünün arkadaş etkisi, %13,81'inin sıkıntı gidermek, %9,33'ünün büyümek nedeniyle alkol

kullandığı, %11,19'unun haftada 1-2 gün, %14,93'ünün ayda 1-2 gün, %28,73'ünün seyrek olarak ve %44,03'ünün özel günlerde alkol kullandığı belirlenmiştir. Alkol kullanmayan öğrencilerin %53,37'sinin sağlığa olan zararları, %28,65'inin dini nedenler, %8,43'ünün içenlere verdiği zarar ve %5,06'sının çevrede hoş karşılanmamış sebebiyle alkol kullanmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4: Namık Kemal Lisesi Öğrencilerinin Sigara ve Alkol Hakkında Eğitim Alma Durumları Göre Tanıtıcı (Sosyo-Demografik) Özellikleri (Frekans (Sayı) ve Yüzdelikleri) (N=446)

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Sigara bilgilendirme etkinliklerine katılım		
Katılan	286	64,13
Katılmayan	160	35,87
Alkol bilgilendirme etkinliklerine katılım		
Katılan	317	71,08
Katılmayan	129	28,92
Sigaranın sağlık üzerine etkilerine ilişkin bilgilendirme eğitiminin verilmesi gereken yaş		
Okul öncesi	138	30,94
7-8 yaş	86	19,28
9-10 yaş	69	15,47
11-12 yaş	90	20,18
13-14 yaş	63	14,13
Alkolün sağlık üzerine etkilerine ilişkin bilgilendirme eğitiminin verilmesi gereken yaş		
Okul öncesi	139	31,17
7-8 yaş	85	19,06
9-10 yaş	73	16,37
11-12 yaş	86	19,28
13-14 yaş	63	14,13
Sigara ve alkol konusuyla ilgili eğitim alma		
Alan	277	62,11
Almayan	169	37,89
Eğitim alınan kişi/kurum		
Sağlık personeli	49	17,69
Radio ve tv	15	5,42
Kitap ve dergi	11	3,97
İnternet	59	21,30
Okul	110	39,71
Diğer	33	11,91

Tablo 4'te öğrencilerin sigara ve alkol hakkında eğitim alma durumları verilmiş olup, %64,13'ünün sigara bilgilendirme etkinliklerine katıldığı, %71,08'inin alkol

bilgilendirme etkinliklerine katıldığı, %30,94'ünün sigaranın sağlık üzerine etkilerine ilişkin bilgilendirme eğitiminin okul öncesinde, %19,28'inin 7-8 yaşta, %15,47'sinin 9-10 yaşta, %20,18'sinin 11-12 yaşta ve %14,13'ünün 13-14 yaşta verilmesi gerektiğini ifade ettiği, %31,17'sinin alkolün sağlık üzerine etkilerine ilişkin bilgilendirme eğitiminin okul öncesinde, %19,06'sının 7-8 yaşta, %16,37'sinin 9-10 yaşta, %19,28'inin 11-12 yaşta ve %14,13'ünün alkolün sağlık üzerine etkilerine ilişkin bilgilendirme eğitiminin 13-14 yaşta verilmesi gerektiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Öğrencilerin % 62,11'inin sigara ve alkol konusuyla ilgili eğitim aldığı, eğitim alanların %17,69'unun sağlık personelinin, %21,30'unun internetten, %39,71'inin okuldan eğitim aldığı görülmüştür.

Tablo 5: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanları

	n	$\bar{x}$	SS	Min	Max
ÜBSÖ-Güvenli bağlanma	446	18,23	3,76	5	25
ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma	446	18,55	6,21	7	76
ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma	446	17,28	4,73	6	30
AİÖ-Birliktelik	446	14,01	3,42	4	20
AİÖ-Çatışma	446	14,70	4,13	4	42
AİÖ-Yardım	446	22,14	3,90	5	25
AİÖ-Koruma	446	16,09	3,57	4	20
AİÖ-Yakınlık	446	20,02	4,40	5	25

Tablo 5'te verilen öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanları incelendiğinde, öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeğindeki ÜBSÖ-Güvenli bağlanma faktöründen $\bar{x}=18,23\pm3,76$ puan, ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma faktöründen $\bar{x}=18,55\pm,21$ puan, ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma faktöründen $\bar{x}=17,28\pm4,73$ puan aldıkları belirlenmiştir. Öğrenciler Akran İlişkileri Ölçeğindeki AİÖ-Birliktelik faktöründen $\bar{x}=14,01\pm3,42$ puan, AİÖ-Çatışma faktöründen $\bar{x}=14,70\pm4,13$ puan, AİÖ-Yardım faktöründen $\bar{x}=22,14\pm3,90$ puan, AİÖ-

Koruma faktöründen $\bar{x}=16,09\pm3,57$ puan ve AİÖ-Yakınlık faktöründen $\bar{x}=20,02\pm4,40$ puan aldıkları belirlenmiştir.

4.2 Öğrencilerin Sınıfına Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenlerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Tablo 6: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Sınıflara Göre Karşılaştırmaları

	Sınıfı	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ÜBSÖ-Güvenli bağlanma	9. sınıf	132	17,91	4,05	6	25	2,643	0,049	a-d
	10. sınıf	109	18,44	3,58	5	25			
	11. sınıf	160	17,97	3,88	7	25			
	12. sınıf	45	19,58	2,45	12	25			
ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma	9. sınıf	132	19,11	5,51	7	34	4,736	0,003	a-d b-d
	10. sınıf	109	19,11	8,03	7	76			
	11. sınıf	160	18,61	5,77	7	35			
	12. sınıf	45	15,36	3,09	10	25			
ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma	9. sınıf	132	17,80	5,08	6	29	1,261	0,287	
	10. sınıf	109	16,82	4,93	6	30			
	11. sınıf	160	17,38	4,72	6	30			
	12. sınıf	45	16,56	2,75	9	24			
AİÖ-Birliktelik	9. sınıf	132	14,67	3,76	6	20	4,492	0,004	a-d c-d
	10. sınıf	109	13,50	3,03	4	20			
	11. sınıf	160	14,16	3,45	6	20			
	12. sınıf	45	12,80	2,69	8	19			
AİÖ-Çatışma	9. sınıf	132	14,17	4,42	4	20	2,466	0,062	
	10. sınıf	109	14,98	3,61	6	20			
	11. sınıf	160	14,58	3,87	4	20			
	12. sınıf	45	16,00	5,01	6	42			
AİÖ-Yardım	9. sınıf	132	21,98	4,13	8	25	2,038	0,108	
	10. sınıf	109	22,24	3,43	8	25			
	11. sınıf	160	22,53	4,02	5	25			
	12. sınıf	45	20,96	3,67	10	25			
AİÖ-Koruma	9. sınıf	132	16,32	3,45	6	20	1,643	0,179	
	10. sınıf	109	15,79	3,65	4	20			
	11. sınıf	160	16,34	3,63	4	20			
	12. sınıf	45	15,20	3,43	8	20			
AİÖ-Yakınlık	9. sınıf	132	20,44	4,21	9	25	0,679	0,565	
	10. sınıf	109	20,03	4,36	5	25			
	11. sınıf	160	19,76	4,93	5	25			
	12. sınıf	45	19,67	2,68	14	25			

*p<0,05 (ANOVA)

Tablo 6’da öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının sınıflara göre karşılaştırmaları verilmiştir.

Öğrencilerin sınıflara göre ÜBSÖ-Güvenli bağlanma ($F_{(3;442)} = 2,643$; $p<0,05$) ve ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma ($F_{(3;442)} = 4,736$; $p<0,05$) faktörlerinden aldıkları

puanların arasında istatistiksel açıdan önemli farklar vardır. 12. Sınıf öğrencilerin ÜBSÖ-Güvenli bağlanma puanları ($\bar{x}$ =19,58) 9. Sınıf öğrencilerden ($\bar{x}$ =17,91) fazladır. 12. Sınıf öğrencilerin ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma puanları ($\bar{x}$ =15,36) 9. Sınıf ($\bar{x}$ =19,11) ve 10. Sınıf ($\bar{x}$ =19,11) öğrencilerden fazladır. Öğrencilerin sınıflara göre ÜBSÖ-Kaygılı-Karasız bağlanma puanları arasında istatistiksel açıdan önemli farklar yoktur ($F_{(3;442)} = 0,287$; $p>0,05$).

Öğrencilerin sınıflara göre AİÖ-Birliktelik faktöründen aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan önemli farklar vardır ($F_{(3;442)} = 4,492$; $p<0,05$) 12. Sınıf öğrencilerin AİÖ-Birliktelik faktöründen aldıkları puanlar($\bar{x}$ =12,80) 9. Sınıf ($\bar{x}$ =14,67) ve 11. Sınıf ($\bar{x}$ =14,16) öğrencilerden fazladır. Öğrencilerin sınıflara göre AİÖ-Çatışma, AİÖ-Yardım, AİÖ-Koruma ve AİÖ-Yakınlık puanları arasında istatistiksel açıdan önemli farklar yoktur ($p>0,05$).

4.3 Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenleri Arasında Fark Var Mıdır?

Tablo 7: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Cinsiyetlere Göre Karşılaştırmaları

	Cinsiyeti	n	$\bar{x}$	s	t	P
ÜBSÖ-Güvenli bağlanma	Kız	242	18,32	3,74	0,546	0,585
	Erkek	204	18,12	3,80		
ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma	Kız	242	18,19	6,59	-1,355	0,176
	Erkek	204	18,99	5,71		
ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma	Kız	242	17,55	4,86	1,319	0,188
	Erkek	204	16,96	4,57		
AİÖ-Birliktelik	Kız	242	14,21	3,47	1,371	0,171
	Erkek	204	13,77	3,36		
AİÖ-Çatışma	Kız	242	14,79	3,95	0,535	0,593
	Erkek	204	14,58	4,34		
AİÖ-Yardım	Kız	242	22,80	3,48	3,964	0,000*
	Erkek	204	21,35	4,21		
AİÖ-Koruma	Kız	242	16,75	3,45	4,379	0,000*
	Erkek	204	15,29	3,56		
AİÖ-Yakınlık	Kız	242	21,42	3,61	7,824	0,000*
	Erkek	204	18,35	4,67		

* $p<0,05$ (t testi)

Tablo 7’de öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının cinsiyetlere göre karşılaştırmalarına ait bulgular verilmiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre ÜBSÖ-Güvenli bağlanma ($t_{(44)}=0,546;p>0,05$), ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma ($t_{(44)}=-1,355;p>0,05$) ve ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma ($t_{(44)}=1,319;p>0,05$) faktörlerine ait puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar yoktur.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre AİÖ-Birliktelik ($t_{(44)}=-1,371;p>0,05$) ve AİÖ-Çatışma ($t_{(44)}=-0,535;p>0,05$) faktörlerinden aldıkları puanların arasında istatistiksel açıdan önemli farklar yoktur ($p>0,05$). Öğrencilerin cinsiyetlerine göre AİÖ Yardım ($t_{(44)}=3,964;p<0,05$), AİÖ-Koruma ($t_{(44)}=4,379;p<0,05$) ve AİÖ-Yakınlık ($t_{(44)}=7,824;p<0,05$) puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar vardır. Kız öğrencilerin AİÖ-Yardım ($\bar{x}=22,80$), AİÖ-Koruma ($\bar{x}=16,75$) ve AİÖ-Yakınlık ($\bar{x}=21,40$) puanları erkek öğrencilere göre fazladır.

4.4 Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenleri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Tablo 8: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Annelerin Eğitimine Göre Karşılaştırmaları

	Annenin eğitimi	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	P
ÜBSÖ- Güvenli bağlanma	İlkokul ve altı	91	17,82	3,87	7	25	0,707	0,548
	Ortaokul	66	18,65	3,24	9	25		
	Lise	192	18,33	3,67	7	25		
	Üniversite ve üzeri	97	18,11	4,17	5	25		
ÜBSÖ- Kaçınan bağlanma	İlkokul ve altı	91	18,13	6,11	7	32	0,233	0,873
	Ortaokul	66	18,79	4,76	11	30		
	Lise	192	18,73	6,74	7	76		
	Üniversite ve üzeri	97	18,43	6,16	7	35		
ÜBSÖ- Kaygılı-Kararsız bağlanma	İlkokul ve altı	91	17,38	4,70	6	30	2,154	0,093
	Ortaokul	66	18,55	4,28	10	29		
	Lise	192	17,08	4,87	6	30		
	Üniversite ve üzeri	97	16,73	4,69	6	30		
AİÖ- Birliktelik	İlkokul ve altı	91	13,75	3,56	5	20	1,066	0,363
	Ortaokul	66	13,64	3,01	6	19		
	Lise	192	14,03	3,44	6	20		
	Üniversite ve üzeri	97	14,48	3,51	4	20		
AİÖ- Çatışma	İlkokul ve altı	91	14,58	4,27	4	20	0,175	0,913
	Ortaokul	66	14,91	3,28	6	20		
	Lise	192	14,59	4,35	4	42		
	Üniversite ve üzeri	97	14,87	4,09	5	20		
AİÖ- Yardım	İlkokul ve altı	91	22,02	4,14	8	25	0,597	0,617
	Ortaokul	66	22,32	3,58	10	25		
	Lise	192	21,93	4,03	5	25		
	Üniversite ve üzeri	97	22,54	3,61	8	25		
AİÖ- Koruma	İlkokul ve altı	91	16,33	3,46	6	20	0,406	0,749
	Ortaokul	66	16,14	3,41	8	20		
	Lise	192	15,88	3,77	4	20		
	Üniversite ve üzeri	97	16,23	3,41	4	20		
AİÖ- Yakınlık	İlkokul ve altı	91	19,89	4,55	9	25	0,118	0,950
	Ortaokul	66	20,05	4,03	9	25		
	Lise	192	19,96	4,49	5	25		
	Üniversite ve üzeri	97	20,24	4,36	5	25		

(ANOVA)

Tablo 8’de öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının annelerin eğitimine göre karşılaştırmaları verilmiş olup, öğrencilerin annelerinin eğitimine göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ)

ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar yoktur ($p>0,05$).

4.5 Öğrencilerin Babanın Eğitim Düzeyine Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenleri Arasında Fark Var mıdır?

Tablo 9: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Babaların Eğitimine Göre Karşılaştırmaları

	Babanın eğitimi	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	P
ÜBSÖ- Güvenli bağlanma	İlkokul ve altı	72	17,71	3,96	7	24	0,563	0,640
	Ortaokul	87	18,38	3,53	10	25		
	Lise	177	18,28	3,86	6	25		
	Üniversite ve üzeri	110	18,36	3,67	5	25		
ÜBSÖ- Kaçınan bağlanma	İlkokul ve altı	72	18,38	5,72	7	32	0,553	0,646
	Ortaokul	87	18,55	5,93	7	35		
	Lise	177	18,96	6,82	9	76		
	Üniversite ve üzeri	110	18,01	5,73	7	35		
ÜBSÖ- Kaygılı-Kararsız bağlanma	İlkokul ve altı	72	17,58	4,37	6	29	0,360	0,782
	Ortaokul	87	17,33	4,98	6	29		
	Lise	177	17,37	4,99	6	30		
	Üniversite ve üzeri	110	16,90	4,36	6	30		
AİÖ Birliktelik	İlkokul ve altı	72	13,96	3,65	7	20	0,536	0,658
	Ortaokul	87	13,99	3,26	6	20		
	Lise	177	14,23	3,39	6	20		
	Üniversite ve üzeri	110	13,71	3,46	4	20		
AİÖ- Çatışma	İlkokul ve altı	72	14,96	3,91	4	20	0,186	0,906
	Ortaokul	87	14,75	3,97	4	20		
	Lise	177	14,54	3,99	4	20		
	Üniversite ve üzeri	110	14,74	4,62	4	42		
AİÖ- Yardım	İlkokul ve altı	72	21,28	4,62	8	25	1,610	0,186
	Ortaokul	87	22,32	3,39	10	25		
	Lise	177	22,44	3,77	5	25		
	Üniversite ve üzeri	110	22,06	3,91	8	25		
AİÖ- Koruma	İlkokul ve altı	72	15,90	3,53	8	20	0,553	0,646
	Ortaokul	87	16,05	3,56	6	20		
	Lise	177	16,34	3,66	4	20		
	Üniversite ve üzeri	110	15,83	3,49	4	20		
AİÖ- Yakınlık	İlkokul ve altı	72	19,85	4,36	9	25	0,805	0,491
	Ortaokul	87	19,91	4,54	6	25		
	Lise	177	20,40	4,32	5	25		
	Üniversite ve üzeri	110	19,61	4,44	5	25		

(ANOVA)

Tablo 9’da araştırmadaki öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının babalarının eğitime göre karşılaştırmaları verilmiştir.

Öğrencilerin babalarının eğitime göre Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar yoktur ($p>0,05$).

4.6 Lise Öğrencilerin Aile Tipine Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenleri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Tablo 10: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Ailenin Tipine Göre Karşılaştırmaları

	Aile tipi	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	P
ÜBSÖ-Güvenli bağlanma	Çekirdek aile	339	18,16	3,81	6	25	0,485	0,616
	Geniş aile	59	18,68	3,66	5	25		
	Parçalanmış aile	48	18,19	3,58	11	24		
ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma	Çekirdek aile	339	18,45	6,33	7	76	0,854	0,427
	Geniş aile	59	18,27	5,62	7	32		
	Parçalanmış aile	48	19,65	6,04	8	32		
ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma	Çekirdek aile	339	17,22	4,81	6	30	2,862	0,058
	Geniş aile	59	16,53	4,42	6	24		
	Parçalanmış aile	48	18,67	4,35	9	29		
AİÖ-Birliktelik	Çekirdek aile	339	13,89	3,33	4	20	1,394	0,249
	Geniş aile	59	14,07	3,70	6	20		
	Parçalanmış aile	48	14,77	3,68	6	20		
AİÖ-Çatışma	Çekirdek aile	339	14,83	4,15	4	42	1,554	0,212
	Geniş aile	59	14,76	3,80	5	20		
	Parçalanmış aile	48	13,71	4,28	4	20		
AİÖ-Yardım	Çekirdek aile	339	22,03	3,95	5	25	0,616	0,540
	Geniş aile	59	22,34	3,70	11	25		
	Parçalanmış aile	48	22,65	3,77	10	25		
AİÖ-Koruma	Çekirdek aile	339	16,01	3,61	4	20	0,712	0,491
	Geniş aile	59	16,03	3,41	8	20		
	Parçalanmış aile	48	16,67	3,52	6	20		
AİÖ-Yakınlık	Çekirdek aile	339	19,85	4,41	5	25	1,242	0,290
	Geniş aile	59	20,34	4,35	9	25		
	Parçalanmış aile	48	20,83	4,30	7	25		

(ANOVA)

Tablo 10'da öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının ailenin tipine göre karşılaştırmalarına yer verilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının arasında ailenin tipine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklar yoktur ($p>0,05$).

4.7 Lise Öğrencilerin Ailelerin Gelir Düzeyine Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenleri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Tablo 11: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Ailelerin Gelirine Göre Karşılaştırmaları

	Ailenin geliri	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
ÜBSÖ-Güvenli bağlanma	Düşük ve orta ^a	154	17,56	3,59	5	25	6,403	0,002*	a-b b-c
	İyi ^b	230	18,84	3,55	7	25			
	Yüksek ^c	62	17,61	4,55	6	25			
ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma	Düşük ve orta	154	18,36	7,29	7	76	1,253	0,287	
	İyi	230	18,37	5,60	8	35			
	Yüksek	62	19,71	5,40	8	34			
ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma	Düşük ve orta	154	18,03	4,90	6	30	3,692	0,026*	a-c
	İyi	230	17,06	4,76	6	30			
	Yüksek	62	16,26	3,95	8	29			
AİÖ-Birliktelik	Düşük ve orta	154	13,56	3,48	6	20	2,259	0,106	
	İyi	230	14,17	3,44	4	20			
	Yüksek	62	14,52	3,10	7	20			
AİÖ-Çatışma	Düşük ve orta	154	14,96	4,33	4	42	0,781	0,459	
	İyi	230	14,46	4,05	4	20			
	Yüksek	62	14,92	3,90	6	20			
AİÖ-Yardım	Düşük ve orta	154	21,86	4,02	5	25	0,913	0,402	
	İyi	230	22,19	3,91	8	25			
	Yüksek	62	22,63	3,53	13	25			
AİÖ-Koruma	Düşük ve orta	154	15,97	3,69	6	20	0,114	0,892	
	İyi	230	16,14	3,61	4	20			
	Yüksek	62	16,16	3,17	7	20			
AİÖ-Yakınlık	Düşük ve orta	154	20,34	4,18	6	25	1,990	0,138	
	İyi	230	20,07	4,48	5	25			
	Yüksek	62	19,03	4,54	5	25			

*p<0,05(ANOVA)

Tablo 11’de araştırmadaki öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının ailelerin gelirine göre karşılaştırmaları gösterilmiştir.

Tablo 11 incelendiğinde, öğrencilerin ailelerinin gelirine göre ÜBSÖ-Güvenli bağlanma ($F_{(2;443)} = 6,403$; $p<0,05$) ve ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma ($F_{(2;443)} = 3,692$; $p<0,05$), faktöründen aldıkları puanların arasında istatistiksel açıdan önemli fark vardır. Ailesinin geliri iyi olan ($\bar{x}=18,84$) öğrencilerin ÜBSÖ-Güvenli bağlanma faktöründen aldıkları puanlar diğer öğrencilerden fazladır. Ailesinin geliri düşük

($\bar{x}$ =18,03) ve orta ($\bar{x}$ =17,06) olan öğrencilerin ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma faktöründen aldıkları puanlar ailesinin geliri yüksek ($\bar{x}$ =16,26) olan öğrencilerden fazladır. Öğrencilerin aile gelirine göre ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma faktöründen aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar yoktur ($F_{(2;443)} = 1,253$; $p>0,05$).

Öğrencilerin Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının arasında ailelerin gelirine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklar yoktur ($p>0,05$).

4.8 Lise Öğrencilerin Sigara Kullanımına Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Değişkenlerine Göre Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Tablo 12: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Sigara Kullanım Durumlarına Göre Karşılaştırmaları

	Sigara kullanımı	n	$\bar{x}$	s	t	P
ÜBSÖ-Güvenli bağlanma	Kullanan	137	17,54	3,79	-2,589	0,010*
	Kullanmayan	309	18,53	3,72		
ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma	Kullanan	137	19,32	7,42	1,746	0,081
	Kullanmayan	309	18,21	5,57		
ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma	Kullanan	137	18,19	4,82	2,715	0,007*
	Kullanmayan	309	16,88	4,65		
AİÖ-Birliktelik	Kullanan	137	14,17	3,41	0,644	0,520
	Kullanmayan	309	13,94	3,43		
AİÖ-Çatışma	Kullanan	137	14,47	4,43	-0,784	0,433
	Kullanmayan	309	14,80	3,99		
AİÖ-Yardım	Kullanan	137	22,07	4,02	-0,230	0,818
	Kullanmayan	309	22,17	3,84		
AİÖ-Koruma	Kullanan	137	16,19	3,75	0,411	0,681
	Kullanmayan	309	16,04	3,50		
AİÖ-Yakınlık	Kullanan	137	20,00	4,40	-0,057	0,954
	Kullanmayan	309	20,03	4,40		

* $p<0,05$ (t testi)

Tablo 12’de öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının sigara kullanım durumlarına göre karşılaştırmaları gösterilmiştir.

Öğrencilerin sigara kullanımına göre ÜBSÖ-Güvenli bağlanma ($t_{(44)}=-2,589;p<0,05$) ve ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma ($t_{(44)}=2,715;p<0,05$) faktöründen aldıkları puanların arasında istatistiksel açıdan önemli fark vardır ($t_{(44)}=1,746;p>0,05$). Sigara kullanan öğrencilerin ÜBSÖ-Güvenli bağlanma faktöründen aldıkları puanlar ($\bar{x}=17,54$), sigara kullanmayan ($\bar{x}=18,53$) öğrencilerden düşüktür. Sigara kullanan öğrencilerin ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma faktöründen aldıkları puanlar ($\bar{x}=18,19$) ise sigara kullanmayan ($\bar{x}=16,88$) öğrencilerden fazladır. Öğrencilerin sigara kullanımına göre ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma faktöründen aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar yoktur ($t_{(44)}=1,746;p>0,05$).

Öğrencilerin sigara kullanımına göre Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar yoktur ($p>0,05$).

4.9 Öğrencilerin Alkollü İçecek Kullanımına Göre Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Tablo 13: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Alkollü İçecek Kullanımına Göre Karşılaştırmaları

	Alkollü içecek kullanımı	n	$\bar{x}$	s	t	P
ÜBSÖ-Güvenli bağlanma	Kullanan	268	18,05	3,86	-1,241	0,215
	Kullanmayan	178	18,50	3,60		
ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma	Kullanan	268	18,44	5,86	-0,464	0,643
	Kullanmayan	178	18,72	6,72		
ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma	Kullanan	268	17,54	5,09	1,397	0,163
	Kullanmayan	178	16,90	4,12		
AİÖ-Birliktelik	Kullanan	268	14,52	3,36	3,935	0,000*
	Kullanmayan	178	13,24	3,37		
AİÖ-Çatışma	Kullanan	268	14,72	4,20	0,167	0,868
	Kullanmayan	178	14,66	4,02		
AİÖ-Yardım	Kullanan	268	22,71	3,58	3,890	0,000*
	Kullanmayan	178	21,27	4,19		
AİÖ-Koruma	Kullanan	268	16,57	3,46	3,568	0,000*
	Kullanmayan	178	15,35	3,63		
AİÖ-Yakınlık	Kullanan	268	20,45	4,27	2,571	0,010*
	Kullanmayan	178	19,37	4,52		

* $p<0,05$ (t testi)

Tablo 13'te araştırmadaki öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının alkollü içecek kullanımına göre karşılaştırmaları verilmiştir.

Tablo 13'e göre öğrencilerin alkol kullanımına göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ölçeğindeki ÜBSÖ-Güvenli bağlanma, ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma ve ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma faktörleri puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar yoktur ($p>0,25$).

Öğrencilerin alkol kullanımına göre Akran İlişkileri (AİÖ) ölçeğindeki AİÖ-Birliktelik ($t_{(44)}=3,935;p<0,05$), AİÖ-Yardım ($t_{(44)}=3,890;p<0,05$), AİÖ-Koruma ($t_{(44)}=3,568;p<0,05$) ve AİÖ-Yakınlık ($t_{(44)}=2,571;p<0,05$) faktörleri puanları arasında istatistiksel açıdan önemli farklar vardır ($p<0,05$). Alkol kullanan öğrenciler Akran İlişkileri (AİÖ) ölçeğindeki AİÖ-Birliktelik ($\bar{x}=14,52$), AİÖ-Yardım ($\bar{x}=22,71$), AİÖ-Koruma ($\bar{x}=16,57$) ve AİÖ-Yakınlık ($\bar{x}=20,45$) faktörlerinden aldıkları puanlar, alkol kullanmayanlara göre fazladır. Öğrencilerin alkol kullanımına göre AİÖ-atışma faktörü puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark yoktur ($t_{(44)}=0,167;p>0,05$).

4.10 Öğrencilerin Sigara Kullanım Düzeyleri ile Sosyodemografik Özellikleri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Tablo 14: Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Sigara Kullanma Durumlarının Karşılaştırılması

	Sigara Kullanımı				X ²	P
	Kullanılan	Kullanmayan				
	N	%	n	%		
Sınıf						
9. sınıf	34	25,76	98	74,24	2,722	0,436
10. sınıf	33	30,28	76	69,72		
11. sınıf	54	33,75	106	66,25		
12. sınıf	16	35,56	29	64,44		
Cinsiyet						
Kız	71	29,34	171	70,66	0,473	0,492
Erkek	66	32,35	138	67,65		
Anne eğitim düzeyi						
İlkokul ve altı	31	34,07	60	65,93	0,878	0,831
Ortaokul	18	27,27	48	72,73		
Lise	59	30,73	133	69,27		
Üniversite ve üzeri	29	29,90	68	70,10		
Baba eğitim düzeyi						
İlkokul ve altı	30	41,67	42	58,33	7,636	0,054
Ortaokul	19	21,84	68	78,16		
Lise	52	29,38	125	70,62		
Üniversite ve üzeri	36	32,73	74	67,27		
Aile tipi						
Çekirdek aile	102	30,09	237	69,91	7,307	0,026*
Geniş aile	13	22,03	46	77,97		
Parçalanmış aile	22	45,83	26	54,17		
Aile gelir durumu						
Düşük ve orta	55	35,71	99	64,29	3,003	0,223
İyi	63	27,39	167	72,61		
Yüksek	19	30,65	43	69,35		
Sigara bilgilendirme						
Katılan	82	28,67	204	71,33	1,568	0,210
Katılmayan	55	34,38	105	65,63		
Sigara ve alkol konusuyla						
Alan	77	27,80	200	72,20	2,928	0,087
Almayan	60	35,50	109	64,50		

*p<0,05 (Ki kare testi)

Tablo 14'te araştırmadaki öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre sigara kullanma durumlarının karşılaştırılmaları verilmiştir.

Tablo 14'e göre öğrencilerin sınıflarına, cinsiyetlerine, anne-baba eğitimlerine, aile gelirlerine, sigara bilgilendirme etkinliklerine katılımlarına ve sigara ve alkol

konusuyla ilgili eğitim almalarına göre sigara kullanım oranları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar yoktur ($p>0,05$).

Öğrencilerin aile tiplerine göre sigara kullanım oranları arasında istatistiksel açıdan önemli farklar vardır ($p<0,05$). Parçalanmış aileye sahip olan öğrencilerin sigara kullanım oranı çekirdek ve geniş aileye sahip öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.

4.11 Öğrencilerin Alkol Kullanım Oranları Düzeyleri ile Sosyodemografik Özellikleri Arasında Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Tablo 15: Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Alkol Kullanma Durumlarının Karşılaştırılması

	Alkol Kullanımı				χ^2	p
	Kullanan N	%	Kullanmayan n	%		
Sınıf						
9. sınıf	64	48,48	68	51,52	18,163	0,000*
10. sınıf	72	66,06	37	33,94		
11. sınıf	111	69,38	49	30,63		
12. sınıf	21	46,67	24	53,33		
Cinsiyet						
Kız	148	61,16	94	38,84	0,251	0,616
Erkek	120	58,82	84	41,18		
Anne eğitim düzeyi						
İlkokul ve altı	37	40,66	54	59,34	23,216	0,000*
Ortaokul	35	53,03	31	46,97		
Lise	128	66,67	64	33,33		
Üniversite ve üzeri	68	70,10	29	29,90		
Baba eğitim düzeyi						
İlkokul ve altı	37	51,39	35	48,61	5,560	0,135
Ortaokul	47	54,02	40	45,98		
Lise	114	64,41	63	35,59		
Üniversite ve üzeri	70	63,64	40	36,36		
Aile tipi						
Çekirdek aile	195	57,52	144	42,48	5,551	0,062
Geniş aile	37	62,71	22	37,29		
Parçalanmış aile	36	75,00	12	25,00		
Aile gelir durumu						
Düşük ve orta	81	52,60	73	47,40	7,899	0,019*
İyi	142	61,74	88	38,26		
Yüksek	45	72,58	17	27,42		
Alkol bilgilendirme etkinliklerine katılım						
Katılan	164	57,34	122	42,66	2,509	0,113
Katılmayan	104	65,00	56	35,00		
Sigara ve alkol konusuyla ilgili eğitim alma						
Alan	174	62,82	103	37,18	2,265	0,132
Almayan	94	55,62	75	44,38		

* $p<0,05$ (Ki kare testi)

Tablo 15'te araştırmadaki öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre alkol kullanma durumlarının karşılaştırılmaları verilmiştir.

Tablo 15. İncelendiğinde ğrencilerin sınıflarına göre alkol kullanım oranları arasında istatistiksel açıdan önemli farklar vardır ($X^2_{(3)}=18,163$ $p<0,05$). 10. Sınıf ve 11. Sınıf ğrencilerin alkol kullanım oranı 9. Sınıf ve 12. Sınıf öğrencilerden fazladır.

Öğrencilerin cinsiyetine, baba eğitimlerine, aile tiplerine, alkol bilgilendirme etkinliklerine katılımlarına ve sigara ve alkol konusuyla ilgili eğitim almalarına göre alkol kullanım oranları arasında istatistiksel açıdan önemli farklar yoktur ($p>0,05$).

Araştırmadaki ğrencilerin annelerinin eğitimine göre alkol kullanım oranları arasında istatistiksel açıdan önemli farklar vardır ($(X^2_{(3)}=23,216$ $p<0,05)$). Annesi niversite ve üzerinde eğitime sahip çocukların alkol kullanım oranı, annesi ilkokul ve altında ve ortaokul düzeyinde eğitime sahip çocuklardan fazladır.

Öğrencilerin aile gelirlerine göre alkol kullanım oranları arasında istatistiksel açıdan önemli farklar vardır ($(X^2_{(3)}=7,899$ $p<0,05)$). Aile geliri yüksek olan öğrencilerin alkol kullanım oranı aile geliri düşük ve orta olan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.

4.12 Öğrencilerin Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Sigara Kullanma Durumlarını Yordayıp Yordamadığına Dair Bulgular

Tablo 16: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Sigara Kullanma Durumlarını Yordayıcılığı

	β	Std. Hata	P	Beklenen(β) (Olasılık Oranı)	95,0% G.A. Alt	Üst
ÜBSÖ-Güvenli bağlanma	-0,059	0,029	0,041*	0,943	0,891	0,997
ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma	0,015	0,017	0,396	1,015	0,981	1,050
ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma	0,046	0,024	0,055	1,047	0,999	1,098
AİÖ-Birliktelik	0,025	0,037	0,494	1,026	0,954	1,103
AİÖ-Çatışma	-0,008	0,026	0,770	0,992	0,944	1,044
AİÖ-Yardım	-0,009	0,037	0,806	0,991	0,921	1,066
AİÖ-Koruma	0,038	0,045	0,402	1,038	0,951	1,134
AİÖ-Yakınlık	-0,015	0,034	0,666	0,986	0,923	1,053

*p<0,05 (Lojistik regresyon analizi)

Tablo 16’da araştırmadaki öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının sigara kullanma durumlarını yordayıcılığı incelenmiştir.

Tablo 16’ya göre öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ölçeğinden ÜBSÖ-Güvenli bağlanma faktöründen aldıkları puanların sigara kullanma durumlarını istatistiksel açıdan anlamlı şekilde negatif yönde yordadığı belirlenmiştir (p<0,05). Buna göre öğrencilerin ÜBSÖ-Güvenli bağlanma faktöründen aldıkları puanların 1 birim artması sigara kullanım riskini %5,7 azaltmaktadır. Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ölçeğindeki ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma ve ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma puanları sigara kullanma durumlarını istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yordamamaktadır (p>0,05).

Öğrencilerin Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının sigara kullanma durumlarını istatistiksel açıdan önemli şekilde yordayıcılığının olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

4.13 Öğrencilerin Bağlanma Stilleri ve Akran İlişkileri Alkol Kullanma Durumlarını Yordayıp Yordamadığına Dair Bulgular

Tablo 17: Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ve Akran İlişkileri (AİÖ) Ölçek Puanlarının Alkol Kullanma Durumlarını Yordayıcılığı

	β	Std. Hata	P	Beklenen(β) (Olasılık Oranı)	95,0% G.A. Alt	Üst
ÜBSÖ-Güvenli bağlanma	-0,081	0,026	0,002*	0,922	0,877	0,970
ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma	-0,023	0,016	0,170	0,978	0,947	1,010
ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma	0,019	0,021	0,364	1,019	0,979	1,061
AİÖ-Birliktelik	0,063	0,035	0,071	1,065	0,995	1,140
AİÖ-Çatışma	-0,001	0,023	0,951	0,999	0,955	1,044
AİÖ-Yardım	0,041	0,034	0,222	1,042	0,976	1,113
AİÖ-Koruma	0,049	0,042	0,249	1,050	0,966	1,141
AİÖ-Yakınlık	-0,027	0,032	0,411	0,974	0,914	1,038

* $p<0,05$ (Lojistik regresyon analizi)

Tablo 17 incelendiğinde araştırmadaki öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ölçeğinde bulunan ÜBSÖ-Güvenli bağlanma faktöründen aldıkları puanların alkol kullanma durumlarını istatistiksel açıdan anlamlı ve negatif bir yordayıcısı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu bağlamda öğrencilerin ÜBSÖ-Güvenli bağlanma faktöründen aldıkları puanların 1 birim artması alkol kullanım riskini %7,8 azaltmaktadır. Öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri (ÜBSÖ) ölçeğindeki ÜBSÖ-Kaçınan bağlanma ve ÜBSÖ-Kaygılı-Kararsız bağlanma puanları alkol kullanma durumlarını istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yordamamaktadır ($p>0,05$).

Araştırmadaki ğrencilerin Akran İlişkileri (AİÖ) ölçek puanlarının alkol kullanım durumlarını istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yordamadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Bölüm 5

TARTIŞMA

Yapılan araştırmada K.K.T.C Mağusa ili merkezde bulunan N.K.L. Lisesinde öğrenim gören ergenlerde, akran ilişkileri ve bağlanma stilleri ile alkol sigara kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada öncelikli olarak öğrencilerin sigara kullanım durumları incelenmiş ve araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun bir kez bile olsa sigara kullandığı belirlenmiştir. Çakıcı ve ark (2017), KKTC 10. Sınıf öğrencileri arasında yaptığı çalışmada yaşam boyu en az bir kez sigara kullanma oranlarını %33 olarak bulduklarını belirtmişlerdir. Buna karşın sigara kullanan öğrencilerin çoğunun bir kez deneyip bıraktıkları görülmektedir. Şimdiye kadar bir kez bile olsa sigara kullananların çoğunluğunun 15-16 yaşta sigaraya başladığı saptanmıştır. Katılımcı öğrencilerden halen sigara kullananların çoğunluğunun sosyal çevre ve arkadaş grubu nedeniyle sigaraya başladığı belirlenmiştir. Özcan vd. (2016), ergenlerde sigara kullanım yaşının giderek düştüğü belirtilmiştir. Öz ve Alkepli (2018), yapmış oldukları çalışmada üniversite öğrencilerinin alkole başlama yaşı incelendiğinde %44.2 sinin lise çağında başladığı belirtilmiştir. Turhan vd. (2011) tarafından üniversite öğrencileri üzerine yapılan çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun sigara ve alkol kullanma düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya konulmuştur. Araştırma katılımcılarının yaş grupları farklı olsa da öğrencilerin bulundukları ortamların ve çevrelerinin madde kullanımında etken rol oynaması bakımından benzerlik göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin alkol kullanım durumları incelendiği zaman sigara kullanımı ile karşılaştırıldığında daha fazla öğrencinin alkol kullandığı, alkol kullananların yarıdan fazlasının merak, nedeniyle alkol kullandığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin çoğunlukla daha fazla özel günlerde alkol kullandığı belirlenmiştir. Alkol kullanmayan öğrencilerin yanıtları incelendiğinde yarıdan fazlasının sağlığa olan zararları nedeniyle alkol kullanmadığı belirlenirken bunun yanı sıra alkol kullanmama nedenleri dini nedenler, içenlere verdiği zarar ve çevrede hoş karşılanmamış sebebiyle alkol kullanmama sıralanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin alkol kullanım oranlarının sigardan daha fazla olduğu belirlenmiştir. Alaçam vd. (2015) yaptıkları araştırmada benzer biçimde öğrencilerin sigara ve alkol kullanımını arttığını belirlemişlerdir. Yapılan çalışma sonuçları mevcut araştırma ile karşılaştırıldığında zaman sigara kullanımının zamanla azaldığı buna karşın alkol kullanımında bir artış yanında lise çağının alkol kullanımında riskli bir dönem olduğu da söylenebilir.

Öğrencilerin çoğunluğunu sigara ve alkol hakkında eğitim aldığı ayrıca sigara ve alkol bilgilendirme etkinliklerine katıldığı belirlenmiştir. Katılımcılar sigaranın ve alkolün sağlık üzerine etkilerine ilişkin bilgilendirme eğitimlerinin en fazla 11-12 yaş aralığında verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğunun sigara ve alkol konusuyla ilgili eğitimi okulda aldıkları saptanmıştır. Buna karşın Şahin vd., (2023) araştırmalarında alkol ve nikotin kullanımıyla ilgili katılımcılara yöneltilen soruda büyük bir çoğunluk yeterli eğitimin verilmediğini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre bağlanma stilleri incelendiğinde 12. sınıf öğrencilerin güvenli bağlanma stillerinin 9. sınıf öğrencilere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Kaçınan bağlanma stillerine bakıldığında ise 12. Sınıf öğrencilerin bağlanma düzeylerinin 9. Sınıf ve 10. Sınıf öğrencilerden fazla olduğu tespit edilmiştir. Bağlanma stillerinin diğer alt boyutu olan kaygılı-kararsız bağlanma düzeyleri

öğrencilerin sınıflarına göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Alanyazında bu çalışmadan farklı olarak bağlanma stilleri ve yaşam memnuniyeti arasında olan ilişkinin incelendiği bir araştırmada ergenlerin sınıf düzeylerine göre bağlanma stillerinin değişmediği ortaya konulmuştur (Tepeli-Temiz & Tari-Cömert, 2018). Aynı biçimde Conrad vd. (2021) çalışmalarında bağlanma stillerinin incelenmişler ve sınıf düzeylerine göre bağlanma stillerinin farklılaşmadığı sonucuna varmışlardır.

Katılımcı öğrencilerin akran ilişkileri irdelendiğinde 12. Sınıf öğrencilerin akran ilişkileri birliktelik düzeylerinin 9. Sınıf ve 11. Sınıf öğrencilerine göre fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Buna karşın öğrencilerin bulundukları sınıflara göre akran ilişkilerindeki çatışma, yardım, koruma ve yakınlık düzeylerinin değişmediği belirlenmiştir. Bu bulguyu destekler nitelikte Güler, (2019) ortaokul öğrencileriyle yaptığı çalışmada 7. sınıf öğrencilerinin akran ilişki düzeylerinin 8. sınıf öğrencilere göre daha az olduğunu belirlemişlerdir. Benzer şekilde Yücetürk (2018) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmasında öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıfa göre akran ilişki düzeylerinin değiştiğini, üst sınıfta öğrenim gören öğrencilerin alt sınıflara göre daha yüksek akran ilişki ortalamasına sahip oldukları saptamıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda araştırma sonuçları paralellik göstermektedir.

Araştırmada cinsiyetlerine göre öğrencilerin bağlanma stilleri, güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve kaygılı-kararsız bağlanma düzeylerinin değişmediği sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde Mubarique (2016) çalışmasında ergen katılımcıların bağlanma stillerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna varmıştır. Alanyazında yapılan araştırmalarda elde edilen bulgularla benzer biçimde cinsiyet değişkenine göre bağlanma stillerinin açısından farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır (Uluç ve Öktem, 2009; Göçener, 2010). Yapılan araştırma bulgularından farklı olarak Del Giudice (2019), bağlanma stillerinin katılımcıların cinsiyetine göre

farklılık gösterdiğini, kadın katılımcıların güvenli bağlanma stillerinin erkek katılımcılara göre daha düşük olduğunu, kaygılı-kararsız bağlanma stillerinin ise daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre akran ilişkileri incelendiğinde birliktelik ve çatışma düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Ancak akran ilişkilerinin diğer boyutları olan yardım, koruma ve yakınlık düzeylerinin farklılaştığı, kız öğrencilerin olan yardım, koruma ve yakınlık düzeylerinin erkek öğrencilere göre fazla olduğu belirlenmiştir. Literatür incelendiği zaman kız öğrencilerin olumlu akran ilişki düzeylerinin erkek öğrencilerden daha iyi olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Bauminger vd., 2008; Erden ve Yılmaz, 2016). Yapılan başka bir çalışmada da ergenlerin kız öğrencilerin güven, sevgi ve bağlılığa dayalı akran ilişkilerinin erkek öğrencilerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Delikara, 2000). Benzer biçimde Yüçetürk (2018) yaptığı çalışmada, kız öğrencilerin kendini açma ve bağlılık açısından akran ilişkilerinin, erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Bu farklılığın kız öğrencilerin iletişim becerilerinin daha etkili olmasından kaynaklandığı öngörülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumuna göre bağlanma stillerinin ve akran ilişki düzeylerinin farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Başer (2009) yaptığı çalışmasında ergenlik döneminde olan bireylerin anne-baba eğitim düzeylerinin bağlanma stillerinde etkili olmadığını belirlemiştir. Benzer biçimde ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre bağlanma stillerinin inceleyen çalışmalar irdelendiği zaman yapılan araştırma sonuçları ile benzer sonuçlarla anne-baba eğitimine göre bağlanma stillerinin farklılaşmadığını ortaya koymaktadırlar (Keler, 2008; Turp, 2017; Çetin vd., 2017). Yücel (2009) 300 ergenin katılımıyla yaptığı araştırmasında benzer biçimde akran ilişkilerinin anne ve babanın eğitim

düzeyine göre değişmediğini tespit etmiştir. Çevik ve Çelikkaleli (2010) de aynı biçimde ergen katılımcıların akran bağlılıklarının ebeveyn eğitim düzeyine göre değişmediğini ortaya koymuşlardır.

Bunun yanısıra öğrencilerin aile tipine göre de bağlanma stillerinin ve akran ilişkilerinin değişmediği belirlenmiştir. Araştırma bulgularından farklı olarak Görür (2019) anne ve babası birlikte olan ergenlerin bağlanma stillerinden güvenli bağlanma seviyelerinin daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Alanyazında araştırma bulgularından farklı olarak özellikle boşanmış aileye sahip ergenlerin akran ilişkilerinde sorunlar yaşadıklarını ortaya koymaktadır. (Şahin, 2015; Kuyucu, 2007; Akduman, 2007; Gür, 2016; Arslan, 2018)

Katılımcı öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine göre bağlanma stillerinde farklı sonuçlar ortaya konulmuştur. Şöyle ki ailesinin gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin, güvenli bağlanma düzeyleri diğer öğrencilere nazaran yüksek bulunmuştur. Ailesinin geliri düşük ve orta düzeyde olan öğrencilerin kaygılı-kararsız bağlanma stillerinin ailesinin geliri yüksek olan öğrencilerden fazla olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin ailelerinin gelirine göre kaçınan bağlanma stilleri incelendiğinde gelir düzeyinin etken faktör olmadığı tespit edilmiştir. Tepeli Temiz ve Tarı Cömert (2018) yaptıkları çalışmada düşük gelire sahip olumsuz bağlanma stillerinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Araştırma bulguları bu açıdan paralellik gösterirken bu bulgudan farklı olarak Aktaş (2020) ergenlerin bağlanma stilleri ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varmıştır.

Öğrencilerin ailelerinin sahip oldukları gelir düzeyine göre akran ilişkilerinin farklılaşmadığı ortaya konulmuştur. Literatürde yapılan bazı çalışmalar benzer biçimde aile gelir düzeyi ve akran ilişkileri arasında anlamlı ilişkinin olmadığını ortaya koymaktadır (Kayhan Aktürk, 2015; Dursun, 2010; Ummanel, 2007; Kesicioğlu,

2010). Araştırma bulgularından farklı olarak Avcı vd. (2019) ailenin gelir düzeyinin çocukların akran ilişkilerinde etken rol oynadığını ortaya koymuşlardır.

Sigara kullanım durumuna göre öğrencilerin bağlanma stilleri irdelendiğinde sigara kullanan öğrencilerin güvenli bağlanma düzeylerinin sigara kullanmayan öğrencilerden düşük bulunmuştur. Sigara kullanan öğrencilerin kaygılı-kararsız bağlanma düzeylerinin sigara kullanmayan öğrencilerden fazla olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin sigara kullanıma durumlarına göre kaçınan bağlanma düzeylerine fark oluşturmadığı sonucuna varılmıştır. Wise vd. (2017). Yaptıkları çalışmada, sigara kullanım bozukluğu ile bağlanma stilleri arasında olan ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada 522 üniversite öğrencisi katılmış ve bağlanma stillerinden olan korkulu/kaygılı bağlanma ve kaçınan bağlanma stilleri ile sigara kullanımı arasında ilişki olduğu bunun yanısıra sigara kullanmayan katılımcıların güvenli bağlanma stillerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kinley ve Reyno (2013) yaptıkları araştırmada katılımcıların kaçınma ve kaygı bağlanma stili olan bireylerin stres altında olduklarında sigara kullanımını arttırdıklarını ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla sigara kullanmayan bireylerin olumlu bağlanma stillerinin sigara kullananlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Katılımcı öğrencilerin sigara kullanım durumlarına göre akran ilişkilerinin önemli ölçüde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Buna karşın literatürdeki bazı çalışmalar sigara kullanımında akran ilişkilerinin doğrudan etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır (Kıran Esen, 2003; Talu ve Gümüş, 2020; Satan, 2011). Araştırma bulgularındaki farklılığın araştırmalardaki örneklem farklılığından kaynaklandığı öngörülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin alkol kullanma durumlarına göre bağlanma stilleri incelendiği zaman güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma, kaygılı-kararsız

bağlanma düzeylerinde alkol kullanımının fark oluşturmadığı saptanmıştır. Akhan (2014) hemşirelik öğrencilerinin katılımıyla yaptığı çalışmada bağlanma stiline, alkol ve sigara kullanımı gibi alışkanlıkları etkilediğini belirlemiştir. Aynı şekilde Huntsinger ve Luecken (2004), Pooravari vd. (2014), Uluman ve Buzlu, (2015) araştırmalarında bireylerin alkol kullanımı ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırma bağlanma stillerinin alkol durumuna göre farklılık göstermemesinin nedenin katılımcıların demografik özelliklerinin benzer olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Öğrencilerin akran ilişki düzeylerinin alkol kullanma durumlarına göre farklılaştığı belirlenmiştir. Alkol kullanan öğrencilerin akran ilişkileri birliktelik, yardım, koruma ve yakınlık düzeylerinin alkol kullanmayan öğrencilere göre fazla olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin alkol kullanımına göre akran ilişkilerinden olan çatışma düzeylerinin ise fark yaratmadığı tespit edilmiştir. Chimwamurombe (2011) araştırmasında akran ilişkilerinin ve baskısının alkol kullanımında etken olduğunu ifade etmektedir. Araştırmada ergenler tarafından sigara, alkol, uyuşturucu ve benzeri maddelerin kullanımının olumsuz etkileri bilinmesine karşın kullanılmaya devam edilme sebebinin bilgi eksikliğinden değil ergenlerin akran ilişkilerinden kaynaklandığı sonucu yapılan bulguları ile paralellik göstermektedir.

Öğrencilerin sigara kullanma durumları demografik özellikler açısından incelenmiştir. Öğrencilerin, öğrenim gördükleri sınıfları, cinsiyetleri, anne-baba eğitimleri, aile gelirleri, sigara bilgilendirme etkinliklerine katılımları ve sigara ve alkol konusuyla ilgili eğitim almaları ile göre sigara kullanım oranları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırma bulgularından farklı olarak irdelenen demografik özelliklerin bireylerin sigara kullanımında etken rol oynadığını ortaya koyan

alışmalar bulunmaktadır (Öztoprak ve Günay, 2013; Turan vd., 2022; Oğuz & Özçelik, 2018; Chung & Joung, 2015; Kılıç, 2021).

Öğrencilerin aile tiplerine göre sigara kullanım düzeyleri fark olduğu görülmektedir. Parçalanmış aileye sahip olan öğrencilerin sigara kullanım düzeyleri çekirdek ve geniş aileye sahip öğrencilerden daha fazla olduğu saptanmıştır. Sigara içme eğiliminde olan genç yetişkinlerin ailelerinde fazla çatışma olması bu nedenle, psikolojik ihtiyaçlarının üstesinden gelmek için sigara gibi dış nesnelere yönelmelerini sağlayabilmektedir (Habibi, 2018). Dolayısıyla parçalanmış aileye sahip öğrencilerin sigara kullanım düzeylerinin fazla olması bundan kaynaklı olabilmektedir.

Öğrencilerin demografik özelliklerine göre alkol kullanım düzeyleri irdelenmiştir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflarına göre alkol kullanım oranları arasında farklar bulunmuştur. 10. Sınıf ve 11. Sınıf öğrencilerin alkol kullanım oranlarının 9. Sınıf ve 12. Sınıf öğrencilerden fazla olduğu belirlenmiştir. Coşkun vd. (2019), üniversite öğrencilerinin katılımıyla yaptıkları çalışmada son sınıf öğrencilerinin alkol kullanma düzeylerinin diğer öğrencilere göre yüksek olduğunu saptamıştır. Öztürk ve İncedere (2021) araştırma bulgularından farklı olarak sınıf düzeyinin alkol kullanımında etken rol oynamadığını ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularında ortaya çıkan 10. ve 11. Sınıf öğrencilerin alkol kullanımının daha fazla olmasının nedenin ergenliğe geçiş dönemi olması, merak ve sosyal çevreden etkilendiği düşünülmektedir.

Buna karşın öğrencilerin cinsiyetine, baba eğitimlerine, aile tiplerine, alkol bilgilendirme etkinliklerine katılımlarına ve sigara ve alkol konusyla ilgili eğitim almalarına göre alkol kullanım düzeylerinde fark olmadığı sonucuna varılmıştır. Chimwamurombe (2011) araştırmasında alkol ve sigar kullanımına ilişkin eğitim alınmış olsa dahi bunun etken rol oynamadığını saptamıştır. Bunun yanısıra araştırma

bulgularından farklı olarak Hoffman (2017) parçalanmış aileye sahip bireylerin alkol ve sigara kullanımlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Öyle ki tek ebeveynin otoriter sağlayamaması, denetim az olması, aile içi çatışmalar gibi unsurların alkol, sigara ve madde kullanımını arttırdığı belirtilmektedir. Araştırmada farklı sonuçlar elde edilmesinin nedeni katılımcıların çoğunlukla çekirdek aileye sahip olmalarından kaynaklandığı öngörülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyine göre alkol kullanım oranları incelendiği zaman annesi üniversite ve üzerinde eğitime sahip çocukların alkol kullanım oranı, annesi ilkökul ve altında ve ortaokul düzeyinde eğitime sahip çocuklardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yapılan bir araştırmada ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocukların sigara kullanımı ile ilişkili olmadığını ancak eğitim seviyesi yüksek ebeveynlerin çocuklarında alkol kullanımının daha yaygın olduğunu bildirmiştir (Atlam & Yüncü, 2017). Bu doğrultuda araştırma sonuçları paralellik göstermektedir.

Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine göre alkol kullanma düzeylerinde farklılık bulunmuştur. Ailesi yüksek gelire sahip öğrencilerin alkol kullanım düzeylerinin aile geliri düşük ve orta düzeyde olan öğrencilere nazaran yüksek olarak belirlenmiştir. Yıldız (2009) 'ın yaptığı araştırmanın sonucuna göre öğrencinin alkol satın alabilme gücünün olması alkol kullanımı ile ilişkili bulunmuştur. Bu bağlamda araştırma sonuçları birbirini destekler niteliktedir. Benzer biçimde lise öğrencilerinin katılımıyla yapılan bir araştırmada yüksek gelire sahip olanların düşük geliri düşük olanlara nazaran madde kullanıma risklerini daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır (Ögel vd., 2005).

Araştırma katılımcısı olan öğrencilerin bağlanma stillerinden olan güvenli bağlanma düzeylerinin sigara ve alkol kullanımını negatif yönde yordadığı

belirlenmiştir. Öğrencilerin kaçınan bağlanma düzeylerinin ve kaygılı-kararsız bağlanma düzeylerinin ise sigara ve alkol kullanma durumlarını önemli düzeyde yordamadığı tespit edilmiştir. Benzer biçimde Nakhoul vd., (2020) araştırmalarında güvenli bağlanma stilleri ile sigara, alkol kullanımı arasında negative ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Alanyazında yapılan pek çok çalışma olumlu bağlanma stilleri ile sigara ve alkol kullanımı arasında negatif yönde ilişki olduğunu ifade etmektedir (Le vd., 2017; Lyvers vd., 2008; Wise, 2015). Bunun nedeninin olumlu bağlanma stillerine sahip bireylerin herhangi bir durumla başa çıkmalarının gerekmemesi sebebiyle alkol ve sigara kullanımına yönelmemeleri olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin akran ilişki düzeylerinin sigara ve alkol kullanma durumlarına yönelik yordayıcılığının olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışmanın aksine yapılan bazı araştırmalar akran ilişkilerinin sigara ve alkol kullanımını pozitif yönde yordadığını ortaya koymaktadır (McVicar ve Polanski, 2014; Alikashioglu ve Ercan, 2006; Erdem vd. 2006; Tilim ve Murat, 2019; Akkuş vd. 2017; Aygün 2017).

Bölüm 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuç

Araştırmada KKTC liselerinde öğrenim gören öğrencilerin akran ilişkileri ve bağlanma stilleri ile alkol sigara kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

1. Araştırmada öğrencilerin çoğunluğunun bir kez bile olsa sigara kullandığı tespit edilmiştir. Sigara kullanan öğrencilerin çoğunun bir kez deneyip bıraktıkları saptanmıştır. Bir kez bile olsa sigara kullananların öğrencilerin çoğunluğunun 15-16 yaşta sigaraya başladığı belirlenmiştir. Halen sigara kullanan öğrencilerin çoğunluğunun sigaraya başlama nedenlerinin sosyal çevre ve arkadaş grubu olduğu sonucuna varılmıştır.
2. Araştırmaya katılan öğrencilerin alkol kullanıma durumları incelendiği yarıdan fazlasının alkol kullanma nedeninin merak olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin en fazla özel günlerde alkol kullandığı belirlenmiştir. Alkol kullanmayan öğrenciler alkol kullanmama nedenlerini sağlığa olan zararları, dini nedenler, içenlere verdiği zarar ve çevrede hoş karşılanmama olarak sıralamışlardır. Alkol kullanımı sigara kullanımı ile karşılaştırıldığında daha fazla öğrencinin alkol kullandığı saptanmıştır.
3. Öğrencilerin çoğunluğunun sigara ve alkol kullanımına yönelik eğitim aldığı ayrıca sigara ve alkol bilgilendirme etkinliklerine katıldığı tespit

edilmiştir. Katılımcılar sigaranın ve alkolün sağlık üzerine etkilerine ilişkin bilgilendirme eğitimlerinin en fazla 11-12 yaş aralığında verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin sigara ve alkol konusuyla ilgili eğitimi çoğunlukla okulda aldıkları belirlenmiştir

4. 12. sınıf öğrencilerin güvenli bağlanma stillerinin 9. sınıf öğrencilere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Kaçınan bağlanma stillerine bakıldığında ise 12. Sınıf öğrencilerin bağlanma düzeylerinin 9. Sınıf ve 10. Sınıf öğrencilerden fazla olduğu tespit edilmiştir. Bağlanma stillerinin diğer alt boyutu olan kaygılı-kararsız bağlanma düzeyleri öğrencilerin sınıflarına göre fark olmadığı sonucuna varılmıştır.
5. Akran ilişkileri incelendiğinde 12. Sınıf öğrencilerin akran ilişkileri birliktelik düzeylerinin 9. Sınıf ve 11. Sınıf öğrencilerine göre fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Buna karşın öğrencilerin bulundukları sınıflara göre akran ilişkilerindeki çatışma, yardım, koruma ve yakınlık düzeylerinin değişmediği belirlenmiştir.
6. Araştırmada cinsiyetlerine göre öğrencilerin bağlanma stilleri, güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve kaygılı-kararsız bağlanma düzeylerinin değişmediği tespit edilmiştir.
7. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre akran ilişkileri incelendiğinde birliktelik ve çatışma düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Akran ilişkilerinin diğer boyutları olan yardım, koruma ve yakınlık düzeylerinin farklılaştığı, kız öğrencilerin olan yardım, koruma ve yakınlık düzeylerinin erkek öğrencilere göre fazla olduğu saptanmıştır.
8. Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumuna göre bağlanma stillerinin ve akran ilişki düzeylerinin farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Bunun yanı sıra öğrencilerin aile tipine göre de bağlanma stillerinin ve akran ilişkilerinin değişmediği sonucuna varılmıştır.

9. Ailelerinin gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin güvenli bağlanma düzeyleri diğer öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Ailesinin geliri düşük ve orta düzeyde olan öğrencilerin kaygılı-kararsız bağlanma stillerinin ailesinin geliri yüksek olan öğrencilerden fazla olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin ailelerinin gelirine göre kaçınan bağlanma stillerinin farklılaşmadığı tespit edilmiştir.
10. Öğrencilerin ailelerinin sahip oldukları gelir düzeyine göre akran ilişkilerinin farklılaşmadığı ortaya konulmuştur.
11. Sigara kullanım durumuna göre öğrencilerin bağlanma stilleri irdelendiğinde sigara kullanan öğrencilerin güvenli bağlanma düzeylerinin sigara kullanmayan öğrencilerden düşük belirlenmiştir. Sigara kullanan öğrencilerin kaygılı-kararsız bağlanma düzeylerinin sigara kullanmayan öğrencilerden fazla olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin sigara kullanıma durumlarına göre kaçınan bağlanma düzeylerinin farklılaşmadığı saptanmıştır.
12. Katılımcı öğrencilerin sigara kullanım durumlarına göre akran ilişkilerinin anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır.
13. Araştırmaya katılan öğrencilerin alkol kullanma durumlarına göre bağlanma stilleri incelendiği zaman alkol kullanımının güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma, kaygılı-kararsız bağlanma düzeylerinde fark oluşturmadığı belirlenmiştir.
14. Öğrencilerin alkol kullanma durumlarına akran ilişki düzeylerinin farklılaştığı belirlenmiştir. Alkol kullanan öğrencilerin akran ilişkileri

birliktelik, yardım, koruma ve yakınlık düzeylerinin alkol kullanmayan öğrencilere göre fazla olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin alkol kullanımına göre akran ilişkilerinden olan çatışma düzeylerinin fark oluşturmadığı tespit edilmiştir.

15. Öğrencilerin, öğrenim gördükleri sınıfları, cinsiyetleri, anne-baba eğitimleri, aile gelirleri, sigara bilgilendirme etkinliklerine katılımları ve sigara ve alkol konusuyla ilgili eğitim almaları ile göre sigara kullanım oranları arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.
16. Öğrencilerin aile tiplerine göre sigara kullanım düzeylerinin farklılaştığı belirlenmiştir. Parçalanmış aileye sahip olan öğrencilerin sigara kullanım düzeyleri çekirdek ve geniş aileye sahip öğrencilerden daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır.
17. Alkol kullanımı öğrencilerin demografik özelliklerine göre incelendiğinde öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflarına göre alkol kullanım oranları arasında fark olduğu saptanmıştır. 10. Sınıf ve 11. Sınıf öğrencilerin alkol kullanım oranlarının 9. Sınıf ve 12. Sınıf öğrencilerden fazla olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin cinsiyetine, baba eğitimlerine, aile tiplerine, alkol bilgilendirme etkinliklerine katılımlarına ve sigara ve alkol konusuyla ilgili eğitim almalarına göre alkol kullanım düzeylerinin değişmediği sonucuna varılmıştır.
18. Anne eğitim düzeyine göre araştırmaya katılan öğrencilerin alkol kullanım oranları incelenmiş annesi üniversite ve üzerinde eğitime sahip çocukların alkol kullanım oranı, annesi ilköğretim ve altında ve ortaokul düzeyinde eğitime sahip çocuklardan daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

19. Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine göre ailesi yüksek gelire sahip öğrencilerin alkol kullanım düzeylerinin aile geliri düşük ve orta düzeyde olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
20. Araştırma katılımcısı olan öğrencilerin bağlanma stillerinden olan güvenli bağlanma düzeylerinin sigara kullanımını negatif yönde yordadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin kaçınan bağlanma düzeylerinin ve kaygılı-kararsız bağlanma düzeylerinin ise sigara kullanma durumlarını önemli düzeyde yordamadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin akran ilişki düzeylerinin sigara kullanma durumlarına yönelik yordayıcılığının olmadığı sonucuna varılmıştır.
21. Araştırma katılımcısı olan öğrencilerin bağlanma stillerinden olan güvenli bağlanma düzeylerinin alkol kullanma durumlarını istatistiksel açıdan önemli ve negatif bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Öğrencilerin kaçınan bağlanma düzeylerinin ve kaygılı-kararsız bağlanma düzeylerinin ise alkol kullanma durumlarını istatistiksel açıdan önemli şekilde yordamadığı tespit edilmiştir.
22. Araştırmadaki öğrencilerin akran ilişki düzeylerinin alkol kullanım durumlarını istatistiksel açıdan önemli şekilde yordamadığı saptanmıştır.

6.2 Öneriler

Araştırma sonuncuna elde edilen verilerin ışığında öneriler iki başlık altında verilmiştir. Bunlar; uygulayıcılara yönelik Öneriler ve araştırmacılara yönelik önerilerdir.

6.2.1 Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Ergenlerin akran ilişkilerinde ve akran grupları seçiminde ebeveynlerin daha aktif rol almalarını sağlamak amacıyla bu yönde bilgilendirme

semineri ve grup çalışmaları gibi etkinliklerin düzenlenmesi önerilmektedir.

2. Her yaşı grubundaki öğrencilerin yapıcı ve doğru ilişkiler kurmaları ayrıca iletişim becerilerini geliştirmeleri amacıyla grup rehberlik çalışmaları ve sınıf içi etkinliklerin düzenlenmesi önerilmektedir.
3. Rehberlik hizmetlerinin yaşam boyu srekliiliği ilkesi dikkate alınmalı ve sınıf rehberlik hizmetlerinin öğrencinin mezuniyetine kadar değişmemesi ve öğrencinin takibinin srekliiliği ile olumsuz yaşantıların ve risk içeren davranışların oluşmadan önlenmesi bakımından önemli olabileceği önerilmektedir.
4. Öğrenciler arasında ilişkilerin geliştirilmesi, olumlu bağlanma stillerinin sağlanması amacıyla çeşitli konularda grup çalışmaları yapmaları (sunum, portföy vb.) sınıf içi etkinliklerin arttırılmasına yönelik rehberlik çalışmalarının yapılması önerilmektedir.
5. Özellikle erken ergenlik döneminde olan öğrencilerin olumlu bağlanma stilleri ve akran ilişkileri geliştirmeleri için önleyici ve destekleyici çalışmalar yapılması önerilmektedir.
6. Okullarda etkili psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sağlanarak öğrencilerin sigara, alkol kullanımları önüne geçilmesi için ayrıca müdahale programları hazırlanması önerilmektedir.
7. Çalışmanın sonunda ergenlikte madde kullanımında güvensiz bağlanma önemli bir risk faktörü olurken, güvenli bağlanmanın ise koruyucu bir faktör olduğu görülmüştür. Bu nedenle bebek sahibi olmayı düşünen ve istekli olan ebeveyn adaylarına konuyla ilgili olarak çocuklarına güvenli bağlanmayı nasıl sağlayacaklarını ve güvensiz bağlanmanın olumsuz

etkilerini içeren bilgilerin verildiği bir süreçten geçmeleri sağlanabilir ve gelecekteki nesillere bu yönde önemli bir katkı sağlanabilir.

8. Alkol ve sigara bağımlılığına yönelik bilgilendirme ve önleme çalışmalarının ortaokuldan önce başlamasının, liseye kadar devam etmesinin ve bu önleme çalışmalarında akran ilişkileri ve bağlanma stillerinin rolünün her iki değişkenin de yapılan çalışmalarda sözü geçen dönemle ilişkili olduğu bulunduğundan dolayı dikkate alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bahse konu olan çalışmalar hazırlanırken bu bilgiler doğrultusunda hazırlanması ve bu yönde oluşturulan programların herkesin erişebileceği şekilde her yaş grubuna sunulması önerilmektedir.

6.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Araştırma farklı yaş ve gelişim dönemlerinde olan öğrenciler ile tekrarlanarak araştırma bulguları karşılaştırılabilir.
2. Akran ilişkileri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkide ebeveyn tutumlarının aracı rolünü belirlemeye yönelik çalışmalar yapılabilir.
3. Yapılacak çalışmalarda amaçlı örneklem yöntemi ile nitel araştırma yürütülerek öğrenci, ebeveyn ve öğretmenlerin görüşleri alınarak karşılaştırma yapılabilir.
4. Bu araştırma sadece Mağusa ilinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma farklı illerde de tekrarlanarak elde edilen bulgular incelenebilir.
5. Öğrencilerin sigara ve alkol kullanıma nedenleri incelenerek, etken faktörlerin ortaya konulmasını amaçlayan araştırmalar yürütülebilir.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2016). Akran Baskısıyla Başa Çıkma Konusunda Hazırlanan Psikoeğitim Programının Lise Öğrencilerinin Akran Baskısı Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, Burdur.
- Akduman, G., Akduman, B., & Cantürk, G. (2007). Ergen Suçluluunda Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Çocuk İstismarı Araştırma Birimi, Türk Pediatri Arşivi, 42(4), 156-161.
- Akhan Ulaş, L. (2014). Hemşirelik öğrencilerinin balanma stillerinin belirlenmesi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 4(3), 191-196.
- Akkuş, D., Karaca, A., Konuk Şener, D., & Ankaralı, H. (2017). Lise Öğrencileri Arasında Sigara ve Alkol Kullanma Sıklığı ve Etkileyen Faktörler. Anadolu Kliniği, 22(1), 36-45.
- Aksoy, K. (2006). Lise Öğrencilerinin Bağımlılık Yapan Maddelere İlişkin Tutumları ve Bu Tutumlara Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi (Malatya İli Örneği). Bilim Uzmanlığı Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Aktaş, E. (2020). Ergenlerin ebeveyne balanma stilleri ile sosyal görünüş kaygısı ve sosyal dışlanma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Alaçam, H., Korkmaz, A., Muharrem, E. F., Şengül, C. B., & Şengül, C. (2015). Pamukkale Üniversitesi öğrencilerinde alkol ve sigara bağımlılığı taraması. Pamukkale Tıp Dergisi(2), 82-87.
- Alagöz, P. A. (2019). 14-18 Yaş Arasındaki Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Sosyal Anksiyete Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Aldridge, J., Kilgo, J. L., Bruton, A. K., & Jepkemboi, G. (2014). The First Women Psychologist: Documenting the Influence of G. Stanley Hall. SOP TRANSACTIONS ON PSYCHOLOGY, 1(3), 1-10.
- Alikaşifoğlu, M., & Ercan, O. (2006). Ergenlerde Madde Kullanımı. Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler Dergisi, 2(5), 76-83.
- Aras, Ş., Günay, T., Özcan, S., & Orçın, E. (2007). İzmir İlinde Lise Öğrencilerinin Riskli Davranışları. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 8, 186-196.
- Argon, T., & Çelik Yılmaz, D. (2016). Lise Öğrencilerinin Akran İlişkileri Algıları ile Okula İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 5(28), 250-258.
- Arsalan, S. (2018). Boşanmanın lise öğrencileri üzerindeki etkisinin okul sosyal hizmeti bakış açısıyla incelenmesi: Sincan ilçesi örneği. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Atlam, D. H., & Yüncü, Z. (2017). Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara, Alkol, Madde Kullanım Bozukluğu ve Ailesel Madde Kullanımı Arasındaki İlişki. Klinik Psikiyatri Dergisi, 20(3), 161-170.
- Avcı, D., Selçuk, K. T., & Kaynak, S. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların akran ilişkileri ve belirleyicileri. Güncel Pediatri, 17(1), 17-33.
- Aydoğdu, H., & Olcay Çam, M. (2013). Madde Kullanım Bozukluğu Olan ve Olmayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Sosyal Destek Algıları Yönünden Karşılaştırılması. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 4(3), 137-144.
- Aydoğdu, T. (2013). Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Stratejileri İle Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aygün, H. (2017). Lise Öğrencilerinin Sigara ve Alkol Kullanım Yaygınlığının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Bahçeci, C., Özkubat, G., Demiroğulları, S., & Üçdoğruk Birecikli, Ş. (2022). Türkiye’de Hanelerin Sigara Tüketim Harcamalarında Yasal Düzenlemelerin Etkileri: 2007 ve 2019 Yılları Oaxaca-Blinder Ayırıştırması. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(3), 961-982.

- Balşık Kaya, N. (2019). Liseli Ergenlerin Ebeveyne Bağlanma Stilleri, Empati Düzeyleri ve Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Basmacı Kandemir, S. (2020). Nesne İlişkileri Kuramı. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Güncel Yaklaşımlar ve Temel Kavramlar (s. 103-108). içinde Ankara: Akademisyen Kitabevi A.Ş.
- Başer Şeker, G. (2009). Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Başkurt, İ. (2003). Gençlik, Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları. İ. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi(8), 73-114.
- Başkurt, İ. (2003). Gençlik, Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları (Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım). İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 0(8), 73-114.
- Bauminger, N., Finzi-Dottan, R., Chason, S., & Har-Even, D. (2008). Intimacy in adolescent friendship: The roles of attachment, coherence, and self-disclosure. Journal of Social and Personal Relationships, 25(3), 409-428.
- Bayhan, P., & Işıtan, S. (2011). Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış. Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 5(20), 33-44.

- Bolat, N. (2014). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Karar Verme Yetkinlikleri ile Bağlanma Stilleri ve Cinsiyet Rolü Yönelimleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Karadeniz.
- Boyraz, M. (2019). Lise Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkilerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı, Malatya.
- Branstetter, S., Furman, W., & Cottrell, L. (2009). The Influence of Representations of Attachment, Maternal-Adolescent Relationship Quality, and Maternal Monitoring on Adolescent Substance Use: A 2-Year Longitudinal Examination. *Child Development*, 80(5), 1448-1462.
- Bülbül, K. (2016). Aile Yapısı, Bağlanma Stili ve Umutsuzluğun Lise Öğrencilerinin Madde Kullanma Eğilimleri İle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Trabzon.
- Bülbül, K., & Odacı, H. (2018). Lise öğrencilerinde umutsuzluk, bağlanma stili ve aile yapısının madde kullanma eğilimini yordama gücü. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 21, 360-369.
- Büyükcebeci, A. (2017). Ergenlerde Sosyal Dışlanma, Yalnızlık ve Okul Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişki: Empatik Eğilimin Aracı Rolü. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, İstanbul.

- Büyükhahin Çevik, G., & Atıcı, M. (2008). Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(2), 35-50.
- Can, R. (2019). Pickklop Oyunu ve Dam Modeline Göre Düzenlenmiş Eğitimin Adölesanların Nikotin Bağımlılığı Üzerine Etkisi. Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Hemşirelik Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Celiloğlu, B. (2022). Cinsel Gelişimde Freud'un Psiko-seksüel Gelişim Aşamaları ve Cinsel Eğitim. M. Dalkılıç (Dü.) içinde, Contemporary Trends in Education Sciences (s. 283-295). İzmir: Duvar Kitapevi.
- Chung, S. S., & Joung, K. H. (2015). Risk factors for smoking behaviors among adolescents. The Journal of School Nursing, 30(4), 262-271.
- Cloutier, R. (1994). Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27(2), 875-904.
- Coates, S. W. (2016). John Bowlby and Margaret S. Mahler: Their Lives and Teories. Journal of the American Psychoanalytic Association (JAPA), 571-601.
- Coffman, E., & Swank, J. (2021). Attachment Styles and the Family Systems of Individuals Affected by Substance Abuse. The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families, 29(1), 102-108.

- Conrad, R., Forstner, A. J., Chung, M. L., Müche, M., Geiser, F., Schumacher, J., et al. (2021). Significance of anger suppression and preoccupied attachment in social anxiety disorder: a cross-sectional study. *BMC Psychiatry*, 21(1), 1-9.
- Cornella-Font, M., Vinas-Poch, F., Juarez-Lopez, J., de las M. Martin-Perpina, M., & Malo-Cerrato, S. (2018). Temperament and attachment as predictive factors for the risk of addiction to substances in adolescents. *Revista de Psicopatologia y Psicologia Clinica*, 23, 179-187.
- Coşkun, F., Özçirpici, B., & Özgür, S. (2019). Gaziantep Üniversitesi Merkez Kampüsü'ndeki lisans öğrencilerinde alkol ve madde kullanma durumu. *Ortadoğu Tıp Dergisi*, 11(2), 143-147.
- Cömert, I. T., & Ögel, K. (2014). Madde Kullanan Ergenlerin Bağlanma Stilleri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 1(1), 9-40.
- Crews, F., He, J., & Hodge, C. (2007). Adolescent Cortical Development: A Critical Period of Vulnerability for Addiction. M. Wayner içinde, *Pharmacology Biochemistry and Behavior* (Cilt 86, s. 189-199). USA: ELSEVIER.
- Çakıcı, E., Keskindağ, B., Karaaziz, M., & Çakıcı, M. (2017). KKTC'de İlkokul Öğrencileri Arasında Psikoaktif Maddelerin Kullanım Yaygınlıkları ve Risk Etkenleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 273-282.
- Çakıcı, M., Ergün, D., Çakıcı, E., & Onur, Ç. (2017). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde lise öğrencileri arasında psikoaktif madde kullanım

yaygınlığı ve risk etkenleri, 1996-2015. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 18(5), 428-437.

Çakmak, Ö. N. (2018). Bağlanma Stilleri ve Duygusal Tepkisellik Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Aracılık Rolünün İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Çam, O., & Keskin, G. (2007). Bağlanma Sürecinin Ergen Açısından Değerlendirilmesi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 23(2), 159-172.

Çavdar, S., Çetinkaya Sümer, E., Eliaçık, K., Arslan, A., Koyun, B., Korkmaz, N., et al. (2016). İzmir'de Liseye Devam Eden Ergenlerin Sağlık Davranışları. Türk Pediatri Arşivi(51), 22-34.

Çelebi, C. (2020). Sigara İçen ve İçmeyen Sağlıklı Kişilerde Egzersiz Kapasitesi, Fiziksel Aktivite Düzeyi, Yaşam Kalitesi ve Sigarayla İlişkili Hastalıklar Hakkındaki Bilgi Düzeyinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Çetin Doğan, M. (2019). Annelerin 60-66 Aylık Kız ve Erkek Çocuklardan Öz Bakım Becerilerine İlişkin Beklentileri: Bir Karma Yöntem Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

- Çetin, N., Aytar, A. G., Pak, M. D., & Artık, A. (2016). Ergenlerde anne-baba ve arkadaşlara bağlanma biçimleri ile romantik ilişkilerde sorun çözmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 79-95.
- Çevik, G. B., & Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225-240.
- Dalkılıç, M. (2006). Lise Öğrencilerinin Ana Baba ve Ergen İlişkilerinde Algıladıkları Problem Çözme ve İletişim Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, İzmir.
- de la Torre-Luque, A., Ozeylem, F., & Essau, C. (2021). Prevalence of addictive behaviours among adolescents from 73 low-and middle-income countries. *Addictive Behaviors Reports*, 14, 1-7.
- Del Giudice, M. (2019). Sex differences in attachment styles. *Current Opinion in Psychology*, 25, 1-5.
- Delikara, İ. (2000). Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Demir, A. (2019). Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği ve Akran İlişkilerinin Ergenlerin Problemleri Akıllı Telefon Kullanımını Yordama Düzeyinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, Burdur.
- Demir, N. Ö., Baran, A. G., & Ulusoy, D. (2005). Türkiye'de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları ile İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örneği. Bilig(32), 83-108.
- Demircioğlu, A. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Sigara-Alkol Kullanım Özellikleri ve Risk Faktörleri. Yüksek Lisans Tezi, Yakındoğu Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Lefkoşa.
- Demirdağ, M. F. (2017). Bağlanma Teorisi'nin Kökenleri: John Bowlby ve Mary Ainsworth. Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(2), 76-90.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri: Adolesan Sağlığı 2(63), 19-21.
- DiFranza, J. R., Rigotti, N. A., McNeill, A. D., Ockene, J. K., Savageau, J. A., Cyr, D. S., et al. (2000). Initial symptoms of nicotine dependence in adolescents. Tobacco Control, 9, 313-319.
- Diñel, E. (2006). Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.

- Doğan, M. B., Kotan, H., & Akbulut, S. (2022). Bir Vakıf Üniversitesindeki Öğrencilerin Sigara Kullanımı, Nikotin Bağımlılık Düzeyi ve İlişkili Faktörlerin İncelenmesi. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 455-469.
- Doğan, T., Karaman, N. G., Çoban, A. E., & Çok, F. (2012). Ergenlerde Arkadaşlık İlişkilerinin Yordayıcısı Olarak Cinsiyet ve Aileye İlişkin Değişkenler. *İlköğretim Online*, 11(3), 845-855.
- Doğan, T., Karaman, N., Çoban, A., & Çok, F. (2012). Ergenlerde Arkadaşlık İlişkilerinin Yordayıcısı Olarak Cinsiyet ve Aileye İlişkin Değişkenler. *İlköğretim Online*, 11(3), 845-855.
- Dönmezer, T. (2020). The Room Filminin Psikanalitik Bağlamda Analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(48), 422-438.
- Dursun, A. (2010). Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eken, A. (2010). Ergenlerin Anne-Babaya Bağlanma Biçimleri ile Öznel İyi Oluş Durumları ve Sosyal Yetkinlik Beklentileriyle İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Karadeniz.

Erbay, E., Oğuz, N., Yıldırım, B., & Fırat, E. (2016). Alkol ve Madde Bağımlılığı Olan Bireylerin Başa Çıkma Tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 597-609.

Erdamar, G., & Kurupınar, A. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 65-84.

Erdem, G., Eke, C. Y., Ögel, K., & Taner, S. (2010). İmam hatip lisesi öğrencilerinin akran ilişkilerinin insanî değerler ve öznel iyi oluş düzeyleri açısından incelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 7, 111-116.

Erdem, G., Eke, C., Ögel, K., & Taner, S. (2006). Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 7(3), 111-116.

Erkan Atık, Z., Çok, F., Esen Çoban, A., Doğan, T., & Güney Karaman, N. (2014). Akran İlişkileri Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 433-446.

Erkan Atık, Z., Çok, F., Esen Çoban, A., Doğan, T., & Güney Karaman, N. (2014). Akran İlişkileri Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 433-446.

Ermiş, S. B. (2019). Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri, Aile Yaşam Doyumları ve Duygusal Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans*

Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, İstanbul.

Erözkan, A. (2010). Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), 155-175.

Erzen, E. (2016). Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 17(3), 1-21.

Esen, B. K. (2003). Akran baskısı, akademik başarı ve yaş değişkenlerine göre lise öğrencilerinin risk alma davranışının yordanması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24(24), 79-85.

ESPAD Group. (2020). ESPAD Report 2019: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs. Publications Office of the European Union. Luxembourg: EMCDDA Joint Publications.

Forgeron, P. A., King, S., Stinson, J. N., McGrath, P. J., MacDonald, A. J., & Chambers, C. T. (2010). Social functioning and peer relationships in children and adolescents with chronic pain: A systematic review. Pain Res Manage, 15(1), 27-41.

Gifford, J. N. (2003). Desire and Fear as Dimensions of Romantic Attachment. Doktora Tezi, Old Dominion University, Clinical Psychology, Virginia.

Gommans, R., Müller, C., Stevens, G., Cillessen, A., & Ter Bogt, T. (2017). Individual Popularity, Peer Group Popularity Composition and Adolescents' Alcohol Consumption. *J Youth Adolescence*, 46, 1716-1726.

Göçener, D. (2010). Üniversite öğrencilerinin güvenli bağlanma düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasındaki ilişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Göktepe, G. (2015). Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri, Kendilik Algısı ve Kişilerarası İlişkilerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Görür, B. (2019). Ergenlerin bağlanma stilleri ve sosyal kaygıları ile akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Güler, G. (2019). Ortaokul öğrencilerinde okul tükenmişliği: problem çözme becerileri, akran ilişkileri ve algılanan okul deneyimlerinin rolü. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gültekin, Ş. (2019). 15-18 Yaş Grubundaki Ergenlerin Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusunun İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Ankara.

- Gümüštepe, H. (2019). Çocukların Bağlanma Kaygısı ile Bağlanma Kaçınmasının Okula Bağlanma ve Akran İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Günaydın, B., & Yöndem, Z. D. (2016). Ergenlerde Akran Bağlılığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(1), 129-139.
- Gündoğan, H. (2016). Nesne İlişkileri Kuramı Çerçevesinde Borderline (Sınır) Kişilik Örgütlenmesine Bakış: Vaka Örneği ile Psikoterapi Sürecinin Yorumlanması. AYNA Klinik Psikoloji Dergisi, 3(2), 1-16.
- Günel, E. (2020). Ergenlerde Yılmazlığın Akran İlişkisi ve Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, Burdur.
- Gürçay, E. (2008). Ergenlerde Madde Bağımlılığı ile Yakınlarından Ayrılma Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, İzmir.
- Gürçay, E. (2008). Ergenlerde Madde Bağımlılığı ile Yakınlarından Ayrılma Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, İzmir.

Güven, M. (2021). Ergenlerdeki Akran Baskısının Madde Kullanımına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Haggerty, R. (1989). Problem Behavior in Adolescence. *Pediatrics International*, 31, 107-114.

Harput, W. W., & Stevens, N. (1997). Friendships and Adaptation in the Life Course. *Psychological Bulletin*, 121(3), 355-370.

Hoffmann, J. P. (2017). Family structure and adolescent substance use: An international perspective family structure and adolescent substance use: An international perspective. *Substance Use And Misuse*, 52(13), 1667-1683.

Huntsinger, E. T., & Luecken, L. J. (2004). Attachment relationships and health behavior: the meditational role of self-esteem. *Psychology and Health*, 19(4), 515-526.

Iglesias, E. B., Fernandez del Rio, E., Calafat, A., & Fernandez-Hermida, J. R. (2014). Attachment and substance use in adolescence: A review of conceptual and methodological aspects. *Adicciones*, 26(1), 77-86.

İlter, B. (2018). Sigara ve Alkol Kullanan Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek Algısı: Gerede Örneği. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

- Kadden, R. M. (2001). Cognitive-Behavior Therapy for Substance Dependence: Coping Skills Training. University of Connecticut School of Medicine, Department of Psychiatry, Connecticut.
- Kara, A. (2019). Samsun İli Merkez İlçeleri Lise Öğrencilerinde Sigara, Alkol, Madde Kullanımı ve Etkileyen Faktörler. Tıpta Uzmanlık Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Samsun.
- Karabacak, A., & Demir, M. (2017). Özerklik, Bağlanma Stilleri, Bilinçli Farkındalık ve Duygu Düzenleme Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(23), 271-291.
- Karaca, İ. (2010). Aile İçi İletişimin Ortaöğretim Öğrencilerinin Madde Bağımlılığına Etkisi (Elazığ İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Radyo-TV ve Sinema Anabilim Dalı, Elazığ.
- Karahan, T., & Epli Koç, H. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Alkol ve Sigara Kullanım Sıklığına Göre Stresle Başa Çıkma Tarzlarının İncelenmesi. Ege Eğitim Dergisi, 6(2), 113-131.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi (15 Baskı b.). Ankara: Nobel Yayın.
- Karataş, Z. (2020). Madde Bağımlılığının Nedenlerine, Sosyal Tedavi ve Rehabilitasyonuna İlişkin Görüşlerin Odak Grup Yöntemiyle Belirlenmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 25(1), 67-94.

Karataş, Z., & Mavili, A. (2019). Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi(45), 1013-1044.

Kavun, Y. (2016). Ergenlerde Dindarlık ve İnsani Değerler. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Din Psikolojisi Bilim Dalı, Konya.

Kayhan Aktürk, Ş. (2015).). Okul öncesi dönem çocuklarında duygu düzenleme becerileri ile akran ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kayhan, B. (2019). Lise 9. ve 10. Sınıf Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri, Akran İlişkileri ve Öznel İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi (Mersin İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Keler, H. (2008). Liseli ergenlerin transaksyonel analiz ego durumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Kesebir, S., Özdoğan Kavzoğlu, S., & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3(2), 321-342.

Kesicioğlu, O. S. (2015). Okul öncesi dönem çocukların kişilerarası problem çözme becerilerinin incelenmesi. Eğitim ve Bilim, 40(177), 327-342.

Kılıç, H., Pempeci, S., Sarıkulak, E., Aknar, B., Bilgiç, İ., Alkan, A., et al. (2021). Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Sigara İçme Konusundaki Tutumları. Gazi Medikal Journal, 32, 619-624.

Kılıç, M. (2019). Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Yabancı Dizi İzleme Eğilimleri, Sigara-Alkol Kullanımları ve Bu Durumun Öğrencilerin Kişilik Özellikleri İle İlişkisinin İncelenmesi. Tıpta Uzmanlık Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi.

Kılıç, M. (2019). Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Yabancı Dizi İzleme Eğilimleri, Sığara-Alkol Kullanımları ve Durumun Öğrencilerin Kişilik Özellikleri ile İlişkisinin İncelenmesi. Tıpta Uzmanlık Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Kocaeli.

Kıran Esen, B. (2003). Akran Baskısı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi(3), 65-76.

Kızıldaş, A. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Öz Denetim, Stresle Başa Çıkma ve Sosyal Destek Algıları ile Alkol ve Madde Kullanma Riskleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

Kızıldaş, A., & Tuncay, T. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Alkol ve Madde Kullanma Risklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 32(3), 867-882.

Kinley, J., & Reyno, S. (2013). Attachment style changes following intensive short-term group psychotherapy. *International Journal of Group Psychotherapy*, 63(1), 53-75.

Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(17), 231-256.

Köse, N. (2015). Ergenlerde Akran İlişkilerinin Mutluluk Düzeyine Etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 1-6.

Kulaksızoğlu, A. (1989). Ergen-Aile Çatışmaları ile Annenin Tutumları Arasındaki İlişki ve Ergenin Problemleri. *M.U. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*(1), 71-87.

Kulaksızoğlu, A. (2022). *Ergenlik Psikolojisi* (22. b.). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kuyucu, Y. (2007). Boşanmış Ailede Yetişen Ergenlerin Bilişsel Çarpıtmalarıyla Benlik Değeri Arasındaki İlişki. *Yayımlanmış Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Küçüker, İ. S. (2022). Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Küçükşen, K., Bölükbaş, B., Gökkaya, F., Yılmaz, İ., & Toros, N. (2017). Ergenlerin Sigara Kullanımına Yönelmesinde Algılanan Anne-Baba Tutumları ve Aile İletişiminin Rolü. *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(18), 347-358.
- Lamiser Atik, E. (2013). Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Arasındaki İlişkide Öz-Yansıtma ve İçgörünün Rolü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Lepim Lefkoşa Psikiyatri Merkezi. (2017). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Ortaokul Öğrencileri Arasında Psikoaktif Madde Kullanımının Yaygınlığı. Araştırma, Lefkoşa.
- Liu, J., Zhao, S., Chen, X., Falk, E., & Albarracin, D. (2017). The Infuence of Peer Behavior as a Function of Social and Cultural Closeness: A Meta-Analysis of Normative Influence on Adolescent Smoking Initiation and Continuation. *Psychol Bull*, 143(10), 1082-1115.
- Marcia, J. (1980). Identity in Adolescence. J. E. Marcia içinde, *Handbook of Adolescent Psychology* (s. 159-187). New York: Wiley and Sons.
- Marshall, E. (2014). Adolescent Alcohol Use: Risks and Consequences. *Alcohol and Alcoholism*, 49(2), 160-164.
- McDonough, M., Jose, P., & Stuart, J. (2016). Bi-directional Effects of Per Relationships and Adolescent Substance Use: A Longitudinal Study. *J Youth Adolescence* , 45, 1652-1663.

McVicar, D., & Polanski, A. (2014). Peer effects in UK adolescent substance use: never mind the classmates? *Oxford Bull Econ Stat.*, 76(4), 589-604.

Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2003). The Attachment Behavioral System İn Adulthood: Activation, Psychodynamics, and İnterpersonal Processes. *Advances İn Experimental Social Psychology*(35), 53-152.

Morsünbül, Ü. (2005). Ergenlikte Kimlik Statülerinin Bağlanma Stilleri, Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Ankara.

Mubarique, M. (2016). Ergenlerin anne ve babalarına güvenli bağlanmaları ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide duygu düzenleme ve empatinin aracılık rolünün incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Muhia, D. (2021). Impact of Peer Influence on Substance Abuse among Students in Public Day Secondary Schools in Thika Sub-County, Kiambu County. *EdinBurg Peer Reviewed Journals and Books Publishers Journal of Sociology, Psychology and Religious Studies*, 1(1), 1-18.

Mulvihill, C. (2014). Parental and Peer Influences on Adolescent Somoking: A Literature Review. *Interdisciplinary Journal of Health Sciences*, 4(1), 33-38.

Mundt, M., Mercken, L., & Zakletskaia, L. (2012). Peer selection and influence effects on adolescent alcohol use: a stochastic actor-based model. *BMC Pediatrics*, 12(115), 1-10.

Murtezaoglu, Ç., & Çıkırıkçı, Ö. (2022). Ergenlerde Mutluluk, Öz-Yeterlilik, Akran İlişkileri ve Sosyal Onay İhtiyacı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 483-498.

Nakhoul, L., Obeid, S., Sacre, H., Haddad, C., Soufia, M., Hallit, R., et al. (2020). Attachment style and addictions (alcohol, cigarette, waterpipe and internet) among Lebanese adolescents: a national study. *BMC Psychology*, 8(33), 1-10.

Nisha.P. (2017). Empowerment Of Adolescent Girls: Challenges And Prospects. Doktora Tezi, University Of Calicut, Department Of Women`s Studies.

NP İstanbul Beyin Hastanesi. (2017). Alkol ve Madde Bağımlılığı Psikoeğitim. Broşür.

Oğuz, F., & Özçelik, A. D. (2018). Ergenlerde algılanan anne baba tutumu ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 11(58).

Oktan, V. (2014). Ergenlerde Kendine Zarar Verme Davranışının Risk Alma Davranışı ve Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 39(175), 183-191.

- Owino, W. O., Mwanja, J. M., & Asakhulu, N. M. (2021). Attachment Styles as Predictors of Substance Use Among Secondary School Students in Nairobi County, Kenya. *Journal of Education and Practice*, 12(30), 102-111.
- Ozakar Akca, S., & Selen, F. (2016). Erkek ergenlerde riskli davranışlar: Bir lise örneği. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(3), 206-212.
- Ögel, K. (2010). Sigara, Alkol ve Madde Kullanım bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Ögel, K., Koç, C., & Görücü, S. (2017). Study on development, validity and reliability of a risk-screening questionnaire for alcohol and drug use. . *Pschiatry and Clinical Psychopharmacology*, 27(2), 164-172.
- Ögel, K., Tamar, D., Evren, C., & Çakmak, D. (2001). Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 47-52.
- Öz, B., & Alkeveli, A. (2018). Öğrencilerin Madde Kullanımı ve Bağımlılığında Etkili Olan Faktörlere Bakışının Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi: Çukurova Üniversitesi Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(39), 29-43.
- Özbay, Y., Yılmaz, S., Büyüköztürk, Ş., Aliyev, R., Tomar, İ. H., Eşici, H., et al. (2018). Madde Bağımlılığı: Temiz Bir Yaşam İçin Bireyin Güçlendirilmesi. *ADDICTA: The Turkish Journal On Addictions*, 5(1), 81-130.

- Özcan, A., Küçük Öztürk, G., Özdil, K., & Şermet Kaya, Ş. (2016). Lise Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Sıklığı: Nevşehir Örneği. *Bağımlılık Dergisi*, 17(4), 164-171.
- Özcebe, H. (2008). *Gençler ve Sigara (1 b.)*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı.
- Özertem, N. (2020). *Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavisi Alan Bireylerde Affediciliğin ve Minnettarlığın Öznel İyi Oluş Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, Lefkoşa.
- Özey, B. (2022). *Ergenlerin Duygusal Okuryazarlık Düzeylerinin Yordanmasında Aile İçi İletişim ve Akran İlişkilerinin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, İstanbul.
- Öztoprak, S., & Günay, T. (2013). Sağlık açısından toplumsal cinsiyet ve tütün kontrolü. *Turkish Journal of Public Health*, 11(3), 197-206.
- Öztürk, S. (2010). *Ergenlikte Madde Bağımlılığının Projektif Testler Aracılığıyla İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Öztürk, S., & İncedere, A. (2021). Orjinal Makale Hemşirelik lisans öğrencilerinin yeme tutum davranışları ile alkol ve madde bağımlılık riskleri arasındaki ilişki. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 12(3), 237-244.

Parman, T. (2022). Ergenlik ya da Merhaba Hüzün (2 b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Peker, A. Y. (2012). Lise Öğrencilerinde Risk Alma Davranışının Akran Baskısı, Ana Baba Tutumları ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğe Göre Yordanması. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Pekşen, Y., Canbaz, S., Sünter, A., & Tunçel, E. (2005). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinde Sigara İçme Sıklığı ve Etkileyen Faktörler. Bağımlılık Dergisi, 6(3), 111-116.

Polat Balcı, G. (2011). Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Çocukluk Çağı Travmalarının Bağlanma ile İlişkisi. Tıpta Uzmanlık Tezi, İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mahzar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İstanbul.

Polat Külcü, D. (2015). Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Pooravari, M., Ghanbari, S., & Mohammadi, A. Z. (2014). The comparison of tendency to risky behavior, in secure/insecure attachment in parents. International Journal of Scientific Research and Innovative Technology, 1(1), 11-25.

Porter, L. S., Davis, D., & Keefe, F. J. (2007). Attachment and pain: Recent finding and future directions. PAIN, 128(3), 195-198.

Rosmalen, L. V. (2015). From Security to attachment: Mary Ainsworth's Contribution to Attachment Theory. Doktora Tezi, Leiden University, Faculty of Social and Behavioural Sciences.

Sağlık, G. N. (2021). Psikanalitik Kuram ve Sosyal Hizmet. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi(31), 435-456.

Salter Ainsworth, M. (1969). Object Relations, Dependency, and Attachment: A Theoretical Review of the Infant-Mother Relationship. Child Development, 40, 969-1025.

Samyeli Canpolat, G. (2019). Sigara Kullanan ve Sigara Kullanmayı Bırakmış Bireylerin Sigaraya Karşı Tutumlarının Değişmesinde Kamu Spotlarının Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Gaziantep.

Sarı, B. (2016). Lise Öğrencisi Ergenlerde (15-19 Yaş) Problem Çözme Becerileri İle Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Satan, A. (2011). Ergenlerde Akran Baskısı, Benlik Saygısı ve Alkol Kullanımı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi(34), 183-194.

- Satan, A. (2011). Ergenlerde Akran Baskısı, Benlik Saygısı ve Alkol Kullanımı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi(34), 183-194.
- Satan, A. A. (2013). Ortaöğretim Öğrencilerinde Akran Baskısının İnternet Bağımlılığına Olan Etkisi. The Journal of Academic Social Science Studies, 6(8), 511-526.
- Savaşan, A., Engin, E., & Ayakduş, D. (2013). Bir Amatem Kliniğinden Taburcu Olan Baüımlı Hastaların Yaşam Tarzı Değişiklikleri ve Nüks Durumları. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 4(2), 75-79.
- Savcı, M., & Aysan, F. (2016). Bağlanma Stilleri, Akran İlişkileri ve Duyguların İnternet Bağımlılığını Yordamadaki Katkıları. Addicta: The Turkish Journal on Addictions, 3, 401-432.
- Schindler, A. (2019). Attachment and Substance Use Disorders - Theoretical Models, Empirical Evidence, and Implications for Treatment. Frontiers in Psychiatry, 10(727), 1-13.
- Sezgin, L. (2019). Muş İlindeki Hastanelerde Görev Yapan Hemşirelerin Sigara, Alkol ve Madde Kullanma Durumu. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Soysal, A., Bodur, Ş., İşeri, E., & Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. Klinik Psikiyatri Dergisi, 8(2), 88-99.

Sümer, N., Oruçlular, Y., & Çapar, T. (2015). Bağlanma ve Bağımlılık: Kuramsal Çerçeve ve Derleme Çalışması. *Bağımlılık Dergisi*, 16(4), 192-209.

Şafak Soyaslan, Ö. (2019). Ergenlerde Akran Etkisine Direnme: Türkçe Uyarlaması, Bağlanma ve Reddedilme Duyarlılığıyla İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Şahin, M. K. (2021). Algılanan Ebeveyn Tutumunun Genç Yetişkinlerde Ego Fonksiyonuna Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Şahin, S. (2015). Boşanmış ailelerden gelen okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri ve akran ilişkilerinin incelemesi. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Şahin, Ş., & Özçelik, Ç. Ç. (2016). Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 42-49.

Şahin, Y., Zengin, M. N., Yayla, E., Sayın, A. D., Ünal, M. A., Assan, L., et al. (2023). Tıp Fakültesi Öğrencileri Arasında Nikotin, Alkol ve Kafein Kullanımının Değerlendirilmesi : Orijinal Araştırma. *Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 12-21.

Şanlı, M. E. (2018). Ergenlerin Akran İlişkilerinin Akıllı Telefon Bağımlılığına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Hemşirelik Anabilim Dalı, Malatya.

- Şeker, E., & Yılmaz Irmak, T. (2020). Ergenlerde Risk Alma Davranışları: Akran ve Aile İlişkileri ile Problem Çözme Becerisi. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 23(46), 104-121.
- T. Ennett, S., Faris, R., Hipp, J., A. Foshee, V., E. Bauman, K., Hussong, A., et al. (2008). Peer Smoking, Other Peer Attributes, and Adolescent Cigarette Smoking: A Social Network Analysis. *Prev Sci*(9), 88-98.
- Talu, E., & Gümüş, G. (2020). Ergenlerde Akran Baskısı ve Riskli Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 390-403.
- Taşçı, E., Atan, Ş. Ü., Durmaz, N., Erkuş, H., & Sevil, Ü. (2005). Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin Madde Kullanma Durumları. *Bağımlılık Dergisi*, 6(3), 122-128.
- Taylan, H. H., & Genç, Y. (2017). Liselerde Sigara, Alkol ve Uyuşturucu/Uçucu/Uyarıcı Madde Kullanım Eğilimleri: Kocaeli Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 180-199.
- Tepeli-Temiz, Z., & Tari-Cömert, I. (2018).). The relationship between life satisfaction, attachment styles, and psychological resilience in university students. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological*, 31, 274-283.
- Tilim, E., & Murat, M. (2019). Ergenlerde Madde Bağımlılığından Korunmaya İlişkin Özyeterlik ile Akran Baskısı, Kendini İfade Edebilme Becerisi ve Psikolojik

Sağlamlık Arasındaki İlişki. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 14(20), 929-955.

Timur, Ç. (2019). Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin Akran İlişkilerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, İstanbul.

Tremblay, L., & Frigon, J.-Y. (2005). Precocious Puberty in Adolescent Girls: A Biomarker of Later Psychosocial Adjustment Problems. Child Psychiatry and Human Development, 36(1), 73-94.

Tunç Omar, A. (2019). Sigara Kullanan Ve Kullanmayan Ergenlerin, Algılanan Sosyal Destek Ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Avrasya Üniversitesi, Hemşirelik Ana Bilim Dalı, Trabzon.

Turan Akdağ, S. (2011). Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Ebeveynlerinin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki. Uzmanlık Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Antalya.

Turan, R., Çolak, R. Z., Oruç, M. E., Batak, B. S., Dalkılıç, S., Cangür, Ş., et al. (2022).). Düzce Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Tütün Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranışları. Sağlık Bilimlerinde Değer, 12(2), 239-245.

Turhan, E., Inandı, T., Özer, C., & Akoğlu, S. (2011). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. Turkish Journal of Public Health, 9(1), 33-44.

- Turp, H. H. (2017). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin öznel iyi oluş ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Türkön, H. (2019). Ergenlerde (14-18) Bağlanma Stilleri ile Gelecek Beklentisi ve Öz-Denetim Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kayseri Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Mersin.
- Uluç, S., & Öktem, F. (2009). Okul Öncesi Çocuklarda Güvenli Yer Senaryolarının Değerlendirilmesi. Türk Psikoloji Dergisi, 24(63).
- Uluç, S., Tüzün, Z., Haselden, M., & Erbaş, S. P. (2015). Bell Nesne İlişkileri ve Gerçeği Değerlendirme Ölçeğinin (BORTTI) Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. Klinik Psikiyatri Dergisi, 18, 112-123.
- Uluman, Ö., & Buzlu, S. (2015, 2015). Lise Öğrencilerinde bağlanma biçimleri ile sigara ve alkol kullanımı. Türkiye Klinikleri, 1(3), 6-11.
- Uluyurt, F. (2012). Bazı Değişkenlere Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının Akran İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ummanel, A. (2007). Okul öncesi çocuklarda akran kabulünün çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Wise, M. H., Weierbach, F., Cao, Y., & Phillips, K. (2017). Tobacco Use and Attachment Style in Appalachia. *Issues Ment Health Nurs.*, 38(7), 562-569.
- Yahşı, K. (2022). Çatışma Çözme Programının Ortaokul Öğrencilerinin Çatışma Çözüm Becerilerine, Akran İlişkilerine ve Akran Zorbalığına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, İstanbul.
- Yalman, E. (2019). Ebeveyn ve Akran İlişkisinin Genç Kızlarda Madde Kullanımına Etkisi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 372-391.
- Yao, P., Ciesla, J. R., Mazurek, K. D., & Spear, S. F. (2012). Peer relations scale for adolescents treated for substance use disorder: a factor analytic presentation. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 7(29), 1-6.
- Yaşar, D. E. (2019). Ortaokul Öğrencilerinin Okula Bağlanma Düzeyleri ile Akran İlişkileri ve Okul Motivasyonu Arasındaki İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Yavuz, H. A. (2018). Ergenlerde Sigara Bağımlılığı ile Ayrılma Bireyleşme Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yazıcı Çelebi, G. (2017). Ergenlerde Sosyal Kaygı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kastanonu Eğitim Dergisi*, 25(5), 1729-1736.

- Yazıcı Çelebi, G., & Çelebi, B. (2020). Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile İnternet Bağımlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 37-48.
- Yazıcıoğlu, G. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri Ve Stresle Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişki: ODTÜ Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, İzmir.
- Yıldız Peker, A. (2012). Lise Öğrencilerinde Risk Alma Davranışının Akran Baskısı, Ana-Baba Tutumları ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğe Göre Yordanması. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İzmir.
- Yıldız, E. (2009). İzmir Liselerinde Sigara, Alkol, Madde Kullanım Yaygınlığı, Hazırlayıcı ve Koruyucu Faktörler. Doktora Tezi, İzmir.
- Yılmaz, M. (2019). Ergenlerde Risk Alma Davranışının Bağlanma Stilleri ve Sosyal Problem Çözme Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Konya.
- Yılmaz, T. (2000). Ergenlerde Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Psikoloji Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Yiğit, Ü., & Öncü, E. (2019). Çalışan Gençlerde Sigara, Alkol, Uyuşturucu/Uyarıcı Madde Kullanımı ve Risk Faktörleri. Addicta: The Turkish Journal on Addictions, 6(4), 49-66.

Yoldaş, C., & Demircioğlu, H. (2020). Madde Kullanımı ve Bağımlılığını Önlemeye Yönelik Psikoeğitim Programlarının İncelenmesi. Bağımlılık Dergisi, 21(1), 72-91.

Yüce, H. B. (2019). Lise Öğrencilerinin Alkol ve Madde Kullanım Özellikleri, Alkol ve Madde Kullanımını Arttıran Risk Faktörleri ile Bunlara Yönelik Uygulanabilecek Önleme Programlarının Belirlenmesi. Tıpta Uzmanlık Tezi, Marmara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İstanbul.

Yücel, N. (2009).). Ergenlerin akran ilişkilerinde ve yalnızlık düzeylerinde evde internet kullanımının etkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yücetürk, O. K. (2018). Lise öğrencilerinde sosyal dışlanmanın akran ilişkileri ve mükemmeliyetçilik ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zimmer-Gembeck, M. J., Siebenbruner, J., & Collins, W. (2001). Diverse aspects of dating: associations with psychosocial functioning from early to middle adolescence. Journal of Adolescence, 313-336.

EKLER

Ek 1: Etik Kurul Kararı

	Doğu Akdeniz Üniversitesi "Erdem, Bilgi, Gelişim"	Eastern Mediterranean University "Virtue, Knowledge, Advancement"	Galileo Galilei Sk. / Str., 99628, Gazimağusa, KUZZEY KIBRIS / Famagusta, NORTH CYPRUS, via Mersin 10, TURKEY Tel: (+90) 392 630 1327 bayek@emu.edu.tr
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (BAYEK) / Board of Scientific Research and Publication Ethics			
Sayı: ETK00-2023-0023		23.01.2023	
Konu: Etik Kurulu'na Başvurunuz Hk.			
Sayın: Elife Kılbaş Dolu			
Eğitim Fakültesi			
Eğitim Fakültesi Etik Alt Kurulu'nun 03.01.2023 tarih ve 2022/129 sayılı toplantısında incelenerek uygun bulunan, Doç. Dr. Sertan Kağan danışmanlığında yürüttüğünüz "Lise Ergenlerde, Akran İlişkileri ve Bağlanma Sitilleri ile Alkol Sigara Kullanımı Arasındakilişkinin İncelenmesi (Mağusa Örneği)" adlı yüksek lisans tezinizle ilgili olan ve DAÜ dışında gerçekleştirilecek araştırmanıza ait etik onay başvurunuz, Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (BAYEK) tarafından onaylanmıştır. Çalışmalarınızda başarılar dilerim.			
 Prof. Dr. Yücel Vural Etik Kurulu Başkanı			
YV/ek.			
www.emu.edu.tr			

Ek 2: Millî Eğitim Bakanlığı Onayı

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
GENEL ORTAĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : GOÖ.0.00-174/06-22/E.15328

25 Kasım 2022

Konu : Elife Kılbaş Dolu'nun Anket
Başvurusu Hk.

Sayın Elife Kılbaş DOLU

İlgi : 24 Kasım 2022 tarihli ve TTD.0.00-174/06-22/E.3465 sayılı yazınız.

Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'nün ilgi yazısı uyarınca "Lise Ergenlerde Akran İlişkileri ve Bağlanma Stilleri İle Alkol Sigara Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Mağusa Örneği)" konulu ölçek sorularının gizlilik ve gönüllülük ilkelerine riayet edilerek uygulanması uygun görülmüştür.

Ancak soruları uygulamadan önce çalışmaya katılacak olanların bağlı bulunduğu okul müdürlüğüyle istişarede bulunulup, soruların hangi okulda ne zaman uygulanacağı birlikte saptanmalıdır.

Soruları uyguladıktan sonra sonuçlarının Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'ne ulaştırılması yasa gereğidir.

Bilgilerinize saygı ile rica ederim.

e-imzalıdır
Cengiz Topel UZUN
Daire Müdürü

Not: 93/2007 sayılı Elektronik İmza Yasası'nın 6.maddesi gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

ŞHT. MEHMET HASAN TUNA SOK. NO.5 YENİŞEHİR 99010 Lefkoşa
2288745

Bilgi için:Pınar CANTÜRK
2.Derece 1.Sınıf Katip

Ek 3: Veli Onay Formu

	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM, ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ	YÜKSEK LİSANS TEZİ ÖNERİ FORMU
VELİ ONAY FORMU		
Bu çalışma, Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Sertan KAĞAN danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Elife Kılbaş Dolu tarafından yürütülecektir. Araştırma Namık Kemal Lisesi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflarda öğrenim gören öğrencilere "Lise Ergenlerde, Akran İlişkileri ve Bağlanma Sitilleri İle Alkol Sigara Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi:" "Mağusa Örneği" adlı çalışmaya velisi olduğunuz öğrencimizi davet ediyoruz. Uygulanacak ölçekler yaklaşık bir ders saati süresini geçmeyecek şekilde planlanacaktır. Bu süre okul yönetimi ile görüşülerek onların uygun gördüğü ve öğrencilerin öğretmenleriyle birlikte dersini engellemeyecek şekilde planlanacağını bilginize sunarım. Ayrıca katılımcıların isimleri ölçeklere yazılmayacaktır. Araştırma sonucunda çalışmadan elde edilen bulgular ve öğrencilerin bilgileri ışığında konu ile yapılacak eğitsel ve akademik çalışmalara rehberlik ederek önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada çocuğunuzun psikolojisi olumsuz yönde etkilenecek hiçbir uygulama bulunmamakta ve kendisine gönüllü olmak kaydı ile çalışmaya katılacağı söylenerek açıklama yapılacaktır. Söz konusu araştırma ile ilgili yukarıda yazılı olan açıklamayı okudum. Hiç bir baskı ve zorlama olmaksızın çocuğumun bu çalışmaya katılmasını kabul ediyorum.		
Adı Soyadı:.....		
İmza:.....		
Tarih:.....		
Açıklamayı yapan kişinin:		
Adı Soyadı: Elife KILBAŞ DOLU		
İmza:.....		
Tarih:.....		
Kod No: F.DAÜ.LEOAE.15	Rev.No:01 Rev.Tar:20.11.2020	27/30 Y.Tarih:04.01.2016

Ek 4: Kullanılan Ölçekler

	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM, ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ	YÜKSEK LİSANS TEZİ ÖNERİ FORMU
Ek1		
I. Kişisel Bilgi Formu		
Değerli öğrenciler, Yüksek lisan tezi için hazırlanmış bu formlar ergenlerde sigara ve alkol kullanım yaygınlığı ve risk faktörlerinin belirlenmesi amacıyla planlanmıştır. Çalışma sonuçlarının sağlıklı olabilmesi için lütfen her bir soruyu boş bırakmamaya ve ankete ilişkin görüş ya da sorularınızı anketi cevapladıktan sonra yöneltmeye özen gösteriniz.		
Kod.No:F.DAÜ.LEOAE.15	Rev.No:01 Rev.Tar:20.11.2020	11/28 Y.Tarih:04.01.2016

<p>1. Okulunuz:.....</p> <p>2. Sınıfınız:</p> <p>3. Yaşınız:</p> <p>4. Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek</p> <p>5. Size ait eviniz varmı? () Evet () Hayır</p> <p>6. Arabanız varmı? () Var () Yok</p> <p>7. Kardeşin varmı? () Evet () Hayır</p> <p>8. Şayet kardeşin varsa kaç kardeşsiniz.....</p> <p>9. Annenizin çalışma durumunu belirtiniz.
() Çalışmıyor () Çalışıyor (Çalışıyor ise İşini belirtiniz)
.....</p> <p>10. Babanızın çalışma durumunu belirtiniz.
() Çalışmıyor () Çalışıyor (çalışıyor ise İşini belirtiniz)
:.....</p> <p>11. Annenizin eğitim düzeyi:
() Okur-yazar değil
() Okur-yazar
() İlkokul mezunu
() Ortaokul mezunu
() Lise mezunu
() Üniversite
()Yüksek lisans/ Doktora</p> <p>12. Babanızın eğitim düzeyi:
() Okur-yazar değil
() Okur-yazar
() İlkokul mezunu
() Ortaokul mezunu
() Lise mezunu
() Üniversite
() Yüksek lisans/ Doktora</p> | <p>13. Aile tipiniz hangisidir?
() Çekirdek aile
() Geniş aile
() Birleşik aile
() Tek ebeveynli
() Kurum aile
() Diğer (Belirtiniz)</p> <p>14. Ailenizin ortalama geliri ne kadardır?
() 10.000 TL den az
() 10 – 15 bin TL arası
() 15 bin TL'den fazla</p> <p>15. Şimdiye kadar (bir kez bile) olsa hiç sigara kullandın mı?
() Evet () Hayır
“Hayır” diyenler 28. Soruya geçecekler.</p> <p>16. Halen sigara kullanıyormusun?
() evet her gün
() Ara sıra kullanıyorm
() bir süre kullandım ama sonar bıraktım.
() bir kez denedim, bird aha kullanmadım.</p> <p>17. Günde en az bir tane olmak üzere ya da günde birden fazla düzenli olarak sigara kullanmaya başladığınızda kaç yaşındaydınız?
() 10 yaş ve öncesi
() 11-12
() 13-14
() 15-16
() 17 yaş ve üstü</p> |
|--|--|

18. Halen sigara kullanıyormusunuz? Kullanan devamedecek
“kullanıyordum bıraktım” diyenler 23. Soruya geçecekler
19. Günde veya haftada ortalama olarak ne kadar sigara içiyorsunuz? (Yalnızca bir seçeneği doldurunuz.)
Günde adet sigara
Haftada adet sigara
20. Sigara kullanmaya başlama nedeniniz nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
☐ Merak özenti
☐ Sosyal çevre ve arkadaş grubu
☐ Okul sorunları ve stres
☐ Aile sorunları ve yalnızlık
☐ Büyüdüğüm için
☐ keyif ve zevk
Diğer:.....
21. Sigara tüketiminiz en çok hangi dönemlerde artıyor?
☐ Değişmiyor
☐ Sınav zamanlarında
☐ Sorumluluklarım arttığında
☐ Maddi sıkıntım olduğunda
☐ Arkadaş toplantılarında
☐ Diğer :.....
22. Sigara içiminin yasak olduğu yerlerde içmeden durmakta zorlanıyor musunuz?
☐ Evet
☐ Hayır
23. Şimdiye kadar hiç sigara kullanmadıysanız ya da kullanımda bıraktıysanız sizi sigaradan uzak tutan nedenler nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
☐ Sağlığa zararlı
☐ Kokusu ve dumanı rahatsız ediyor
☐ Sevmiyorum
☐ İçenlere verdiği zararı gördüm
☐ Çevre hoş karşılamıyor
☐ Pahalı
☐ Diğer :.....
24. Sigara kullanıyor ve bıraktıysanız bu kaçınıcı bırakma deneyiminiz?
25. Ailenizde devamlı sigara içen var mı?
(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
☐ Kimse yok
☐ Anne
☐ Baba
☐ Kardeş
☐ Diğer :.....
26. En çok sevdiğiniz üç arkadaşınızı düşünün.
Kaç tanesi genellikle her gün sigara içer?
☐ Hiçbiri
☐ Biri
☐ İki
☐ Üçü
27. Size göre sınıfınızda kaç arkadaşınız her gün sigara içiyor?
..... Arkadaş

28. Alkollü içki kullanmayı bir kez olsa dahi hiç denediniz mi? (Cevabınız evet ise deneme yaşınızı yazınız, cevabınız "Hayır" ise 32. Soruya geçiniz.)
() Evet yaşında () Hayır
29. Ara sırada da olsa alkollü içki kullanıyorsunuz?
() Evet () Hayır
30. Alkollü içkiyi deneme ya da kullanma nedeniniz nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
() Merak ettiğim için
() Arkadaş etkisi ile
() Sıkıntı gidermek için
() Büyüdüğüm için
() Cesaretimi artırdığım için
() Diğer :.....
31. Hangi sıklıkla alkollü içki kullanıyorsunuz?
() Her gün
() Haftada bir iki gün
() Ayda bir iki gün
() Seyrek olarak
() özel günlerde
32. Alkollü içki kullanmıyorsanız sizi uzak tutan nedenler nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
() Sağlığa olan zararlarını bildiğim için
() Dini inançlarım nedeniyle
() İçenlere verdiği zararı gördüğüm için
() Çevrede hoş karşılanmadığı için
() Masraflı olduğundan
() Diğer :.....
33. Ailenizde alkollü içki kullanan var mı? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
() Hiç kimse yok () Var
Ne sıklıkla
Kim (Her gün) (Ara sıra) (Çok nadir)
Baba () () ()

Anne () () ()
Kardeş () () ()
Diğer :.....
() () ()

34. En çok sevdiğiniz üç arkadaşınızı aklınıza getirin (A, B, C) ve bu arkadaşlarınız hakkında aşağıda yer alan sorunları ilgili bölüme X işareti ile yanıtlayınız. Alkollü içki içer mi? İçiyorsa ne sıklıkla?
ARKADAŞ /İçmez / İçer / Her gün / Ara sıra
A () () () ()
B () () () ()
C () () () ()

35. Alkol kullananlarda aşağıda belirtilen hastalıklardan hangisi / hangileri görülebilir? (Her hastalık için üç seçenekten yalnız birini işaretleyiniz.)
Görülür / Görülmez / Fikrim yok
Karaciğer yetmezliği () () ()
Mide ülseri () () ()
Kalp hastalığı () () ()
Kanser () () ()
Sinir sistemi hastalığı () () ()
Topluma uyumsuzluk () () ()
Cinsel gücün azalması () () ()

36. Bugüne kadar aşağıdaki etkinliklerden birisine katıldınız mı?
Katılmadım / Katıldım
Sigara hakkında bilgilendirme () ()
Alkol hakkında bilgilendirme () ()

37. Sizce sigaranın sağlık üzerine etkileri ile ilgili
bilgilendirme eğitimi kaç yaşında verilmeli?

- ☐ Okul öncesi (anne baba eğitimi ile)
☐ 7-8
☐ 9-10
☐ 11-12
☐ 13-14

38. Sizce alkol sağlık üzerine etkileri ile ilgili
bilgilendirme eğitimi kaç yaşında verilmeli?

- ☐ Okul öncesi (anne baba eğitimi ile)
☐ 7-8
☐ 9-10
☐ 11-12
☐ 13-14

39. Sigara ve alkol konusu ile ilgili eğitim aldınız mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

40. Sigara ve alkol konusu ile ilgili eğitim aldıysanız

kimden aldınız? (Birden fazla seçenek
işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Sağlık personelinin
☐ Radyo-televizyondan
☐ Kitap ve dergilerden
☐ İnternette
☐ Okuldan
☐ Diğer :

Ankete katıldığınız için teşekkür ederiz.

II. Akran İlişkileri Ölçeği

Sevgili öğrenciler,

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve şu andaki en yakın arkadaşlarınızla olan ilişkinizi göz önüne alarak her bir ifadenin sizin için ne kadar doğru olduğunu aşağıda yer alan derecelendirme ölçeğini kullanarak belirtiniz. Ölçek 1'den 5'e kadar derecelendirilmiştir. "1" arkadaşlığınız için doğru değil, "2" doğru olabilir, "3" genellikle doğru, "4" çok doğru, "5" tamamen doğru şeklinde düzenlenmiştir.

1. Arkadaşım ve ben bütün boş zamanlarımızı birlikte geçiririz.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

2. Arkadaşım ikimizin birlikte yapabileceği eğlenceli şeyler düşünür.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

3. Arkadaşım ve ben okuldan sonraları ve hafta sonları birbirimizin evine gideriz.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

4. Bazen arkadaşım ve ben boş oturur ve okul, spor gibi hoşlandığımız şeyler hakkında konuşuruz.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

5. Arkadaşımla kavga edebilirim.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

6. Arkadaşıma yapmamasını söylediğim halde beni kızdırabilir veya canımı sıkabilir.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

7. Arkadaşım ve ben çok tartışırız.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

8. Arkadaşım ve ben birçok şey hakkında aynı fikirde değiliz.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

9. Eğer öğle yemeğimi unutursam veya biraz paraya ihtiyacım olursa arkadaşım bana ödünç verir.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

10. Bir konuda başım sıkıştığında arkadaşım bana yardım eder.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

11. İhtiyacım olduğunda arkadaşım yardım edecektir.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

12. Eğer diğer çocuklar beni rahatsız ederse arkadaşım bana yardım edecektir.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

13. Eğer bir çocuk, başımın derde girmesine sebep olursa arkadaşım beni savunacaktır.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

14. Eğer okulda veya evde bir problemim varsa, bu konuda arkadaşım ile konuşabiliriz.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

15. Hiç kimseye söyleyemeyeceğim şeyleri bile arkadaşım a söyleyebiliriz.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

16. Eğer arkadaşım ya da ben ikimizden birini rahatsız edecek bir şey yaparsak, bunun üstesinden kolayca gelebiliriz.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

17. Eğer arkadaşım ve ben kavga edersek ya da ağız dalaşı yaparsak "özür dilerim" deriz ve her şey yoluna girer.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

18. Eğer arkadaşım uzağa gitmek zorunda kalırsa onu özlerim.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

19. Arkadaşımla birlikte olduğumda kendimi mutlu hissederim.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

20. Arkadaşım etrafımda olmasa bile onu düşünürüm.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

21. İyi bir iş yaptığımda arkadaşım benim için mutlu olur.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

22. Bazen arkadaşım benim için bir şeyler yapar ve kendimi özel hissederim.

Doğru değil

Tamamen doğru

1-----2-----3-----4-----5

Birliktelik: 1, 2, 3, 4

Çatışma: 5, 6, 7 i 8 (Boyuttaki tüm maddeler reverse olarak kodlanmaktadır.)

Yardım: 9, 10, 11, 12, 13

Koruma: 14, 15, 16, 17

Yakınlık: 18, 19, 20, 21, 22

(Demir, 2019)

III. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği

ÜÇ BOYUTLU BAĞLANMA STİLLERİ ÖLÇEĞİ

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Karşımdaki insanlar benim kadar değerli değiller.	☐	☐	☐	☐	☐
2	Birisiyle çok fazla samimi olduğumda sorun çıkabileceğinden kaygılanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
3	Karar alırken kimseyi önemsemem.	☐	☐	☐	☐	☐
4	Sorunu olan birisini gördüğümde kendimi onun yerine koyabiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
5	Başkasının benim kadar değerli olduğunu düşünmüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
6	İnsanlardan ne kadar uzak durursam o kadar az üzülürüm.	☐	☐	☐	☐	☐
7	Ebeveynimle (anne, baba veya benim bakımı üstlenen bir başkası) iyi anlaşıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
8	İnsanlardan uzak duruyorum çünkü bana acı çektirebilirler.	☐	☐	☐	☐	☐
9	Bir sorun varsa bunun kaynağı genelde karşımdakilerin sorunlu olmasıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
10	Kendimi mutlu bir insan olarak tanımlıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
11	Duygusal ilişki yaşadığım kişinin beni gerçekten sevmediğini düşünerek kaygılanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
12	Yalnızca kendime değer veririm.	☐	☐	☐	☐	☐
13	Başkasının üzüntülerini anlayabiliyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
14	Duygusal ilişkilerden uzak duruyorum çünkü terk edilmek istemiyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
15	İnsanların görüşleri benim için önemsizdir.	☐	☐	☐	☐	☐
16	Ebeveynlerime (anne, baba veya benim bakımı üstlenen bir başkası) genelde kırıcı sözler söylemem.	☐	☐	☐	☐	☐
17	İnsanlardan ne kadar uzak durursam o kadar mutlu olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
18	Başkaları çok da umurumda değildir.	☐	☐	☐	☐	☐

Ölçekte ters madde bulunmamaktadır.

Güvenli Bağlanma Stili : 4, 7, 10, 13, 16
Kaçınan Bağlanma Stili : 1, 3, 5, 9, 12, 15, 18
Kaygılı-Kararsız Bağlanma Stili : 2, 6, 8, 11, 14, 17

(Erzen, 2016)